UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” GALAȚI
FACULTATEA DE ŞTIINȚE JURIDICE, SOCIALE ŞI POLITICE
DREPT

LUCRARE DE LICENȚĂ
NORMA JURIDICĂ PENALĂ

Îndrumător ştiinţific,
Prof. univ. dr. Gheorghe Ivan

Absolvent,
Alin-Răzvan Podaşcă

GALAȚI – 2017

Abrevieri

alin. = alineat(ul)

apud = citat după

art. = articol(ul)

B. Of. = Buletinul Oficial

C. civ. = Codul civil

C. pen. = Cod penal

C. proc. pen = Cod de procedură penală

ibidem = aceeaşi citare, din acelaşi pasaj, aceeaşi pagină

lit. = litera

M. Of. = Monitorul Oficial

nr. = numărul

op. cit. = opera citată

p. = pagina

pp. = paginile

pct. = punct(ul)

vol. = volum(ul)

urm. = următoarele

Cuprins:

1. Introducere 5

2. Noțiune 7

3. Caracteristicile/trăsăturile normelor penale 8

3.1. Caracterul preventiv 8

3.2. Un act juridic al organelor de stat 9

3.3. *Ultima ratio* 10

3.4. Aplicabilitate generală 11

4. Funcțiile/rolurile normelor penale 13

4.1. Funcția de prevenție 13

4.2. Funcția evaluatorie 15

4.3. Funcția de normare 15

4.4. Funcția sancționatorie 17

5. Structura normei penale 17

5.1. Structura trihotomică a normei penale 17

5.2. Structura dihotomică 21

5.3. Sancțiunea 23

6. Destinatarii normei penale 26

7. Clasificarea normelor penale 28

7.1. Norme penale simple/descriptive 28

7.2. Norme penale imperative/permisive 29

7.3. Norme penale generale/speciale 30

7.4. Norme penale unitare/divizate 33

7.5. Norme penale cu sancțiuni absolut determinate/ cu sancțiuni relativ determinate/cu sancțiuni alternative/cu sancțiuni cumulative 40

7.6. Norme penale permanente/temporare 42

7.7. Norme penale ordinare/extraordinare 43

7.8. Alte clasificări 44

8. Izvoarele normelor penale 45
8.1. Noțiune şi clasificare 45
8.2. Constituția României 46
8.3. Legea penală generală, legea penală specială şi legea extrapenală cu dispoziții penale 47
8.4. Actele normative adoptate înainte de intrarea în vigoare a Constituției din 1991 51
8.5. Ordonanțele Guvernului 52
8.6. Decretele prezidențiale 53
8.7. Cutuma 53
8.8. Legislația internațională 55
8.9. Legislația comunitară 56
8.10. Jurisprudența 58
9. Interpretarea normelor penale 62
9.1. Noțiunea, cauzele şi scopul interpretării 62
9.2. Clasificarea interpretării în funcție de subiectul care realizează interpretarea 67
9.2.1. Interpretarea autentică 67
9.2.2. Interpretarea judiciară 68
9.2.3. Interpretarea doctrinară 70
9.3. Clasificarea interpretării după metodele folosite 71
9.3.1. Interpretarea literală 71
9.3.2. Interpretarea rațională 72
9.3.3. Interpretarea istorică 73
9.3.4. Interpretarea sistematică 74
9.3.5. Interpretarea prin analogie 74
9.4. Clasificarea interpretării după rezultatele acesteia 75
9.4.1. Interpretare cu rezultat declarativ 75
9.4.2. Interpretare cu rezultat extensiv 75
9.4.3. Interpretare cu rezultat restrictiv 76
9.4.4. Interpretare eşuată 77

9.5. Drepturile şi limitele interpretului 77

10. Concluzie 80

1. Introducere

Norma juridică penală este o lucrare ce poate fi încadrată atât în ramura Drept penal – Partea generală cât şi în Teoria generală a dreptului, de-a lungul capitolelor ce vor urma putându-se observa cum tipul de normă pe care-l analizăm are atât puncte comune, cu norma juridică în general, cât şi puncte specifice doar ei. Pentru acest motiv, au fost utilizate nu doar opere doctrinare de Drept penal, ci şi altele precum: *Teoria generală a dreptului*, scrisă de Nicolae Popa; *Normă şi acţiune*, de Georg von Wright etc. O astfel de temă a venit în întâmpinarea dorinței noastre de a redacta o teză de licență care să se circumscrie atât unui domeniu ce este solicitat în examenele de admitere în cele mai căutate profesii juridice (Drept penal), cât şi una care să răspundă unor interese cu privire la arii mai puțin tehnicizate ale dreptului, precum Filosofia dreptului sau Teoria generală a dreptului.

O lucrare de drept românesc care să se ocupe cu studierea exclusiv a normei juridice penale nu există, astfel încât informațiile au fost culese preponderent din două direcții: 1) cărțile de Partea generală a dreptui penal, capitolele dedicate normei juridice penale; 2) cărțile de Teoria generală a dreptului şi de Filosofia dreptului, capitolele care tratau norma juridică şi în care se discuta tangențial şi despre anumite specificități ale normei penale. Pentru aspecte punctuale, precum diferitele elemente ale normei sau interpretarea acesteia, au fost utilizate şi articole din reviste de specialitate juridic.

Lucrarea începe cu o delimitare noțională a „normei penale” de „legea penală”, punându-se în lumină şi interferențele existente între aceste două concepte. În capitolul următor, dedicat caracteristicilor specifice ale normei penale, nu se mai reiau caracteristicile normei juridice în general, care pot fi uşor decelate din lecturarea numeroaselor cărți de Teoria generală a dreptului scrise la noi în țară şi nu numai. Se vor trata doar acele trăsături care dau un caracter aparte normei penale. La fel este cazul şi cu capitolul dedicat funcțiilor acestui tip de normă, nerepetându-se funcțiile generale ale normei juridice.

Urmează o analiză a structurii normei penale, în care o mare parte a discuției este dedicată polemicii ce se duce de câteva decenii în dreptul nostru penal cu privire la structura tri sau dihotomică a normei penale. Dacă s-ar opta pentru prima variantă, ar însemna că tipul de normă pe care-o analizăm nu are elemente specifice în ceea ce priveşte structura, având aceleaşi trei elemente, ipoteză, dispoziție, sancțiune, ca şi normele din celelalte ramuri ale dreptului. Sunt variații în clasa celor care adoptă acest punct de vedere, precum sunt şi în clasa celor care adoptă opinia conform căreia norma penală are o structură dihotomică. Aceştia din urmă cel mai adesea nu recunosc existența ipotezei în norma penală, considerând că oricând şi oriunde trebuie să ne abținem de la a săvârşi fapte penale. Noi alegem să fim alături de cei

care consideră că norma penală are trei elemente, urmându-i pe reputații Vintilă Dongoroz şi George Antoniu. După finalizarea prezentării controverselor cu privire la structura normei penale, ne vom opri la câteva discuții ce s-au purtat în jurul sancțiunii, prezentând opnia originală a lui Ion Oancea şi criticele ce i s-au adus.

În capitolul următor se va analiza problematica destinatarilor normei penale şi anume dacă aceştia sunt toți oamenii, în calitate de cetățeni, cărora li se interzice să săvârşească fapte penale, sau unii oameni, învestiți în funcții ce le conferă o parte din autoritatea statului, în baza căreia ei sunt chemați să-i pedepsească pe cei care-au ales să nu se supună normei penale.

Vom prezenta ulterior o clasificare a normelor penale, în care se vor putea regăsi atât împărțiri ce se potrivesc numai normei şi care au fost preluate din lucrările de Drept penal şi din cele de Teoria generală a dreptului, cât şi clasificări cu care cititorii doctrinei penale sunt familiarizați, pentru că se regăsesc şi în problematica diviziunilor legii penale. Locul lor aici nu va părea deloc nepotrivit dacă va fi lecturat mai întâi primul capitol, în care se fac distincțiile cu privire la noțiunile „normă penală”/„lege penală”, luându-se în considerare că orice act normativ este alcătuit din norme, că acestea reprezintă conținutul lui şi că astfel orice clasificare a legilor înseamnă şi o clasificare a normelor.

Urmează o prezentare a izvoarelor normelor penale, în care vor fi prezentate atât cele emise de puterea legislativă, cât şi cele emise de putea executivă; atât cele generale, cât şi cele speciale; atât cele penale cât şi cele extrapenale; atât cele adoptate în ultimele decenii, cât şi unele mai vechi, de dinainte de 1991; atât cele interne, cât şi cele internaționale. Se vor arăta rolul jurisprudenței şi a cutumei ca izvoare de drept penal, mai exact cazurile izolate în care aceste două realități juridice pot avea vreo însemnătate pentru aplicarea legii penale.

Ultimul capitol este dedicat interpretării normei penale, în care se va porni cu o prezentare a cauzelor şi a scopurilor acestui proces, urmându-se cu o triplă clasificare a lui, în funcție de subiectul care îl realizează, de metodele folosite şi de rezultatul obținut. Se va finaliza cu o expunere a drepturilor şi limitelor interpretului, mai ales ținând cont că este vorba despre un domeniu aşa de delicat precum este dreptul penal. În afară de această ultimă secțiunie, restul capitolului 8 este puternic influențat de Teoria generală a dreptului, în cadrul căreia doctrinarii români au realizat de nenumărate ori această expunere cu privire la interpretare, cu mai puține sau mai multe variații, urmând ca noi să punctăm, acolo unde este cazul, particularitățile normelor penale. Întreaga lucrare se încheie, bineînțeles, cu o concluzie.

2. Noțiune

Normele penale sunt o specie a *normelor juridice*, la rândul lor o specie a *normelor sociale*, acestea fiind şi ele o specie a normelor determinate de necesitatea naturală[1], fiind cunoscut încă de la Aristotel că omul nu poate trăi decât în societate[2]. Este de natura acțiunii umane ca ea să fie supusă regulilor, iar normele juridice, inclusiv cele din domeniul dreptului penal, nu fac decât să augmenteze forța reglatoare şi organizatoare a celorlalte. Multe din trăsăturile normei juridice (inclusiv a celei penale) nu sunt specifice numai ei, ci comune tuturor normelor sociale[3]. Normele penale fac deci parte din ordinea de drept, parte la rândul ei a ordinii sociale[4].

Interferențe strânse are noțiunea de „normă penală" cu cea de „*lege penală*". Aceasta din urmă poate fi înțeleasă într-o *accepțiune largă*, ca desemnând totalitatea dispozițiilor cu caracter penal, indiferent de actul normativ în care s-ar găsi. Se accentuează, în această accepțiune, materializarea normelor, care sunt entități spirituale, în acte adoptate de organele statale. Într-o *accepțiune restrânsă*, conform art. 173 C. pen., prin lege penală se înțelege orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi organice, ordonanțe de urgență sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau puterea de lege". În această accepțiune restrânsă, noțiunea de „lege penală" se apropie de cea de „normă penală". Dat fiind că respectiva lucrare este dedicată exclusiv studierii normelor juridice de drept penal, ne luăm libertatea de a folosi interşanjabil cele două sintagme, „normă penală" şi „lege penală", pentru a evita repetițiile inestetice.

Unii autori acceptă faptul că se poate vorbi de o normă penală *lato sensu*, care cuprinde atât o latură pozitivă, alcătuită din reguli de conduită, cât şi o latură negativă, adică lipsa cauzelor care ar face inaplicabilă norma prin înlăturarea preceptului. Această afirmație poate fi acceptată, dar atunci când vorbim despre *sensul restrâns* al normei penale, nu putem să ne raportăm la cauzele justificative şi la cele care înlătură răspunderea penală decât ca la excepții.

---

[1] G. Antoniu, *Tratat de drept penal. Volumul I. Introducere în dreptul penal. Aplicarea legii penale*, Universul Juridic, Bucureşti, 2015, p. 161.

[3] Aristotel, *Politica*, ed. a 2-a, Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2010, p. 15, 1253a.

[4] N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, ediția a 5-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2014, p. 123.

[5] N. Popa, *op. cit.*, p. 123.

3. Caracteristicile/trăsăturile normelor penale

3.1. Caracterul preventiv

O normă are caracter preventiv prin faptul că reglementează relații de apărare socială, prevăzând, în cazul normelor speciale (incriminatoare), faptele ce constituie infracțiuni şi sancțiunile ce urmează a se aplica în cazul săvârşirii lor şi, în cazul normelor generale, cele care se referă la răspunderea penală, la modul cum trebuie să fie interpretate şi aplicate normele incriminatoare etc. Normele de incriminare sunt principale în dreptul penal şi anterioare din punctul de vedere al naşterii lor celor generale, care nici măcar nu pot fi concepute fără existența primelor.

Apărarea relațiilor sociale se concretizează prin impunerea de către legea penală de conduite, care pot consta atât din acțiuni, cât şi din inacțiuni. Conduitele impuse reprezintă mijlocul, pe când relațiile de apărare socială reprezintă scopul. Pentru a asigura îndeplinirea acestor conduite, legea prevede şi sancțiuni aplicabile celor care aleg să nu țină seama de preceptele ei. Astfel, o bună parte din doctrină a ales să împartă caracteristica pe care o analizăm în *caracterul normativ* şi cel *sancționator* al legii penale.

Legile penale se diferențiază de celelalte legi ale naturii, aşa cum au fost ele descoperite şi consemnate în scris de umanitate, prin faptul că nu sunt *descriptive*, explicând o realitate existentă deja, ci *prescriptive*, încercând să modifice realitatea, să influențeze comportamentul oamenilor astfel încât acesta să se racordeze la un model de conviețuire paşnică şi colaborativă cu ceilalți membri ai comunității[1].

Relațiile de apărare socială constituie şi *obiectul* normelor penale. Această concepție provine încă din secolul XIX, când filosofii şi juriştii s-au opus ideii conform căreia justificarea legilor penale s-ar afla în „rațiunea de stat", afirmând în schimb că normele penale trebuie să urmărească protejarea relațiilor sociale. Acest obiect nou definit putea fi însă interpretat în două moduri: fie în sensul că autoritățile ar putea comite orice abuzuri în numele apărării relațiilor sociale, fie în sensul că apărarea realizată de ele trebuia să respecte legea penală[2].

Şcoala pozitivistă a reluat idea apărării sociale ca fundament al normei penale, afirmând că persoanele ce reprezintă un pericol pentru societate trebuie izolate de aceasta. Filippo Gramatica (*Principes de défense sociale*) şi Marc Ancel (*La Défense sociale nouvelle, un mouvement de politique criminelle humaniste*) oferă noi semnificații conceptului de „apărare

---

[9] G.H. von Wright, *Normă şi acțiune*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 19-20.

[2] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 191.

socială", de la cea de absorbire a dreptului penal în măsurile de apărare socială, până la aceea a unei apărări sociale lucide, care să țină cont de personalitatea infractorului.

3.2. Un act juridic al organelor de stat

Ca şi celelalte norme juridice, şi norma penală este un *act juridic,* o manifestare de voință a autorității investite cu atribuții de legiferare[1]. Prin conținutul normativ al legii penale, legiuitorul realizează obiectivele sale de politică penală, deoarece normele penale cuprind exigențele pe care societatea le formulează cu privire la modul de comportare a persoanelor care au legături cu ea. Orice modificare în politica penală a unui stat se concretizează printr-o modificare la nivelul normelor de drept penal: dezincriminări, incriminări, modificarea conținutului unor incriminări, a unor pedepse etc.[2]

Operația de descriere a conduitei ilicite în legea penală, realizată de către legiuitor, este denumită *calificare juridică*. Este diferită de *încadrarea juridică*, realizată de organul judiciar atunci când constată că trăsăturile unei fapte concrete se potrivesc cu trăsăturile unei fapte descrise în norma de incriminare. Descrierea faptei cuprinde prezentarea acțiunii sau inacțiunii interzise, rezultatul (la unele infracțiuni), circumstanțele care caracterizează fapta, condițiile de loc şi de timp. În descriere sunt utilizate cuvinte desprinse din experiența comună (nume pentru lucruri sau pentru ființe), noțiuni ce desemnează o evaluare juridică („bun al altuia") sau extrajuridică („caracter obscen"), o realitate obiectivă (care poate fi sesizată prin simțuri) sau subiectivă („scop", „intenție"). Unele descrieri sunt complete şi explicite, pe când altele sunt sintetice („uciderea unei persoane" este întreaga descriere dată infracțiunii de omor[3])[4].

Împreună cu raporturile juridice pe care le reglementează (le dă naştere, le modifică sau le stinge), şi norma penală este integrată ordinii de drept. Legea penală este singura care poate decide care anume fapte cu pericol social sunt şi infracțiuni. Celelate fapte cu impact negativ asupra societății încalcă şi ele *ordinea juridică*, dar ele sunt sancționate de alte legi decât cele penale. Faptul că numai acest tip de lege decide care sunt infracțiunile reprezintă o concretizare a principiului legalității incriminării penale.

Prin prevederea faptelor cu pericol social grav în acte normative se împlineşte *principiul legalității incriminării penale*, căci este evident că ele ar fi şi sunt reprobate la nivelul co-

---

[7] A. Boroi, *op. cit.*, p. 32.

[2] G. Antoniu, *Reflecții asupra structurii normei penale de incriminare*, în *Revista de drept penal* nr. 3/1998, p. 9.

[3] Art. 188 C. pen.

[4] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, pp. 198-199.

munității şi dincolo de limitele legii penale[1]. Pentru o lungă perioadă, doctrina a considerat că noțiunea de „legal" se află într-o concordanță perfectă cu cel de „permis" (licit), precum cel de „ilegal" se pliază perfect pe cel de „nepermis" (ilicit)[2]. Însă majoritatea autorilor recenți acceptă faptul că sfera ilicitului este mai mare decât cea a ilegalului şi că, atunci când intervin cauzele justificative sau cauze care înlătură caracterul penal al faptei, ordinea juridică în ansamblul ei reclamă ca făptaşii să nu fie traşi la răspundere penală. În lumina acestei reevaluări, infracțiunea nu mai poate fi definită doar ca o faptă care corespunde descrierii din normă, încălcând astfel preceptul (tipicitate) şi săvârşită cu vinovăție, ci şi prin aceea că este antijuridică, în contradicție atât cu norma incriminatoare, cât şi cu altele, generale, care pot prevedea anumite condiții care înlătură caracterul penal al unei fapte.

Normele penale sunt expuse *explicit*[3], spre deosebire de preceptele religioase sau morale, ce pot avea un caracter ambiguu sau ipotetic. Ele sunt ambigue în sensul în care de la o comunitate la alta, de la o perioadă la alta şi de la un individ la altul, ele pot fi diferite. Ipotetice în sensul în care aplicarea unei norme morale poate fi uneori înlăturată de intervenția unei alteia. Deşi normele de asemenea îşi pot avea obligativitatea înlăturată de diverse situații (precum sunt cauzele justificative sau de neimputabilitate în cazul faptelor penale), însăşi aceste cazuri sunt prevăzute explicit. Caracterul explicit al normelor penale este dat de faptul că ele sunt transpuse în cuvinte, astfel încât interpretarea nu va putea, dacă ține să rămână literală, să transceadă limitele impuse de text.

Sancțiunea normelor juridice (implicit şi cele penale) este *asigurată*, prin faptul că păgubiții de pe urma unui act de nerespectare a unei legi vor putea întotdeauna să se adreseze organelor de stat, pentru ca cel ce-a încălcat voința lor (şi a societății) să fie tras la răspundere, pedepsit dacă este cazul şi ca sancțiunea dată să fie adusă la îndeplinire, chiar prin mijlocirea forței, de va fi necesar. Observăm astfel că organele statale intervin prin trei ipostaze: ca putere legiuitoare, ca putere judecătorească şi ca putere executivă[4].

3.3. *Ultima ratio*

Norma penală ocroteşte pe destinatarii normei împotriva acțiunilor mai grave care pot tulbura liniştea socială şi împotriva cărora acțiunea altor categorii de norme s-ar dovedi inefi-

---

[1] M. Basarab, *op. cit.*, p. 30.

[2] V. Dongoroz, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 22, *apud* G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 188.

[3] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 9.

[4] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 9.

cientă. Tipul de norme pe care-l analizăm ar fi astfel ca un *ultima ratio* (*extrema ratio*)[1]. Gravitatea acțiunilor care reclamă reglementarea de către norme penale este dată atât de modul şi mijloacele de realizare a lor, cât şi de consecințele pe care le pot produce, ce se răsfrâng asupra celor mai importante valori sociale. Normele penale pot asigura doar ele protecția unor valori, dar pot ocroti chiar valori ce-şi găsesc consacrarea legislativă în alte categorii de norme. În ambele cazuri, norma penală nu are un rol decât subsidiar, intervenind doar în măsura în care alte norme, aparținând altor ramuri de drept, nu acordă o proteguire suficientă.

Valorile sociale pot fi apărate chiar prin dezaprobarea ce însăşi ceilalți membri ai societății, iar nu autoritățile publice, o vor arăta față de transgresor, fie prin mijloace neinstituționale (încetarea relațiilor cu respectiva persoană), fie într-un cadru instituțional (şcoală, familie, biserică, locul de muncă etc.)[2]. În comunități mici, precum sunt satele, preotul putea îndeplini funcția, şi poate o mai face încă, de a avertiza, în public de obicei, pe cei ce au săvârşit fapte antisociale, asupra comportamentului lor.

Apelarea *in extremis* la norma penală este justificată de mai multe considerente. În primul rând, caracterul constrângător al sancțiunilor penale reclamă, din motive umanitare, ca ele să fie aplicate doar în cazurile în care faptele au o anumită gravitate. În al doilea rând, dacă cele mai grave pedepse pe care le permite legea ar fi aplicate chiar şi pentru cele mai mărunte nesocotiri ale acesteia, atunci nu ar mai fi o gradualitate între sancțiuni, căci diferitele valori de care avem nevoie se constituie şi consolidează inclusiv prin ierarhizarea dintre ele. Dacă o persoană ar fi pedepsită cu 30 de ani de închisoare pentru un furt şi încarcerată pe viață pentru un omor, şi dacă ar avea o vârstă de peste 50 de ani, de ce nu ar scăpa de toate precauțiile şi manevrele impuse de un furt şi nu ar săvârşi direct fapta mai gravă, asigurându-şi, astfel, poate şi o pradă mai bogată, ținând cont că va putea să acționeze cu o libertate mai mare în, să zicem, casa victimei? În al treilea rând, nu trebuie să desconsiderăm nici costurile ce sunt reclamate de acțiunea de cercetare penală şi de cea de judecată.

3.4. Aplicabilitate generală

Legea, inclusiv cea penală, este de aplicațiune generală, neputându-se sustrage de la aplicarea ei nici o pesoană şi nici o faptă. O excepție ce s-ar cunoaşte de la această regulă fundamentală şi care se referă la atribuțiile statele importante ale anumitor persoane este aceea a imunității penale, care se acordă în anumite condiții unor persoane, în funcție de anumite cali-

[1] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 177.

[2] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 178.

tăți ale acestora. Această aplicațiune generală este incompatibiă cu executarea ei facultativă, neexistând nici un sistem de drept în care punerea în aplicare a normelor penale să fie lăsată la latitudinea cetățenilor.

Dar asta nu înseamnă că nu pot exista cazuri în care norma penală să se aplice, din anumite cauze, doar în anumite regiuni ale unui stat, precum sunt zonele de frontieră, domeniul silvic, marea liberă, unele unități administrativ-teritoriale etc. Ori se poate ca unele norme să se aplice doar anumitor persoane, ce ocupă o funcție sau care au o altă calitate: minori, militari, căsătoriți etc. Se poate ca existența unei infracțiuni să fie legată atât de o anumită calitate a subiectului activ, cât şi de o alta a subiectului pasiv, exemple în acest sens fiind incestul (art. 377 C. pen.) sau abandonul de familie (art. 378 C. pen.).

Posibil este chiar ca unele precepte legale să fie aplicabile doar unei persoane ce se află în afara granițelor statului emițător al normelor respective, cum este cazul principiilor personalității (art. 9 C. pen.) sau realității (art. 10 C. pen.) legii penale. În cazul primului principiu, alin. (3) al art. 9 prevede: „punerea în mişcare a acțiunii penale se face cu autorizarea prealabilă a procurorului general al parchetului de pe lângă curtea de apel în a cărei rază teritorială se află parchetul mai întâi sesizat sau, după caz, a procurorului general al parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție.” Art. 10 alin. (2) afirmă: „punerea în mişcare a acțiunii penale se face cu autorizarea prealabilă a procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție şi numai dacă fapta nu face obiectul unei proceduri judiciare în statul pe teritoriul căruia s-a comis.” Nu se derogă prin astfel de norme de la caracterul impersonal al normei penale, pentru că nu se are în vedere un anumit cerc de persone, ci anumite funcții[1].

Acest caracter intră în contradicție şi cu tranzacția, nefiind permisă o negociere a aplicării/neaplicării ei, ori o negociere cu privire la aplicarea ei restrânsă sau extinsă. De asemenea, caracterul de aplicațiune generală a legii penale exclude executarea parțială a acesteia, fie la inițiativa organelor statului, fie a unor persoane private, fizice ori juridice. Nici nu se poate concepe, cel puțin în societățile contemporane, ca legea penală să permită o aplicare diferențiată în funcție de poziția social-economică a cetățeanului, ori în funcție de aspecte precum sunt rasa, naționalitatea, etnia, religia etc. Un atribut specific al normei penale este că ea apără nu doar pe cetățeanul român, ci toate persoanele, indiferent de faptul că sunt cetățeni

[1] N. Popa, *op. cit.*, p. 125; Gh. Boboş, *Teoria generală a dreptului*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 1999, p. 198.

străini sau apatrizi. Ea apără valori fundamental umane, care transcend simpla legătură juridică între cetățean şi statul său[1].

4. Funcțiile/rolurile normelor penale

4.1. Funcția de prevenție

Incriminarea unei fapte are şi rolul de *prevenție generală*, prin faptul că oamenii sunt atenționați asupra faptului că anumite conduite, pe care poate şi ei au fost tentați, din cine ştie motive, să le aibă, se opun intereselor societății. Ascultarea voluntară de norme este, din fericire, calea pe care o aleg cei mai mulți dintre destinatarii ei. Cei ce încalcă legea vor suporta pedeapsa prevăzută tot de ea, mod prin care este realizată şi *prevenția specială*, atenționarea drastică a autorului conduitei ilicite că s-a opus societății prin comportamentul său. Această funcție (atât prevenția generală, cât şi cea specială) este principala îndeplinită de legea penală, în raport cu care următoarele trei ce le vom prezenta nu acționează decât ca mijloace.

Într-o lucrare mai veche[2] se făcea distincția între „conduita voluntară în sensul normelor penale", stimulată de faptul că destinatarul înțelege importanța comportamentului său conformist şi cea stimulată de teama consecințelor neplăcute ce pot fi atrase de o nesocotire a legii. Această distincție o făcea şi Kant, care numea „moral" numai acel act făcut datorită conştientizării faptului că este moral, iar nu un simplu act, făcut poate din interes, şi care se întâmplă să concorde atât cu moralitatea, cât şi cu interesul.

Exemplul clasic pe care-l oferea filosoful de la Königsberg este acela în care unui băcan îi cere un copil o pâine, întinzându-i o bancnotă mult mai valoroasă decât prețul alimentului pe care dorea să-l achiziționeze. Vânzătorul se gândeşte inițial să-l înşele pe puşti şi să nu-i mai dea restul, mințindu-l că pâinea costă mai mult decât s-a aşteptat, dar repede se răzgândeşte, gândindu-se că părinții vor afla, iar odată cu ei şi toți localnicii, reputația fiindu-i astfel ştirbită iar afacerile având de suferit. Deşi băcanul s-a comportat în acord cu datoria morală, el nu a şi acționat moral.

Credem că este în sarcina educației imprimarea în cetățeni a unei conduite de respectare a preceptelor legale pentru că este asimilată importanța acestora, iar nu doar datorită unei simple temeri[3]. Acest motiv meschin pentru a respecta legea se poate vedea înlăturat atunci

---

[1] I. Tănăsescu, C. Tănăsescu, G. Tănăsescu, *Tratat de ştiințe penale. Vol. I. Drept penal*, Sitech, Craiova, 2010, p. 103.

[2] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 155.

[3] A. M. Naschitz, *Necesitate şi libertate în domeniul respectării dreptului*, în *Studii şi cercetări juridice*, nr. 1/1958, pp. 11 (21) – 12 (22); C. Bulai, *Unele probleme teoretice [...]*, *op. cit.*, p. 222.

când o persoană oricum are în față alternative neplăcute, astfel încât pedeapsa impusă de organe poate să nu mai pară mare lucru. Un om în pragul morții din cauza foamei poate să nu se mai gândească de două ori înainte de a ucide pe cineva pe care doreşte să-l prade, dacă singurul lucru care-l oprea de la un asemenea act era frica de a nu fi încarcerat. Convingerile morale, precum cele religioase, politice etc., tind a fi mult mai durabile, statornice şi puternice decât simpla teamă.

În afară de asta, omul are o tendință înnăscută spre libertate, spre nesupunerea în fața unei autorități care-i este străină, iar singura autoritate care-i este familiară este rațiunea sa. Asumarea unor legi şi implicit a valorilor apărate de acestea ar face ca o conduită în acord cu ele să nu apară decât ca liberă, ca făcută doar pentru că astfel indică conştiința, precum Kant vedea ca liberă ascultarea necondiționată de imperativul categoric. În acest caz, omul nu ar mai avea de luptat decât cu propriile instincte, fiziologice (foamea, apetitul sexual etc.), afective (dorința de răzbunare, gelozia, lăcomia etc.) ori patologice (cleptomania etc.).

Legile penale protejează trei entități: *societatea în ansamblul ei, ceilalți destinatari ai legii penale*, priviți individual[1] şi *vinovatul*. Societatea este apărată prin faptul că valorile sociale ce tocmai au fost încălcate de vinovat îşi restabilesc poziția. Este vorba nu numai de persoanele ce trăiesc într-un stat în care a fost transgresată legea, ci şi celelalte state, căci lăsarea nepedepsită a unor astfel de acte se poate repercuta negativ şi asupra ordinii lor, proprii lor cetățeni fiind încurajați a comite fapte nelegiuite. Această realitate devine cu atât mai plauzibilă luând în considerare modul rapid în care informațiile circulă în ziua de astăzi, practic fiecare om având acces la starea din orice stat, de oriunde de pe planetă.

Ceilalți membri ai colectivității, văzuți individual, au de câştigat de pe urma pedepsirii celui vinovat de fapte penale, prin aceea că alți eventuali infractori vor fi descurajați de la ceea ce poate s-ar gândi să pună în practică, dar şi prin aceea că ei înşişi sunt descurajați de la a întreprinde vreodată astfel de acțiuni şi de a suferi consecințele neplăcute reclamate de lege. Şi cel ce a nesocotit normele este apărat, şi anume de abuzurile celorlalți membri ai societății, dornici poate de răzbunare, cât şi de autoritățile chemate a restabili ordinea, care în lipsa unor prevederi menite a le direcționa şi organiza strict acțiunile, ar fi tentate să aplice sancțiunile arbitrar. În acelaşi mod în care celelalte persoane sunt descurajate de la comiterea de fapte prevăzute de legea penală, şi infractorul are de câştigat de pe urma presiunii psihice pe care pedeapsa o are asupra sa, acționând ca un mijloc de educare.

[1] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 177.

4.2. Funcția evaluatorie

În cadrul normei penale se distinge între *evaluarea acțiunii* descrise, împreună cu modalitățile ei de comitere (care, raportată la precept şi la sancțiune apare ca o nonvaloare) şi *evaluarea rezultatului* (care, raportat la posibila punere în pericol sau a lezării valorilor sociale ocrotite de lege, apare de asemenea ca fiind o nonvaloare). Acțiunea şi rezultatul sunt evaluate în cadrul normei de incriminare nu în general, ci în intimă legătură cu o incriminare concretă. Este posibil ca anumite rezultate să nu mai reprezinte un pericol social dacă lipseşte un anumit mod de ajungere la ele. Nonvaloarea acțiunii este determinată atât de modul de comportare exterioară a făptuitorului, precum şi prin circumstanțele existente în persoana sa[1].

Funcția de evaluare este descriptivă, ea existând chiar dacă am presupune că toți destinatarii ar fi bine-intenționați şi nu s-ar fi gândit oricum să facă rău semenului său. Fără această latură, normele ar fi autoritare, reclamând o supunere oarbă de la oameni. Evaluarea are loc chiar dacă destinatarul este incapabil, căci şi fapta sa contravine criteriilor de valorizare a comportamentului social[2]. Judecata pe care o analizăm se referă nu numai la valoarea ocrotită, ci şi la un bun concret ocrotit (în cazul infracțiunilor ce pot aduce atingere patrimoniului victimei) sau la poziția psihică a făptuitorului[3]. Imperativitatea (obligativitatea) respectării normei penale este o obligație a persoanelor încă din momentul în care a intrat în vigoare. Spre deosebire, în cazul normelor extrapenale obligativitatea este eventuală, devenind activă numai din momentul în care intervine situația la care se referă[4].

4.3. Funcția de normare

Norma penală este nu numai o normă de evaluare a conduitei interzise sau impuse, ci o normă *imperativă*, de determinare a voinței destinatarului spre o altă conduită decât aceea a încălcării preceptului[5], rol ce se realizează în principal prin prezența sancțiunii ca a treia parte componentă a normei penale[6]. Un alt mijloc prin care acest rol este realizat este însăşi prin evaluarea unei anumite conduite şi prin faptul că persoanele percep că semenii lor dezaprobă acțiunile/inacțiunile respective. Normarea atribuie şi o denumire infracțiunii ce are ca latură obiectivă un fapt periculos. Astfel, în drept „furtul" este denumirea unei infracțiuni, iar nu a

---

[1] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 193.

[2] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 194.

[3] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 194.

[4] A.M. Truichici, *op. cit.*, p. 37.

[5] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 194.

[6] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 194.

faptei sociale ce constă din luarea unui bun mobil din posesia sau detenția altuia, fără consimțământul acestuia, cu scopul însuşirii pe nedrept[1].

Incriminarea este compusă dintr-o determinare faptică şi o încadrare juridică, având loc în mod limitativ şi individual, pe unități de fapte. Nu putem face o incriminare pe cale exemplificativă, arătând anumite modele rele şi indicând, la modul generic, ca ele să nu fie realizate. Este nevoie de o abstractizare a faptelor individuale, oferindu-se o definiție care să poată fi aplicată la cât mai multe dintre inifinitatea de variante faptice pe care poate să le ofere realitatea. Orice faptă are o fizionomie materială şi juridică proprie, necesitând un minimum de condiții obiective şi subiective[2]. Dacă s-ar realiza o incriminare folosindu-se drept descriere un exemplu, atunci s-ar încălca principiul legalității. În ipoteza în care normele nu ar fi definite riguros, s-ar ajunge în situația în care organele judiciare ar da soluții diferite la aceeaşi problemă, creându/se astfel o practică neunitară. În activitatea de aplicare a legii penale, instanțele întotdeauna se vor limita la cazurile concrete descrise de lege, pricipiu ce a fost consacrat abia odată cu izbânda Revoluției franceze din 1789[3].

Se poate ca unitatea juridică ce poartă numele de „infracțiune" să fie realizată abia prin repetarea aceleiaşi fapte socialmente periculoase, de un număr de ori suficient de mare ca să îi confere un grad de periculozitate ce ar face-o eligibilă de intervenția legii penale[4]. Este exemplul hărțuirii sexuale (art. 223 C. pen.), care presupune repetarea pretinderii de favoruri de natură sexuală în cadrul unei relații de muncă sau al unei relații similare, prin care victima a fost pusă într-o situație umilitoare ori intimidată. Aidoma, suntem în prezența infracțiunii de exploatare a cerşetoriei [art. 214 alin. (1) C. pen.], în una dintre modalitățile sale alternative, doar atunci când o persoană determină un minor sau o persoană cu dizabilități fizice sau psihice să apeleze în mod repetat la mila publicului pentru a cere ajutor material.

Toate aspectele prezentate mai sus s-au referit la norma penală ca normă de incriminare, ce impune o regulă de conduită socială şi consecințe negative pentru cei care-o nesocotesc. Norme penale sunt însă şi cele care definesc principii, instituții penale, care explică normele penale sau care ne arată cum anume trebuie interpretate normele. Acestea poartă denumirea de „*norme penale generale*". Ele nu au un caracter autonom şi principal în cadrul dreptului penal, precum au normele de incriminare, ci un statut secundar (derivat) şi complementar, fiind aplicate în legătură sau alături cu normele de incriminare.

---

[1] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 143.

[2] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, pp. 143-144.

[3] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 144.

[4] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 143.

4.4. Funcția sancționatorie

Deşi în literatura mai veche se absolutiza rolul pur sancționator al normei penale (Hobbes, Puffendorf, Bentham, Rousseau, Portalis *et alii*), de „satelit" față de celelalte prevederi, de drept privat sau public, această concepție a fost pe bună dreptate atacată. Opinia are la bază argumentul că dreptul s-ar confunda cu ordinea socială, ori ar fi o parte nedistinctă din aceasta, neanalizabilă în mod separat. Bineînțeles că faptele prevăzute de legea penală erau reprobate social chiar înainte ca ele să fie înscrise în acte normative, dar asta nu ține de esența ştiinței dreptului, aşa cum aceasta este înțeleasă în ziua de astăzi, adică studierea actelor normative. Diferitele fapte anti-sociale devin fapte penale doar din momentul în care ele sunt înscrise într-un text cu valoare legislativă. Dar funcția sancționatorie aparține într-adevăr de norma penală.

5. Structura normei penale

5.1. Structura trihotomică a normei penale

Analizând *norma penală de incriminare*, observăm că discuții provoacă *structura tri-*[1] sau *dihotomică* a normei penale sau, mai exact, dacă aceasta este formată din ipoteză, dispoziție şi sancțiune ori doar din dispoziție şi sancțiune (pedeapsă, aşa cum este denumită tipul de sancțiune din dreptul penal)[2]. Problema nu se pune în cazul normei generale, ci în cazul celei speciale. Cu toate acestea, şi în cazul celor generale pot fi întâlnite situații mai speciale, dispoziția sau sancțiunea regăsindu-se în conținutul altor articole de lege din acelaşi act normativ sau dintr-un altul[3]. De asemenea, nu trebuie să înțelegem că ele nu conțin o dispoziție[4], fiind norme juridice prin care se exprimă modul în care se naşte, se modifică şi se stinge raportul de drept penal.

---

[1] V. Mirişan, *Drept penal. Partea generală. Prezentare comparativă a dispozițiilor Codului penal în vigoare şi ale noului Cod penal*, ediția a 3-a, Universul Juridic, Bucureşti, 2011, p. 24; V. Păvăleanu, *Drept penal. Partea generală*, Lumina Lex, Bucureşti, 2003, p. 36.

[2] F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală. Vol. I,* Universul Juridic, Bucureşti, 2014, p. 90; V. Ponta, R. Nemeş, M. Mitroi, *Drept penal. Partea generală. Note de curs*, Lumina Lex, Bucureşti, 2004, p. 26.

[3] Gh. Ivan, M.-C. Ivan, *Drept penal. Partea generală. Conform noului Cod penal*, ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2015, p. 27.

[4] I. Ceterchi *et alii, Teoria generală a statului şi a dreptului*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1967, pp. 339-340.

Cei care afirmă trihotomismul normei penale argumentează spunând că ipoteza ar fi descrierea din normă, pe baza căreia s-ar deduce dispoziția (care este astfel implicită), plus sancțiunea[1]. I. Oancea[2] are o opinie specifică, considerând că structura normei penale este trihotomică, fiind alcătuită din ipoteză, ce constă din descrierea unei situații de fapt, dispoziția, ce prescrie dreptul statului de a aplica o pedeapsă şi obligația infractorului de a o suporta, conținutul dispoziției fiind exprimat prin sintagma „se pedepseşte" şi sancțiunea, care cuprinde elementul de constrângere care se aplică în caz de nerespectare a dispoziției. Sancțiunea însă nu se găseşte în aceeaşi normă penală, ci în altele, care prevăd fie anularea hotărârii judecătoreşti pronunțate cu încălcarea dispoziției, fie impunerea unor măsuri represive judecătorului. Sancționarea este astfel a organelor de stat chemate să-l pedepsească pe cel ce a transgresat norma penală, mai precis a judecătorului, iar nu a infractorului. Altă parte a literaturii de specialitate a afirmat că structura logică a normei penale ar fi ca a tuturor celorlalte norme, alcătuită din ipoteză, dispoziție şi sancțiune, dar că, din rațiuni de tehnică legislativă, ipoteza lipseşte, fiind prezente doar celelalte două elemente. Normele prohibitive ar fi mai ales cele care nu au ipoteză, aceasta fiind subînțeleasă[3].

L. Biró[4] opinează că atunci când privim norma ca adresându-se persoanelor chemate a o respecta, descrierea reprezintă dispoziția, iar pedeapsa reprezintă sancțiunea, iar dacă privim norma ca adresându-se organelor, descrierea va apărea ca ipoteză. În momentul în care o persoană va realiza respectiva faptă, organele vor fi chemate să-l pedepsească cu sancțiunea prevăzută de lege, care devine pentru ele o dispoziție. Astfel, dacă alegem să ne limităm şi să privim norma de drept penal doar prin una dintre cele două perspective, într-adevăr, ea nu are decât două din cele trei elemente, descoperite de Teoria generală a dreptului în structura oricărei norme juridice.

---

[1] M. Basarab, *Drept penal. Partea generală. Vol. I*, Lumina Lex, Bucureşti, 2001, p. 29; M.I. Rusu, *Drept penal. Partea generală*, ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2006, p. 28; M.I. Rusu, *Instituții de drept penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2007, p. 5; A. Boroi, *Drept penal. Partea generală. Conform noului Cod penal*, ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2014, p. 35; A. Ungureanu, *Drept penal român. Partea generală*, Lumina Lex, Bucureşti, 1995, p. 21; I. Ceterchi, *Despre structura internă a normei juridice*, în *Revista română de drept*, nr. 7/1969, pp. 58-59; M. Zolyneak, M. I. Michinici, *Drept penal. Partea generală*, Editura Fundației „Chemarea", Iaşi, 1999, p. 31; V. Dobrinoiu, *op.cit.*, p. 25; L. Vlădilă şi O. Mastacan, *Drept penal. Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2011, p. 43; Gh. Popa, E.-I. Popa, *Drept penal. Partea generală*, Junimea, Iaşi, 2003, p. 15.

[2] I. Oancea, *Tratat de drept penal. Partea generală*, Editura All, Bucureşti, 1994, pp. 46-47.

[3] V. Paşca, *op. cit.*, p. 45; L. Barac, *Constante [...]*, p. 115.

[4] L. Biró, *Contribuții [...]*, *op. cit.*, pp. 152-153.

Pentru Biró, norma nu are o ipoteză, dacă o privim din perspectiva cetățenilor, şi nu are o sancțiune, dacă o privim din perspectiva organelor de stat. Luând în considerare ambele categorii de destinatari, descoperim: a) ipoteza, care descrie trăsături constitutive ale unei infracțiuni determinate şi care se adresează atât cetățenilor, sub forma dispoziției, cât şi organelor judiciare, sub forma unei ipoteze propriu-zise; b) dispoziția, care prescrie conduita cetățenilor sau a organelor de stat şi care se găseşte fie în ipoteză, dacă se adresează cetățenilor, fie în sancțiune, dacă se adresează organelor; c) sancțiunea, care constituie o amenințare cu aplicarea unei pedepse pentru cetățeni şi cuprinde, implicit, o dispoziție dată organelor judiciare de a aplica o sanțiune persoanelor care încalcă regula de conduită.

Profesorul clujean Biró nu este însă de acord cu ideea lui Oancea conform căreia norma, privită ca adresându-se organelor chemate să o aplice, cuprinde şi sancțiunea, ca al treilea element, şi care ar reprezenta sancționarea disciplinară a judecătorului care nu s-a conformat obligației de a trage la răspundere pe cel care s-a făcut vinovat de comiterea unei fapte penale, ori anularea hotărârii ilegale sau netemeinice. Bineînțeles că judecătorii pot fi sancționați disciplinar şi chiar penal, dacă cu rea-credință nu ar aplica sancțiunea prevăzută într-o dispoziție de drept penal sau ar aplica legea în mod incorect, dar aceste sancțiuni nu se bazează pe cele din norma de incriminare, ci pe o normă de sine stătătoare. Deşi în general nu suntem de acord cu părerea profesorului transilvănean, cel puțin la acest contraargument dat lui Ion Oancea ne raliem. Biró atacă şi punctul de vedere conform căruia norma penală ar avea o ipoteză, care împreună cu dispoziția ar forma preceptul, căci în realitate nu putem vorbi despre o ipoteză propriu-zisă decât dacă analizăm norma ca adresându-se organelor judiciare, pe când dacă ne raportăm la ea din perspectiva adresării persoanei chemate s-o respecte, atunci ipoteza de fapt este o dispoziție în toată regula.

George Antoniu[1], urmându-l pe V. Dongoroz[2] şi a cărui opinie o acceptăm de asemenea, consideră că descrierea din normă nu constituie nici ipoteză, dar nici dispoziție, fiind vorba despre un procedeu legislativ *sui generis*, din citirea descrierii şi din observarea că astfel de fapte sunt pedepsite destinatarii deducând dispoziția[3]. Oricum, ipoteza se confundă cu oricare moment al existenței unui individ, căci oricând o persoană este ținută de respectarea preceptelor penale. Cazurile de excepție când ar fi scutit de la această respectare sunt prevăzute de lege sau sunt condiții negative, subînțelese în conținutul descrierii faptei ilicite. Dacă ipoteza chiar ar fi exprimată în normă, aceasta ar suna cam astfel în cazul infracțiunii de furt (art.

[1] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, pp. 196-198.

[2] V. Dongoroz, *Tratat [...]*, Bucureşti, 1939, p. 10.

[3] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 147.

228 C. pen.): „atunci când observăm un lucru nesupravegheat şi simţim dorinţa de a-l sustrage...” Totuşi, nu trebuie să înţelegem că ipoteza ar lipsi[1]; este vorba despre distincţia ce s-a mai făcut[2] între structura logică a normei juridice, care şi în cazul normei penale este completă, şi cea tehnico-legislativă, impusă de anumite considerente legiuitorului, precum în cazul pe care-l analizăm acesta a ales să nu mai arate şi ipoteza.

Descrierea poate fi concisă („uciderea”, în cazul infracţiunii de omor) sau mai amplă (cazul infracţiunilor de furt, uz de fals etc.), în funcţie de complexitatea infracţiunii[3], iar ea se poare referi la realităţi obiective sau subiective[4]. Dispoziţia (conduita prohibită sau impusă a fi realizată) se subînţelege din descrierea faptei fără nici un fel de dificultate, iar legiuitorul a ales să nu formuleze norma după un model de tipul „este interzis...” pentru a nu se repeta[5]. Am putea adăuga că însăşi prevederea respectivelor fapte într-o lege penală îl face pe lector să înţeleagă că nu trebuie să realizeze faptele descrise, ţinând cont de importanţa pe care-o au în ochii cetăţenilor acest tip de acte normative.

Sancţiunea menţionată în normă contribuie şi ea, împreună cu descrierea, la formularea preceptului (un alt nume pentru dispoziţie, conform acestor autori), fiecare individ trebuind să realizeze deducţia logică a preceptului din cele două elemente. Dacă s-ar afirma că descrierea şi preceptul se confundă, atunci înseamnă că nu am mai putea spune „X a încălcat norma y”, căci el a realizat tocmai ceea ce prevede respectiva normă, adică fapta ce este descrisă de ea[6]. Este astfel just să spunem că norma penală are o structură trihotomică, alcătuită din ipoteză, dispoziţie (precept) şi sancţiune. Fără sancţiune, dispoziţia nu ar reprezenta decât o „recomandare lipsită de convingere”[7].

Unii autori[8], cu a căror opinie nu putem simpatiza, au ales să ofere o altă semnificaţie termenului de „precept” decât cea dată de George Antoniu, considerându-l ca pe un termen „umbrelă”, în care se cuprinde atât ipoteza, cât şi dispoziţia, legea penală având, dacă adăugăm şi sancţiunea, o structură trihotomică. Alţii[9] consideră că termenul ar cuprinde chiar

---

[1] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 197.

[2] N. Popa, *op. cit.*, p. 130.

[3] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, pp. 180-182, p. 182, nota 1.

[4] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 146.

[5] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 149.

[6] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 182.

[7] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, pp. 182-183.

[8] I. Pitulescu, T. Medeanu, *Drept penal. Partea generală. Conform modificărilor aduse prin Legea nr. 278/2006*, Lumina Lex, Bucureşti, 2006, p. 38.

[9] M. Basarab, *op. cit.*, p. 29.

toate cele trei elemente din care o normă este alcătuită, în mod clasic. De asemenea, dacă interpretăm termenul de „precept" ca semnificând conduită licită, atunci observăm că în cazul dispozițiilor extra-penale se exprimă explicit preceptul, iar pe cale de deducție putem ajunge şi la conduita ilicită, interzisă şi opusă celei licite. Din contră, în cazul prevederilor penale, se exprimă conduita ilicită, iar prin deducție abia decelăm şi preceptul, comportamenul licit care li se cere destinatarilor[1].

Descrierea cuprinde într-o formă explicită/expresă/clar exprimată condițiile în care un fapt de pericol social este considerat infracțiune. Se indică trăsăturile materiale ale faptului, cele subiective în care trebuie să acționeze autorul, uneori anumite condiții speciale privitoare la persoana subiectului, precum şi denumirea juridică a infracțiunii[2]. În cazul infracțiunii de furt (art. 228 C. pen.), descrierea materială a faptei este următoarea: „luarea unui bun mobil din posesia sau detenția altuia, fără consimțământul acestuia". Partea subiectivă a infracțiunii este descrisă ca realizarea faptei în scopul însuşirii bunului pe nedrept. Denumirea infracțiunii este realizată în titlul articolului şi-n alin. (2) al aceluiaşi articol: "fapta constituie furt […]".

Cât despre condițiile speciale privitoare la persoana subiectului, acestea se pot referi la anumite condiții obiective, fără vreo semnificație juridică, sau la unele realități care au o astfel de semnificație. Un exemplu pentru primul tip de specificații ne este oferit de art. 229 C. pen. (furtul calificat) alin. (1) lit. c): astfel, una dintre împrejurările în care poate fi realizată luarea bunului şi în care aceasta se încadrează în definiția infracțiunii de furt calificat este aceea în care autorul este „o persoană mascată, deghizată sau travestită".

5.2. Structura dihotomică

Unii autori care consideră că structura normei penale este dihotomică o fac pentru că dispoziția (conduita impusă destinatarului textului de lege) are aplicabilitate nelimitată, indiferent de locul, spațiul în care se află o persoană ori de orice altă trăsătură a realității obiective sau subiective (legată de destinatar), iar astfel ipoteza ar fi inexistentă[3]. Unii autori justifică structura dihotomică a normei penale prin faptul că descrierea faptei este însăşi dispoziția,

[1] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 90.

[2] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 148.

[3] G. Antoniu, *Reflecții asupra normei penale*, în *Revista de drept penal*, nr. 3/2004, pp. 24-25; I. Griga, *Drept penal. Partea generală. Teorie, jurisprudență şi aplicații practice. Vol. I*, ediția a 2-a, Editura Fundației *România de Mâine*, Bucureşti, 2007, p. 68; V. Dobrinoiu, *op. cit.*, pp. 24-25.

iar realizarea faptei descrise este încălcarea acestei dispoziții[1]. Costică Bulai[2] consideră, în acelaşi sens, că prevederea faptei şi a condițiilor în care aceasta constituie infracțiune nu reprezintă ipoteza în care este incidentă obligația de a respecta norma penală, ci este tocmai dispoziția. Dar aceasta din urmă rezultă şi din incriminarea propriu-zisă (din însăşi faptul că a fost înscrisă în legea penală, am putea zice), iar în plus, din sancțiunea prevăzută. Dispoziția de drept penal nici nu ar putea fi exprimată altfel decât prin prevederea acțiunii sau inacțiunii interzise în legătură cu o anumită dispoziție penală. Nici săvârşirea faptei interzise nu este ipoteza în care intervine dispoziția legii, ci însăşi încălcarea dispoziției, care observăm că este exprimată într-un mod specific.

În opinia lui Bulai[3], structura trebuie analizată şi în corelație cu funcțiile pe care le îndeplinesc dispozițiile penale. Văzută problematica din această perspectivă, dispoziția normei reglementează raporturile de conformare, acelea ce se stabilesc şi se mențin între persoanele care aleg să respecte de bună-voie preceptele penale, pe de o parte, şi stat, pe de altă parte. Sancțiunea reglementează raporturile de conflict, cele ce iau naştere atunci când un individ alege să transgreze dispozițiile penale, între el şi stat.

L. Barac[4] este unul dintre autorii care afirmă structura dihotomică a normei penale, aceasta având, în opinia dumneaei, numai ipoteză şi sancțiune. În ipoteză se indentifică situația de fapt care reprezintă însăşi infracțiunea, iar sancțiunea exprimă consecințele legale ce vor interveni dacă anumite condiții specifice, inclusiv realizarea stării de fapt descrise de ipoteză, sunt îndeplinite. Deşi norma penală are o dispoziție, ea este de fapt o regulă de conduită generală, precum „să nu ucizi", „să nu furi" etc. Conduita nu este totuşi nici generală, pentru că, de exemplu, nu trebuie să ucidem decât ființele umane, şi nici absolută, deoarece, este permis să ucidem chiar persoane, dacă suntem în legitimă apărare.

Aceste conduite generale definesc, în principal, dispoziția şi sunt subordonate scopului general al funcționării societății, căpătând diverse aspecte, în funcție de contextul în care apar. Este vorba astfel despre o concretizare, despre o trecere de la general la particular, prin care se

---

[1] C-tin Mitrache şi Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală. Conform Noului Cod penal. Curs universitar*, Universul Juridic, Bucureşti, 2014, p. 69; C. Niculeanu, *Curs de drept penal. Partea generală*, ediția a 3-a, Editura Sitech, Craiova, 2003, pp. 39-40; C. Bulai, *Unele probleme teoretice privind cunoaşterea legii penale ca mijloc de prevedere a infracțiunilor*, în *Studii şi cercetări juridice*, nr. 3/1978, p. 229.

[2] C. Bulai, *Unele probleme teoretice privind cunoaşterea legii penale ca mijloc de prevedere a infracțiunilor*, în *Studii şi cercetări juridice*, nr. 3/1978, p. 229; C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 90.

[3] C. Bulai, *Unele probleme teoretice [...]*, *op. cit.*, p. 232.

[4] L. Barac, *Constante [...]*, pp. 13-14; L. Barac, *Norma [...]*, *op. cit.*, pp. 115-117.

detaşează conceptul de infracţiune, concept complex, care presupune atât elemente obiective cât şi subiective, nefiind, de exemplu, de ajuns ca o persoană să fi realizat o faptă incriminată de lege pentru a se considera că a comis o infracţiune, fiind necesar şi ca fapta respectivă să nu fie justificată, să fie realizată fără vinovăţie etc. Această particularizare este realizată de către judecător, care se slujeşte de o serie de alte norme penale, generale şi speciale, care o completează pe cea încălcată şi care slujesc la aplicarea ei la un anumit caz individual. Norma penală are un conţinut mult mai bogat decât regula de conduită, care preexistă normei însăşi. Pentru Lidia Brac, conduita nici nu este o parte componentă a normei şi tocmai de aceea dumneai alege să nu considere nici dispoziţia un element al normei, căci ea se confundă cu regula de conduită.

I. Oancea[1] a asertat că dispoziţia nu poate fi cuprinsă în ipoteză prin firea lucrurilor, iar ea nu poate consta din impunerea unei conduite generale, precum „a nu ucide", „a nu fura", care să fie pe deasupra şi anterioară ipotezei. În opinia acestui autor, dispoziţia arată ce trebuie să realizeze părţile după săvârşirea inracţiunii. Dar L. Barac[2] a atacat în mod corect această părere, afirmând că dacă textul concret de lege nu denumeşte ipoteza, asta nu înseamnă că ea nu există, noi putând să o deducem. Analizând afirmaţia cum că dispoziţia ar avea incidenţă abia după comiterea unei fapte, aceeaşi autoare arată că norma care ar reglementa acea sferă de conduite aparţine mai degrabă dreptului procesual penal[3].

5.3. Sancţiunea

Sancţiunea, ca parte distinctă a normei penale, are în principal un *rol represiv,* fiind aptă de a produce o suferinţă celui căruia i se aplică, şi în subsidiar un *rol preventiv,* descurajând pe destinatari de la comiterea unor fapte de natură penală. Prevenţia poate fi generală, ce acţionează încă de când intră în vigoare norma penală, şi specială, care priveşte descurajarea celui care a comis deja o faptă şi care este pus să suporte consecinţele legale ale acesteia. Observăm că prevenţia specială este intim legată de rolul represiv al sancţiunii, căci doar dacă legea a fost deja încălcată se poate vorbi de intervenirea prevenţiei speciale. Se poate vorbi şi de un *rol reparator*, ce funcţionează în cadrul acţiunii civile care ia naştere din încălcarea normei penale şi care constă în restabilirea situaţiei anterioare comiterii faptei

---

[1] I. Oancea, *Tratat [...], op. cit.*, p. 48, *apud* L. Barac, *Constante [...]*, p. 11.

[2] L. Barac, *Constante [...]*, p. 11.

[3] L. Barac, *Constante [...]*, pp. 11-12; L. Barac, *Norma penală şi raportul juridic de drept penal*, în *Revista de drept penal*, nr. 1/1999, p. 115.

penale, putând fi vorba de restituirea unui bun, de restabilirea unei situații anterioare, de anularea actului etc.

Pedeapsa, ca sancțiune specifică dreptului penal, prin gravitatea ei, atenționează asupra valorilor importante apărate de dispozițiile din această ramură a dreptului[1], iar prin diferențele dintre ele (în cadrul celor principale, de exemplu, dacă este amendă, închisoare sau detențiune pe viață) şi cuantumul lor se realizează şi o ierarhizare între aceste valori şi relațiile sociale formate în jurul rol, aspect despre care am mai vorbit. Aplicarea sancțiunii penale intervine doar atunci când a fost săvârşită o faptă ce a transgresat preceptul din norma penală, fie prin săvârşirea unei acțiuni interzise, fie prin omiterea de a realiza o acțiune obligatorie într-un anumit context.

Nu se poate zice că sancțiunea formează o normă de sine stătătoare, ea fiind o amenințare ce ar urma să intervină în cazul în care destinatarul nu respectă preceptul penal. Sancțiunea este menționată în normă pentru a da credibilitate şi obligativitate preceptului, însă are un rol complementar, neputând fi transformată într-o normă penală distinctă, cu o structură proprie. Astfel, sancțiunea, ca element al structurii normei penale, nu se aplică în mod direct şi automat ca urmare a încălcării normei, ci indirect şi mijlocit, în cadrul unor reglementări de drept procesual penal[2]. Prin simpla consultare a Codului penal putem să observăm că sancțiunile sunt prevăzute în covârşitoarea majoritate a cazurilor chiar în acelaşi articol de lege în care este incriminată fapta care le reclamă aplicarea.

Cu privire la sancțiune, o părere originală a fost exprimată mai demult în literatură de către I. Oancea[3]. Achiesând la opinia cum că dispoziția reprezintă atât obligația infractorului de a suporta pedeapsa prevăzută în lege cât şi dreptul organelor de a o aplica şi că ea ar fi cuprinsă în sintagme ca „se pedepseşte" sau „se aplică pedeapsa", autorul citat afirma că sancțiunea ar fi consecința nerespectării obligației de către judecător de a aplica pedeapsa şi a obligației infractorului de a o suporta. Pentru organul judiciar, sancțiunea ar consta în anularea hotărârii ilegale de către instanța ierarhic superioară, aplicarea unei sancțiuni disciplinare judecătorului, dacă s-a făcut vinovat de o abatere disciplinară sau chiar aplicarea unei sancțiuni penale, în caz de săvârşire a unei infracțiuni de către judecător. Sancțiunea ce ar fi aplicată infractorului în cazul nesupunerii la dispoziția indicată în articolul ce incriminează şi infracțiunea săvârşită s-ar afla nu în aceeaşi normă penală, ci în alte norme şi în alte articole de lege. Aceste alte norme şi articole nu sunt indicate însă de Oancea.

---

[1] C. Bulai, *Unele probleme teoretice [...], op. cit.*, p. 233.

[2] G. Antoniu, *Tratat [...], op. cit.*, p. 185.

[3] I. Oancea, *Drept penal. Partea generală*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, pp. 79-80.

M. Basarab[1] a combătut această opinie, iar noi îi urmăm argumentele, afirmând că nu este vorba decât despre o încălcare a unei alte norme penale, a unui alt precept: de exemplu, nerespectarea hotărârii judecătoreşti, prevăzută în art. 287 C. pen. Neaplicarea de către oganul judiciar a pedepsei atrage o sancțiune pentru însăşi organ, căci el este obligat, neavând pur şi simplu dreptul, de a duce la îndeplinire prevederile legislației penale. De asemenea, şi pentru făptuitorul care nu se supune paşnic aplicării pedepsei sunt prevăzute alte sancțiuni, care se vor adăuga la prima. Nerespectarea, fie de către autorități, fie de către infractori, a dispozițiilor referitoare la sancțiunile penale, sunt de fapt încălcări în sine ale legii, distincte de cele care au atras pedeapsa pe care ei nu au respectat-o, şi aceste nerespectări atrag la rândul lor o altă sancțiune.

Elementul analizat în acest sub-capitol este consecința juridică a încălcării preceptului, iar ea are un dublu rol: pentru început, îl *avertizează* pe un eventual făptuitor cu privire la consecințele pe care le va suporta de va alege să încalce legea; al doilea rău constă în *aducerea la îndeplinire a consecințelor negative* prescrise de sancțiune, rol ce este doar complementar, acționând doar dacă o persoană a ales să nu țină seama de norma penală[2]. Vedem astfel că primul rol începe să fie îndeplinit încă de la intrarea în vigoare a actului normativ în care este cuprinsă o anumită normă penală şi implicit o anumită sancțiune. Cel de-al doilea rol ar putea, teoretic, nici să nu fie vreodată îndeplinit, dacă am presupune că toți destinatarii normei penale ar asculta de preceptele acesteia. Sancțiunea nu prevede mecanismul aplicării ei de către organele competente şi nici procedura prin care s-ar ajunge la aplicarea şi executarea pedepselor.

În mod eronat s-a precizat de către unii autori faptul că ar exista o sancțiune *materială* (propriu-zisă) şi una *formală* (derivată), aceasta din urmă constând din posibilitatea persoanei care a fost lezată prin încălcarea legii penale de a se adresa organelor judiciare pentru a pretinde aplicarea sancțiunii şi a produce astfel un rău făptuitorului. Deşi în cazul normelor extrapenale aplicarea sancțiunii este lăsată la libera alegere a păgubitului, nu astfel este cazul şi în dreptul penal, unde acțiunea aparține societății (autorității publice), care poate cere justiției, din oficiu, restabilirea ordinii[3]. Faptul că în situația anumitor infracțiuni acțiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate nu invalidează afirmația noastră, căci chiar şi în acele cazuri, societatea doar transmite posibilitatea pornirii acțiunii celui lezat, iar aceasta, odată declanşată, va trece complet sub egida autorităților competente.

---

[1] M. Basarab, *op. cit.*, pp. 30-31.

[2] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, pp. 185-186.

[3] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 186.

Una dintre particularitățile dreptului penal este că sancțiunile din cadrul său sunt mult mai represive decât cele extra-penale şi mai ales cele din dreptul privat, cu un rol în principiu reparator[1]. Din cadrul fiecărei sancțiuni penale face parte şi publicitatea acesteia, care vine cu un plus de presiune psihică asupra celui ce-o suportă.

6. Destinatarii normei penale

O părere împărtăşită în doctrină este aceea conform căreia partea preceptivă a normei penale s-ar adresa destinatarilor normei penale, iar partea sancționatorie a normei (delimitată prin sintagma „se pedepseşte") s-ar adresa organelor chemate a o aplica[2] ori judecătorilor[3], fără ca norma să se scindeze, pentru unii autori[4].

Un scriitor german afirma că norma penală se adresează numai organelor judiciare chemate să restabilească ordinea încălcată, iar nu tuturor persoanelor, nespecialiste în drept, care totuşi trebuie să o cunoască[5]. Deşi limbajul legilor este tehnic, el poate fi totuşi înțeles de cetățeni/cetățeni străini/apatrizi, dacă nu prin lecturare nemijlocită, măcar prin intermediul unor coduri comentate sau a unor cărți de doctrină juridică. Nici nu am putea concepe să nu existe instrumente care să ne facă accesibil un act normativ aşa de important şi de un interes atât de general precum Codul penal. În acelaşi sens, în dreptul rusesc[6] din timpul regimului comunist se vorbea despre „aplicarea dreptului", realizată de organele judiciare, şi „respectarea dreptului", realizată de persoane chemate să acționeze în felul prescris de lege sau să se abțină de la o conduită.

S-a susținut că tot prin aceeaşi sintagmă de „se pedepseşte" s-ar exprima şi sancțiunea ce intervine pentru cei ce nesocotesc legea penală, cât şi dispoziția, adresată organelor, de a impune pedeapsa celor care-o merită[7]. Basarab contraatacă spunând că dispoziția însă nu este

---

[1] A.M. Truichici, *Drept penal. Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2009, p. 37.

[2] L. Biró, *Contribuții la studiul structurii normei penale de incriminare*, în *Revista română de drept*, nr. 9/1968, p. 152.

[3] G.Q. Olivares, *Manual de derecho penal. Parte General*, Arandazi, editorial, Elcano (Navara), 2000, pp. 49-50, *apud* G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 183.

[4] F.M. Conde, M.G. Aran, *Derecho penal. Parte general*, Editorial Tirant 10 blanch, Valencia, 2002, pp. 55-68, *apud* G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 183.

[5] E. Schmidhäuser, *Strafrecht*, Allgemeiner Teil, J.C.B. Mohr, Tübingen, 1982, p. 27, *apud* G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 186.

[6] V. Kerimov, *Despre aplicarea normelor în dreptul sovietic*, în *Statul şi dreptul sovietic*, nr. 5/1954, pp. 115-119, *apud* C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 155.

[7] L. Biró, *Drept penal. Partea generală*, Cluj, 1971, pp. 22-24, *apud* M. Basarab. *op. cit.*, pp. 31-32.

decât una singură, aceea care se adresează tuturor persoanelor şi care le impune să nu săvârşească o anumită acțiune prevăzută de legea penală sau dimpotrivă, să săvârşească o anumită acțiune a cărei omisiune este incriminată. Sancțiunea constituie consecința săvârşirii faptei penale, conform principiului legalității pedepsei (art. 2 C. pen.), iar ea este constituită din obligația făptuitorului de a suporta pedeapsa şi cea a organelor judiciare de a o aplica, existând însă numai din momentul comiterii faptei.

Alții afirmă că norma care se adresează organelor judiciare este distinctă de cea care se adresează destinatarilor normei penale şi are un precept şi o sancțiune[1]. De asemenea, ea are şi o ipoteză, care este constituită din încălcarea normei penale de către făptuitor. Unii autori numesc sancțiunea drept un „precept secundar", deoarece include şi ordinul adresat autorității de a aplica sancțiunea, dacă se verifică îndeplinirea condițiilor prevăzute de normă[2]. Într-o altă variantă a acestei păreri, dispoziția şi sancțiunea normei penale îşi schimbă funcția: înainte de comiterea vreunei fapte, ele se adresează destinatarilor normei penale, oricărei persoane ce cade sub incidența acesteia. După comiterea faptei incriminate, în ceea ce-l priveşte pe făptuitor, dispoziția îşi păstrează valabilitatea, în sensul că dacă a omorât o persoană, să nu mai omoare şi altele. Dar în ceea ce-l priveşte pe acelaşi făptuitor, sancțiunea acum devine activă (înainte de comiterea faptei era pasivă) şi este o obligație pentru el de a o respecta, iar pentru organele competente există obligația de a o aplica.

Pertinent s-a arătat de reprezentanții dreptului clasic italian[3] că norma penală nu generează drepturi subiective ce îi permit statului să tragă la răspundere pe cel vinovat, căci aceste acțiuni sunt atribute ale suveranității statului, fiind guvernate de către principiul oficialității. Obiectul acestor atribuții este nedeterminat şi virtual, toți supunându-se legii, iar statuarea unui precept şi a unei sancțiuni, fără îndeplinirea şi a unor condiții, nu conferă organelor publice nici o legitimare de a acționa, trebuind să fie constatată şi vinovăția celui care urmează să sufere de pe urma pedepsei. Înafară de acestea, puterea de a pedepsi este, spre deosebire de multe dintre drepturi, inalienabilă, imprescriptibilă şi indisponibilă.

Corelativ s-a afirmat[4] că nici infractorul nu ar avea o obligație de a suporta pedeapsa, căci orice obligație este corelativă unui drept, ori am văzut deja criticile care se aduc con-

---

[1] L. Barac, *Norma penală şi raportul juridic de drept penal*, în *Revista de drept penal*, nr. 1/1999, p. 111 şi urm.

[2] F. Antolisei, *op. cit.*, pp. 47-48, *apud* G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 199.

[3] Manzini, *Diritto penale italiano*, Torino, 1993, p. 76; G. Bettiol, *Diritto penale*, Padova, 1973, p. 176, *apud* L. Barac, *Constante şi variabilele dreptului penal. Partea generală. Partea specială. jurisprudența penală*, Editura All Beck, Bucureşti, 2001, p. 7.

[4] G. Bettiol, *op. cit.*, p. 176, *apud* L. Barac, *Constante [...]*, p. 8.

cepției cum că statul ar dispune de un drept subiectiv în această materie. S-a contracarat afirmându-se că este vorba despre nişte obligații ce nu corespund unor drepturi subiective, ci doar unor interese ale societății[1], opinie la care achiesăm. Norma penală se adresează, în principal, destinatarilor ei (cetățeni români sau cetățeni străini/apatrizi, datorită principiilor teritorialității şi realității), pentru a-i determina să respecte preceptul şi să evite sancțiunea, iar numai în mod secundar se adresează organelor juridice care urmează, dacă norma a fost încălcată, să ia măsuri pentru sancționarea celor vinovați de aceasta şi pentru executarea sancțiunilor[2].

Nu se suprapune sfera destinatarilor legilor penale cu aceea a celor susceptibili să fie traşi la răspundere penală pentru necunoaşterea normei. Deşi în dreptul penal al țării noastre funcționează principiul *nemo censetur ignorare legem*, se poate invoca, dacă este cazul, imposibilitatea, din cauza unei erori invincibile, de a fi cunoscut norma penală. Persoanele incapabile (minori şi alienați mintal), deşi sunt destinatari ai normei penale şi sunt susceptibili de a fi traşi la răspundere penală, vor fi pasibili numai de măsuri de siguranță[3].

7. Clasificarea normelor penale

7.1. Norme penale simple/descriptive

După modul mai mult sau mai puțin complet în care sunt redactate, normele pot fi *simple* sau *descriptive*[4]. În cazul primelor, legiuitorul nu ne oferă decât denumirea juridică a faptului sau denumirea curentă a faptului şi denumirea juridică. Asta nu înseamnă că denumirea juridică nu poate consta ea însăşi dintr-un termen curent, folosit în vorbirea familiară şi, de cele mai multe ori, aşa se şi întâmplă. De exemplu, denumirea juridică a infracțiunii de omor constă într-un cuvânt cu care toți suntem familiarizați. Este şi normal, căci legea penală trebuie să fie cunoscută şi înțeleasă de un număr cât mai mare de oameni, iar acest deziderat poate fi atins mai lesne dacă oamenii vor regăsi în textul Codului penal şi a celorlalte legi ce conțin dispoziții penale cuvinte ce nu le sunt străine. Aspectele pe care le-am relevat în legătură cu denumirea juridică sunt valabile atât pentru normele simple, cât şi pentru cele descriptive.

În cazul normelor simple însă, nu se mai oferă alte lămuriri, sub forma unor definiții ce să confirme înțelesul comun al termenilor ori, dimpotrivă, să confere o semnificație specifică

---

[1].K. Guiu, *Raportul juridic de drept penal*, în *Revista de drept penal*, nr. 4/1996, pp. 35-36.

[2] G. Antoniu, *Tratat [...], op. cit.*, p. 185.

[3] G. Antoniu, *Tratat [...], op. cit.*, p. 187.

[4] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, pp. 150-151.

termenului. Urmează ca doctrina sau jurisprudența, pe cale de interpretare, să confere diferite înțelesuri şi cel mai preferabil unul singur, formându-se o aplicare unitară a legii. În normele descriptive vom găsi o explicitare a sensului pe care legiuitorul înțelege a-l da unui termen. De exemplu, în cadrul articolului dedicat infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii (art. 191 C. pen.), nu se explicitează înțelesul termenului de sinucidere, ci doar se spune: „fapta de a determina sau înlesni sinuciderea unei persoane, dacă sinuciderea a avut loc". Credem că în astfel de cazuri ar trebui să se înceapă de la definiția pe care ne-o propune cea mai nouă ediție a *Dicționarului explicativ al limbii române*. În cazul nostru, definiția cuvântului „sinucide" este următoarea: „a-şi lua singur viața, a se omorâ; a-şi face (singur) seama. – Sine + ucide".

Există şi cazuri fericite în care complinirea unui text lacunar se poate face cu un altul, din acelaşi act normativ. Pentru ilustrare, citățm art. 234 (tâlhăria calificată), care începe astfel: „tâlhăria săvârşită în următoarele împrejurări:...". Deşi observăm că se utilizează termenul de „tâlhărie", de care practic atârnă întreaga interpretare şi aplicare a articolului, sensul acestuia nu ne este relevat. Dilema ne va fi însă rezolvată dacă ne uităm la articolul anterior, denumit „tâlhăria" şi în care ni se oferă o amplă definire a cuvântului, cel puțin aşa cum îl înțelege legea penală: „furtul săvârşit prin întrebuințarea de violențe sau amenințări ori prin punerea victimei în stare de inconştiență sau neputință de a se apăra, precum şi furtul urmat de întrebuințarea unor astfel de mijloace pentru păstrarea bunului furat sau pentru înlăturarea urmelor infracțiunii ori pentru ca făptuitorul să-şi asigure scăparea".

O normă descriptivă este furtul (art. 228 C. pen.), definit astfel: „luarea unui bun mobil din posesia sau detenția altuia, fără consimțământul acestuia, în scopul de a şi-l însuşi pe nedrept". Legiuitorul clarifică înțelesul acestui termen, ferind practicianul de probleme ce ar putea apărea atunci când mai multe persoane pot reclama semnificații diferite ale acestuia, ținând cont că este un cuvânt des folosit în vorbirea familiară, ce poate căpăta astfel diferite nuanțe.

7.2. Norme penale imperative/permisive

Normele *imperative* impun în mod obligatoriu o anumită conduită, iar cele *permisive* lasă destinatarilor alegerea dacă vor avea o anumită conduită sau nu, într-un context dat. Normele imperative pot fi la rândul lor *prohibitive*, interzicând realizarea unei anumite fapte şi corespunzând cu infracțiunile comisive, şi norme *onerative*, care solicită realizarea unei anumite acțiuni şi care corespund infracțiunilor omisive.

Majoritatea normelor penale sunt prohibitive, dar nici exemple de norme permisive nu lipsesc, deşi este vorba de o posibilitate acordată organelor judiciare. Astfel, art. 43 alin. (3) C. pen. spune că „în locul pedepselor cu închisoarea *se poate aplica* [s.n.] pedeapsa detențiunii pe viață", iar art. 67 alin. (1) C. pen. afirmă că: „pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi *poate fi aplicată* [s.n.] dacă pedeapsa principală stabilită este închisoarea sau amenda şi instanța constată că, față de natura şi gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei şi persoana infractorului, această pedeapsă este necesară."

7.3. Norme penale generale/speciale

Dreptul penal are o *parte generală* şi o *parte specială*. Normele din prima parte reglementează naşterea, modificarea şi stingerea raportului penal. Ele explică modul cum trebuie aplicate în spațiu şi timp normele penale, definesc instituțiile cu aplicabilitate generală în cadrul acestei ramuri de drept şi delimitează principiile de drept incidente. Partea specială cuprinde normele referitoare la incriminarea şi sancționarea unor fapte determinate. Normele acestei ultime părți au caracter de sine stătător, spre deosebire de cele din partea generală, care se aplică întotdeauna pe lângă normele din partea specială. Normele din partea generală mai sunt denumite şi „norme integratoare" sau „de grad secundar", iar cele incriminatorii se mai numesc „norme primare perfecte", „primare" sau „norme primare proprii"[1].

Sintagma de „lege penală generală" are două înțelesuri[2]: a) dispoziții de drept penal cu caracter de principiu ce se aplică unui mare număr de norme speciale, astfel fiind normele din Partea generală a Codului penal; b) Codul penal în ansamblu, ca lege obişnuită (ordinară), spre a fi deosebită de legea specială (coduri penale speciale, al justiției militare, de exemplu)[3]. Acest al doilea înțeles este avut în vedere atunci când alegem să folosim termenul de „lege" cu sensul de act normativ, suportul material în care sunt exprimate normele. În doctrină se face distincția între actele normative penale generale şi speciale, având drept criteriu pe acela al întinderii domeniului de reglementare. Singurul act penal general este Codul, iar cele speciale sunt legile penale speciale sau legile nepenale cu dispoziții extrapenale. Normele generale din Partea generală a Codului se aplică atât normelor speciale din Partea specială a aceluiaşi act normativ, cât şi normelor penale speciale ce s-ar găsi în alte acte normative.

---

[1] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 203.

[2] C-tin. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2014, p. 67.

[3] V. Dobrinoiu *et alii*, *Drept penal. Partea generală*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1992, p. 23; Gh. Ivan, M.-C. Ivan, *op. cit.*, p. 23.

Deşi covârşitoarea majoritate a normelor penale generale se regăsesc în partea generală a Codului penal, există şi excepții: Legea nr. 546/2002 privind grațierea şi procedura privind acordarea grațierii[1], de exempu. Normele cuprinse în *Partea generală* a Codului penal au o natură secundară[2], discuțiile cu privire la structură dihotomică/trihotomică nu mai au aplicabilitate. Structura acestui tip de norme este aceea obişnuită, alcătuită din trei elemente: ipoteză, dispoziție, sancțiune. Normele generale intră sub o formă sau alta în conținutul normelor de incriminare, explicându-le conținutul, arătându-le limitele de aplicare şi reglementând ipostazele în care se pot afla persoanele care le-au încălcat. Cu toate acestea, şi normele secundare sunt imperative[3].

Normele de drept penal general pot fi: *directive*, care conțin principii ce trebuie respectate în legătură cu norma incriminatoare (exemplu: art. 1-2 C. pen.); *interpretative*, care precizează explicația anumitor expresii utilizate de legiuitor (exemplu: art. 15; 172-187 C. pen.) sau care fixează anumite reguli de interpretare cu aplicabilitate generală, în cazul mai multor norme de incriminare; *de conflict*, determinând norma aplicabilă în cazul incidenței mai multora cu privire la acelaşi raport juridic (exemplu: art. 3-14 C. pen.). Toate acestea asigură unitatea dreptului penal[4].

Normele speciale sunt cuprinse în Partea specială a Codului penal, în legi penale speciale şi în legi nepenale care conțin dispoziții penale. Reamintim că vom utiliza şi sintagma de „lege penală specială" pentru a desemna normele penale speciale, lucru ce va fi uşor de observat, în funcție de context. Prin aceste norme se stabilesc ce fapte anume constituie infracțiuni şi sancțiunile aplicabile acestora[5]. Chiar şi în Partea specială a Codului penal există anumite norme care nu sunt de incriminare. De exemplu, art. 431 precizează că, în cazul anumitor infracțiuni săvârşite de militari, acțiunea penală se pune în mişcare numai la sesizarea comandantului, fără a impune subiecților o anumită obligație.

Sintagma de „lege penală specială" poate fi de asemenea înțeleasă în două sensuri: a) în primul rând este sensul pe care l-am relevat în paragraful anterior, cel de normă de incriminare, indiferent în ce act normativ sau în ce parte a unui act normativ s-ar afla; b) într-o a doua accepțiune, putem înțelege prin „lege penală specială" acte normative, altele decât Codul penal (singurul act normativ penal general), care reglementează anumite domenii restrânse. Un

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 755 din 16 octombrie 2002 şi republicată în M. Of. nr. 287 din 18 aprilie 2014.

[2] N. Popa, *op. cit.*, p. 124.

[3] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 189

[4] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 86.

[5] Gh. Ivan, M.-C. Ivan, *op. cit.*, p. 25.

exemplu al acestui de-al doilea sens ar fi Legea nr. 143/2000 privind prevenirea şi combaterea traficului şi consumului ilicit de droguri[1]. Este posibil ca un act normativ special în raport cu Codul penal să fie „mai puțin special" decât un altul. De exemplu, Legea nr. 78/2000 privind prevenirea, descoperirea si sanctionarea faptelor de coruptie[2] este „mai puțin specială" decât Legea nr. 297/2004 privind piața de capital[3].

Putem delimita şi actele excepționale, care apar în condiții cu totul extraordinare a vieții unei societăți, şi care cuprind norme penale extraordinare, despre care vom mai discuta. Acestea la rândul lor pot conține *norme excepționale generale*, care determină, de exemplu, moduri mai grave de sancționare a unor infracțiuni, ori care determină alte reguli cu aplicabilitate generală în cazul mai multor infracțiuni. Actele excepționale pot cuprinde şi *norme excepționale speciale*, cu incidență doar asupra unei infracțiuni deja existentă (limite de pedeapsă mai mari, de exemplu) ori introducând, temporar, noi incriminări.

Pentru că din punct de vedere cronologic normele penale speciale au apărut primele şi pentru că sunt cu adevărat esențiale, în raport cu cele din partea generală, ele au fost considerate pe drept cuvânt ca reprezentând norma penală *stricto sensu*[4]. Normele din partea generală ar face parte din categoria normelor penale *lato sensu*, iar ele apar în codurile penale europene din sec. XVIII-XIX. Partea descriptivă din normele penale speciale în sens restrâns formează dreptul penal *preceptiv* (incriminator), iar partea sancționatorie din aceeaşi categorie de norme alcătuieşte dreptul penal *sancționator*[5]. Dreptul penal preceptiv împreună cu cel sancționator formează dreptul penal *substanțial* (material), deoarece exprimă latura substanțială a represiunii: infracțiunea şi pedeapsa. Tot din dreptul penal substanțial mai fac parte şi normele penale din Partea generală.

Normele speciale derogă de la cele generale şi se vor aplica cu prioritate față de acestea din urmă. Cu toate acestea, dacă o normă generală derogă în mod expres de la această regulă, se va aplica norma generală, iar nu cea specială, doar dacă cea specială nu a intrat în vigoare ulterior celei generale[6]. Astfel, art. 12 lit. b) din Legea nr. 78/2000 prevede: „este pedepsită cu închisoarea de la 1 la 5 ani folosirea, în orice mod, direct sau indirect, de informații care nu

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 362 din 3 august 2000 şi republicată în M. Of. nr. 163 din 6 martie 2014.

[2] Publicată în M. Of. nr. 219 din 18 mai 2000.

[3] Publicată în M. Of. nr. 571 din 29 iunie 2004.

[4] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 200.

[5] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 200.

[6] A se vedea şi M. Scarlat, *Raportul dintre legea generală şi legea specială*, în *Revista de drept penal*, nr. 1/2008, p. 151.

sunt destinate publicității, ori permiterea accesului unei persoane neautorizate la aceste informații, dacă sunt săvârşite în scopul obținerii pentru sine ori pentru altul de bani, bunuri ori alte foloase necuvenite [...]". Dispozițiile acestui articol sunt norme generale în materie, căci se referă la informații în general, având o sferă de cuprindere largă şi nu într-un domeniu stabilit, pe când art. 279 alin. (1) cu referire la art. 245 din Legea nr. 297/2004 se raportează strict la informațiile din piața de capital. Art. 16 din Legea 78/2000 afirmă totuşi că „dacă faptele prevăzute în prezenta secțiune constituie, potrivit Codului penal sau unor legi speciale, infracțiuni mai grave, acestea se pedepsesc în condițiile şi cu sancțiunile stabilite în aceste legi." Ultimul articol citat face însă incident art. 12 lit. b) doar dacă el ar veni în conflict cu un act normativ adoptat înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 78/2000. Cum Legea nr. 297/2004 a intrat în vigoare după Legea nr. 78/2000 şi cum ea este o lege specială în raport cu aceasta din urmă, ea va fi aplicabilă cu prioritate, dacă ar intra în conflict cu Legea nr. 78/2000. Se presupune că legiuitorul a avut în considerare şi actul normativ înainte amintit şi că, dacă ar fi vrut ca în anumite situații acesta să se aplice chiar în defavoarea Legii nr. 279/2004, ar fi menționat-o expres. Părerea aceasta este astfel în acord şi cu principiul progresului pe care legea nouă îl reprezintă față de cea veche.

7.4. Norme penale unitare/divizate

O clasificare importantă este şi cea în norme penale *unitare/complete* şi *divizate*, în cazul primelor preceptul şi sancțiunea găsindu-se în acelaşi text de lege. Infracțiunea de omor, prevăzută în cadrul art 188 C. pen., care spune că „uciderea unei persoane se pedepseşte cu închisoare de la 10 la 20 de ani şi interzicerea unor drepturi " este o normă completă. În cazul celor de-al doilea tip (numite şi norme incomplete/imperfecte), preceptul şi sancțiunea se găsesc în texte diferite. Nu trebuie confundate normele incomplete cu acele cazuri în care conținutul unei norme este divizat, regăsindu-se în două articole de lege distincte[1]. Acestea din urmă constituie excepția, predominând normele unitare.

Normele divizate se pot împărți în norme *în alb* (norme cadru), *de referire* sau *de trimitere*. Normele în alb cuprind un concept exprimat generic şi sancțiunea, primul element urmând să fie completat cu prevederi extrapenale. Preceptul generic formulat se va particulariza printr-un element ulterior, care va trebui să preceadă fapta ce constituie infracțiune. Normele în alb pot fi clasificate în două categorii: norme în alb *proprii* şi norme în alb *improprii*. Cele proprii presupun faptul că completarea se face printr-o dispoziție cuprinsă într-un act

[1] F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 91.

normativ de forță juridică inferioară, pe când în cazul celor improprii completarea se face cu dispoziții ale unui act normativ de forță juridică egală (în cazul nostru, cu o lege). Primele predomină, dar nici normele cadru improprii nu sunt absente[1]. Normele-cadru proprii aduc o serie de probleme în practică, căci completarea lor se face cu acte normative de forță juridică inferioară legii[2].

Deşi utilizarea normelor în alb proprii nu contravine principiului legalității, este necesar ca elementele esențiale ale conduitei incriminate să fie prezente în cuprinsul normei penale, iar nu în cuprinsul actului care o completează. Norma în alb trebuie să determine caracterul, condițiile şi limitele actului juridic de forță inferioară a cărui nerespectare este sancționată. Dacă am accepta soluția contrară ar însemna să recunoaştem implicit că legiuitorul a conferit puterii executive un mandat de legiferare în domeniul penal, fapt inadmisibil[3]. Normele cadru îşi dovedesc utilitatea mai ales în reglementarea unor domenii precum mediul înconjurător, sănătatea şi igiena publică, protecția muncii etc. Aceste domenii prezintă o varietate de comportamente, făcând imposibilă includerea în mod explicit în textul de incriminare a tuturor conduitelor concrete susceptibile de-a aduce atingere valorilor protejate[4].

Folosirea normelor cadru oferă flexibilitate şi concizie[5] sistemului normativ, evitând repetiția[6], dar utilizarea lor a fost şi criticată[7], întrucât deschide calea unei delegări legislative unor autorități statele care nu au competențe în domeniul penal, organizarea şi exercitarea unor profesii putând fi reglementate prin ordonanțe ale Guvernului, regulamente ori statute profesionale[8]. Normele în alb ar încălca astfel principiul legalității incriminării şi sancțiunilor[9]. Ele pot fi completate cu legi ce vor intra în vigoare şi după naşterea acesteia, iar utilitatea acestei tehnici legislative se poate revela atunci când organele de stat nu ar dispune de timpul sau de mijloacele necesare pentru elaborea unui act normativ complex într-un anumit context, soluția normelor în alb apărând astfel ca una de expedient. Se recomandă ca actul normativ

---

[1] Art. 348 C. pen. Exercitarea fără drept a unei profesii sau activități.

[2] F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 93-94.

[3] F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, pp. 94-95.

[4] F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, pp. 95-96.

[5] A. Ungureanu, *op. cit.*, p. 23.

[6] A.L. Lorincz, *Procedee de tehnică legislativă folosită în materie penală*, în *Revista de drept penal*, nr. 4/2000, p. 64.

[7] C-tin Mitrache şi Cr. Mitrache, *op. cit.*, p. 70.

[8] V. Paşca, *op. cit.*, p. 47.

[9] C. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Editura All Educational, Bucureşti, 1997, p. 81.

care conține norma complinitoare să fie adoptat cât mai repede cu putință după adoptarea celei cadru[1].

Normele de referire şi cele de trimitere sunt cele care se completează cu conținutul altor norme, fie din aceeaşi lege, fie din alta. Completarea prin referire presupune că o normă (numită „de referire") indică o alta, cu care se completează (normă complinitoare). Orice modificare a normei complinitoare va atrage şi modificarea normei de referire. De exemplu, norma de la art. 241 C. pen. (bancruta frauduloasă) nu defineşte infracțiunea, ci se raportează la legea comercială pentru aceasta. În consecință, dacă dispozițiile comerciale vor cunoaşte o schimbare în definiția bancrutei frauduloase, atunci la noua formulare se va raporta şi norma de referire. Completarea prin trimitere se caracterizează prin faptul că norma de trimitere devine independentă de norma „împrumutată", preluând dispozițiile necesare pentru completare aşa cum se găsesc ele în momentul în care este adoptată şi nemaifiind afectată de modificările pe care norma cu care s-a completat le-ar suferi.

Normele de referire se completează, precum cele de trimitere, prin împrumutul unor elemente de la alte dispoziții, dar în vreme ce normele de trimitere devin independente față de modificările ulterioare ce ar interveni în cadrul normei de la care s-a împrumutat (inclusiv în cazul abrogării acesteia), norma de referire rămâne pe mai departe dependentă de norma de la care a preluat. Dacă aceasta se va schimba, norma de referire va fi interpretată şi aplicată în funcție de modificare, iar dacă toate normele ce o complinesc pe cea de referire ar fi abrogate, atunci aceasta se va raporta la conținut normei aşa cum aceasta a fost înainte de a fi abrogată, inclusiv limitele de pedeaspă.

Pentru a exemplifica, indicăm faptul că infracțiunea de ultraj se defineşte [art. 257 alin. (1) C. pen.] în funcție de infracțiunile de amenințare (art. 206 C. pen.), loviri sau alte violențe (art. 193 C. pen.), vătămare corporală (art. 194 C. pen.), loviri sau vătămări cauzatoare de moarte (art. 195 C. pen.) şi omor (art. 188 şi 189 C. pen.). Dezincriminarea uneia dintre aceste infracțiuni ar însemna şi dezincriminarea uneia dintre modalitățile alternative de a săvârşi infracțiunea de ultraj, iar modificarea limitelor de pedeapsă a uneia dintre infracțiuni ar însemna şi modificarea limitelor de pedeapsă a infracțiunii de ultraj, ținând cont că ea se raportează la limitele de pedeapsă pentru infracțiunile la care face trimitere, majorată cu o treime. *In extremis*, dacă toate cele şase articole la care se referă art. 257 alin. (1) ar fi abrogate, atunci infracțiunea s-ar raporta la conținutul normelor abrogate, aşa cum au fost ele înainte de acest moment, inclusiv la limitele de pedeapsă respective. Credem că în acest exemplu s-ar

[1] A.L. Lorincz, *op. cit.*, p. 65.

putea ridica întrebarea dacă abrogarea unuia dintre articolele la care se face trimitere înseamnă că infracțiunea de ultraj nu mai poate fi realizată în respectivul mod sau doar că va putea, dar ne vom raporta, pentru explicitarea acelui mod, la ultima formă a articolului, de dinainte de abrogare. Un alt exemplu al unei norme de referire este cea din art. 290 C. pen., care incriminează „promisiunea, oferirea sau darea de bani ori alte foloase în modurile şi scopurile arătate în art. 289". Este evident că orice modificare a articolului 289 se va repercuta şi asupra aplicării art. 290.

S-a exprimat opinia cum că distincția dintre normele de trimitere şi normele de referire se face în funcție de elementul împrumutat. Normele de trimitere vor împrumuta sancțiunea, pe când cele de referire vor împrumuta dispoziția sau elemente ale acesteia[1]. Dar atât normele de trimitere, cât şi cele de referire, se pot completa şi cu dispoziția şi cu sancțiunea[2], iar distincția dintre ele se face pe baza raportului dintre norma complinită şi norma complinitoare, iar nu pe baza elementului împrumutat[3].

Oricum, această situația a fost modificată de art. 5 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea in aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal[4]: „(1) Atunci când o normă penală face trimitere la o altă normă determinată, de la care împrumută unul sau mai multe elemente, modificarea normei completatoare atrage şi modificarea normei incomplete. (2) În cazul abrogării normei completatoare, norma incompletă va păstra elementele preluate de la aceasta, inclusiv limitele de pedeapsă, în forma existentă la data abrogării, afară de cazul în care legea dispune altfel."

Datorită adoptării acestor dispoziții, distincția ce se făcea între normele de trimitere şi cele de referire se mai poate menține doar pe plan teoretic, căci de efecte practice nu mai poate fi vorba. Unii autori aleg astfel să părăsească cu totul noțiunea de „normă de referire", folosind-o pe cea de „normă de trimitere" pentru a se referi atât la normele ce împrumută sancțiunea, cât şi la cele care împrumută dispoziția sau un element al acesteia[5]. Credem că distincția terminologică „norme de referire"/„norme de trimitere" ar mai putea fi păstrată doar în măsura în care discutăm legi dinainte de adoptarea Legii 187/2012, însă şi noi vom utiliza interşanjabil, în continuare, cele două sintagme. Un exemplu pentru acest ultim caz este art. 13 din

---

[1] F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 96.

[2] Constantin Sima, *Raportul dintre norma de trimitere, implicit norma împrumutată şi norma de referire, implicit norma complinitoare*, în *Revista de drept penal*, nr. 2/2014, p. 31.

[3] V. Dongoroz, *op. cit.*, pp. 92-93; C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 93.

[4] Publicată în M. Of. nr. 757 din 12 noeimbrie 2012.

[5] F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 97.

Legea 31/1996 privind regimul monopolului de stat: „desfăşurarea fără licenţă a oricăreia dintre activităţile rezervate monopolului de stat, prevăzute la art. 2 lit. a), b), c), d) şi g), constituie infracţiune [...]" Modificarea oricăreia dintre dispoziţiile menţionate la art. 2 va atrage o modificare corespunzătoare a sferei de incidenţă a normei de incriminare din art. 13 alin. (1).

În trecut, pentru a se face distincţia dintre normele de trimitere şi cele de referire, era nevoie de o analiză lucidă atât a normei ce împrumută, cât şi a celei de la care se împrumută[1]. Astfel, potrivit art. 108 din Legea nr. 46/2008 privind Codul silvic[2], fapta de tăiere, rupere, distrugere, degradare şi scoatere din rădăcini, fără drept, de arbori, puieţi sau lăstari din fondul forestier naţional şi din vegetaţia forestieră situată pe terenuri din afara acestuia, indiferent de forma de proprietate, constituie infracţiune numai atunci când valoarea prejudiciului este de un număr de ori mai mare decât preţul mediu al unui metru cub de masă de lemn pe picior la data constatării faptei. Dacă nu, faptele enumerate mai sus vor constitui contravenţie. Este clar că, ţinând cont de fluctuaţiile de preţ ce intervin în orice ramură economică, nu se poate concepe că dispoziţia citată este una de trimitere, căci asta ar presupune că ea ar rămâne raportată întotdeauna la preţul existent în momentul adoptării, ceea ce este absurd.

Mai mult, să acceptăm opinia contrară ar fi să afirmăm că un act administrativ, precum este cel care stabileşte preţul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, cu forţă juridică inferioară legii, ar putea condiţiona aplicarea unei norme penale speciale, ce are o forţă evident superioară[3]. Până în anul 2014 inclusiv, preţul avut în discuţie a fost stabilit printr-un ordin al ministrului mediului şi pădurilor, practică ce a încetat prin chiar un ordin al aceluiaşi ministru (76/2014[4]), ultimul astfel de ordin care-a stabilit acest preţ.

Dacă norma complinitoare este abrogată, norma de trimitere/norma cadru nu va fi abrogată şi nici măcar suspendată, ci, nemaiavând o normă la care să se raporteze, va rămâne fără efect, dar nu abrogată. Asta este important, pentru că ne putem imagina o modificare a normei de trimitere/cadru, prin care aceasta să fie raportată la alte norme complinitoare. Sau în locul unui articol abrogat ne putem imagina că este introdus un nou articol, dar cu acelaşi număr, urmând astfel ca norma de trimitere să facă referire acum la acest nou articol. În sprijinul opiniei noastre amintim şi de art. 66 alin. (1) din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică

[1] Constantin Sima, *op. cit.*, p. 30.

[2] Publicată în M. Of. nr. 238 din 27 martie 2008.

[3] C. Sima, *op. cit.*, p. 31.

[4] Publicat în M. Of. nr. 121 din 18 februarie 2014.

legislativă[1], ce afirmă că suspendarea unui act normativ (implicit şi a unei dispoziții din acesta) poate fi făcută doar expres, printr-un alt act normativ, de acelaşi nivel sau de un nivel superior, şi nu pe calea suspendării normei complinitoare.

O ilustrare a unei norme în alb este art. 348 C. pen., care incriminează exercitarea fără drept a unei profesii sau activități, care se poate completa cu un număr nelimitat de legi ce reglementează diverse profesii şi activități. Observăm că normele în alb sunt susceptibile de a se complini cu un număr nedeterminat de legi, pe când cele de referire fac trimitere la una singură, expres determinată. De exemplu, norma din art. 13 alin. (1) din Legea 31/1996 privind regimul monopolului de stat, arată în mod precis care sunt legile ce o vor completa. În afară de acestea, de regulă norma de referire se completează cu dispoziții existente în acelaşi act normativ, pe când cele cadru se completează cu dispoziții existente în alte acte normative decât cele în care se află ele însele şi chiar cu norme din acte juridice inferioare ca autoritate. Formulele prin care se face trimitere la o normă de la care se preia sancțiunea sunt foarte variate: „fapta de a [...] se sancționează cu pedeapsa prevăzută de art. [...]", „fapta de a [...] se potriveşte potrivit art. [...]". Este posibil ca norma la care se face trimitere să nu fie individualizată prin numărul articolului, ci prin denumirea infracțiunii.

Nu trebuie însă nici să se recurgă abuziv la procedeul normelor de trimitere, prin efectuarea unor referiri multiple la diferite norme, caz în care norma de trimitere ar deveni dificil de înțeles. De exemplu, o astfel de dispoziție este art. 52 lit. g) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei şi faunei sălbatice[2]: „capturarea sau uciderea speciilor de faună sălbatică prevăzute în anexele nr. 5 A, 5 B, 5 C, 5 D şi 5 E şi pentru cazurile în care se aplică derogări, conform prevederilor art. 38, prelevarea, capturarea sau uciderea speciilor prevăzute în anexele nr. 4 A şi 4 B cu metodele sau mijloacele prevăzute în anexa nr. 6". Oricum, în acest ultim caz această trimitere la multiple norme se justifică şi prin natura domeniului reglementat. Trebuie evitată de asemenea referirea în cascadă, caz în care articolul la care se face referire ar face la rândul lui referire la o altă dispoziție, acesta din urmă poate la un altul *ad infinitum*[3].

Ăsta nu este singurul defect, căci înainte de adoptarea Legii nr. 187/2012, în cazul normelor de trimitere, pentru că acestea deveneau independente de norma complinitoare, exista riscul ca două fapte (cea prevăzută de norma de trimitere şi cea prevăzută de norma complinitoare), comparabile ca grad de pericol social, să fie totuşi sancționate diferit. În cele mai multe

[1] Publicată în M. Of. nr. 139 din 31 martie 2000 şi republicată în M. Of. nr. 260 din 21 aprilie 2010.

[2] Publicată în M. Of. nr. 442 din 29 iunie 2007.

[3] A.L. Lorincz, *op. cit.*, p. 65.

cazuri cele două fapte aveau un grad de periculozitate similar nu doar în momentul adoptării normei de trimitere, ci pe întreg parcursul existenței celor două dispoziții[1]. Tot în legătură cu norma de referire, practicienii puteau fi constrânşi la o muncă laborioasă, în cazul în care norma indicată inițial a suferit multe modificări în timp[2].

Justificarea pentru care legiuitorul a ales să folosească o normă de trimitere în loc de a mai repeta sancțiunea este de a face economie de text, pentru a nu se repeta[3]. Conduita contrară ar fi fost obositoare şi pentru legiuitor, care ar fi trebuit să repete de mai multe ori aceleaşi cuvinte, cât şi pentru cititor, care ar fi trebuit să lectureze de mai multe ori acelaşi text. De regulă, norma de trimitere se completează cu dispoziții din aceeaşi lege, ceea ce ar face repetarea şi mai supărătoare pentru cel ce citeşte actul respectiv. După cum s-a observat din citarea art. 5 alin. (2) din Legea nr. 187/2012, în momentul abrogării normei completatoare, norma de trimitere îşi dobândeşte independența față de aceasta, astfel că ea nu va ieşi din vigoare şi nici nu îşi va pierde în mod automat aplicabilitatea, rămânând cu elementele preluate de la norma completatoare aşa cum era aceasta înainte de a fi abrogată. Norma de trimitere se va menține până în momentul în care legiuitorul va interveni asupra ei, în sensul modificării sau abrogării[4].

Norma completatoare se poate afla în acelaşi act normativ cu legea de trimitere/referire sau într-un altul, însă în acest din urmă caz actul normativ complinitor va trebui să aibă un statut juridic egal cu cel în care se află norma ce se complineşte (lege organică, în cazul normelor aflate în Codul penal) ori mai mare. Atunci când trimiterea se face la un alt act normativ, este recomandabil ca actul la care se trimite să aibă o mare stabilitate[5]. Atunci când norma împrumutată este situată într-un alt act normativ, este obligatorie indicarea în conținutul normei de trimitere a titlului actului respectiv, a numărului şi a celorlalte elemente de identificare. Trimiterea se poate face la un întreg act, ori numai la o anumită subdiviziune, ce va trebui precizată ca atare. Se poate trimite de asemenea la mai multe articole sau la unul singur, la câteva alineate sau la unul singur alineat ori chiar la o teză a unui articol/alineat. Dacă se face

[1] A. Boroi, *op. cit.*, p. 37.

[2] A. Boroi, *op. cit.*, p. 38.

[3] C. Niculeanu, *op. cit.*, p. 42.

[4] C. Niculeanu, *op. cit.*, p. 42.

[5] I. Mrejeru, *Tehnica legislativă*, Editura Academiei, Bucureşti, 1979, p. 105.

trimiterea la un act ce a fost modificat, completat sau republicat, trebuie indicate şi aceste aspecte în norma de trimitere[1].

Cele mai multe norme de trimitere împrumută dispoziția, completarea putând să fie din norme penale sau nepenale. Dispoziția de trimitere poate fi *integrală* sau *parțială*, în primul caz ea referindu-se la întregul conținut al normei la care face trimiterea, pe când în al doilea caz trimițându-se doar la unele elemente din cuprinsul normei complinitoare[2].

7.5. Norme penale cu sancțiuni absolut determinate/cu sancțiuni relativ determinate/cu sancțiuni alternative/cu sancțiuni cumulative

După gradul de determinare a sancțiunii, normele penale se clasifică în: *norme cu sancțiuni absolut determinate, norme cu sancțiuni relativ determinate, norme cu sancțiuni alternative* şi *norme cu sancțiuni cumulative*. Cele cu sancțiuni absolut determinate cuprind atât natura, cât şi cuantumul pedepsei. Instanța nu mai poate beneficia în cazul lor de capacitatea de individualizare a pedepsei, rolul ei fiind mărginit doar la a constata dacă infracțiunea a fost sau nu săvârşită, de către cine şi dacă acel cineva se face sau nu vinovat de săvârşirea faptei. Singura astfel de sancțiune din legislația noastră este detențiunea pe viață (art. 56-59 C. pen.). Astfel de pedepse, ținând cont de gravitatea infracțiunilor cărora li s-ar aplica, sunt prezente în număr mic în acte normative. Un exemplu ar fi realizarea faptelor descrise în art. 438 (genocidul) alin. (1) lit. a)-e) în timpul războiului [alin. (2)].

Legile cu sancțiuni relativ determinate prevăd natura pedepsei şi cele două limite ale acesteia, minimă şi maximă. Acest tip predomină în dreptul nostru penal, iar ele oferă instanței posibilitatea de a individualiza pedeapsa aplicată în concret făptuitorului, după criteriile prevăzute de lege. Pentru a ilustra: uciderea la cererea victimei (art. 190 C. pen.), determinarea sau înlesnirea sinuciderii (art. 191 C. pen.) etc. C.S. Stegăroiu[3] clasifica mai departe normele relativ determinate în trei: cele care prevăd o limită minimă, instanța nefiind însă constrânsă de un maxim şi putând să se hotărască asupra pedepsei în funcție de importanța şi condițiile în care fapta fusese săvârşită; stabilirea, dimpotrivă, a limitei superioare, judecătorul putând să se decidă asupra aceleiaşi pedepse, într-un cuantum mai mic; indicarea atât a limitei

---

[1] Proiectului Legii privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, în *Buletinul de informare legislativă*, nr. 4/1997, p. 15, *apud* A.L. Lorincz, *op. cit.*, p. 65.

[2] I. Petcu, *Folosirea normelor de trimitere în tehnica elaborării actelor normative*, în *Revista română de drept*, nr. 10/1972, pp. 44-45.

[3] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, pp. 153-154.

inferioare, cât şi a celei superioare, categorie cu care noi suntem, din fericire, cei mai familiari.

Normele cu sancțiuni alternative prevăd alternativ două pedepse principale ce se pot aplica. Exemple sunt: omorul calificat (art. 189 C. pen.), lovirea sau alte violențe (art. 193 C. pen.) etc. Normele cu sancțiuni cumulative sunt cele care, alături de pedepse principale, prevăd şi pedepse accesorii, complementare sau măsuri de siguranță. Astfel de norme sunt cele care incriminează: omorul (art. 188 C. pen.), relele tratamente aplicate minorului (art. 197 C. pen.) etc. Nu poate fi vorba de o cumulare de pedepse principale, căci există principiul conform căruia nici o persoană nu poate fi sancționată de două ori pentru aceeaşi faptă penală. Se aplică cumulativ deci pedepse principale, cu altele accesorii, complementare, cu măsuri de siguranță sau educative. Toate aceste categorii de sancțiuni au funcție diferită însă.

În doctrina mai veche se indica existența normelor cu sancțiune absolut indeterminată, când legiuitorul doar incrimina o anumită conduită, rămânând la latitudinea judecătorului de a decide specificul pedepsei aplicate şi cuantumul ei, ori legiuitorul putea indica doar specificul, rămânând ca instanța să hotărască cuantumul pedepsei[1]. Nu mai este nevoie de a menționa cât de antidemocratică ar fi o astfel de normă şi cât de anacronică am califica existența ei în actele normative actuale. Un tip aparte de sancțiune absolut indeterminată a fost introdusă de Zebulon R. Brockway, un reformator al sistemului penitenciar S.U.A., care şi-a pus ideile în practică la Reformatorul Elmira. El considera că un întemnițat trebuie să fie răsplătit dacă se comportă cum trebuie, adică să fie eliberat mai devreme, iar, pe de altă parte, că trebuie să fie ținut închis mai mult, poate pentru tot restul vieții la unele infracțiuni, dacă nu dă semne că s-a îndreptat. Brockway considera că rolul pedepselor penale cu închisoarea ar trebui să fie nu doar acela de a impune o suferință infractorului, ci şi de a-l reeduca. Esența sistemului era că, pe când judecătorul hotăra inițial dacă o anumită persoană era trimisă sau nu la închisoare, decizia dacă aceasta ieşea sau nu de acolo revenea inspectorilor acelei instituții. Oricum, înafară de infracțiunile foarte grave, la care cunoaştem şi astăzi pedeapsa detențiunii pe viață, era impus un plafon maxim peste care nici măcar inspectorii nu puteau să-l țină pe deținut[2].

Criticele care s-au adus sistemului pedepselor nedeterminate este că încalcă dreptul la libertate, că un ucigaş în serie, de exemplu, ar putea scăpa din institut rapid doar dacă se comportă conform regulilor acestuia, pe când un delincvent de rând, doar pentru că continuă să aibă conflicte fizice minore cu diferiți alți deținuți, ar urma să rămână închis poate pentru toa-

[1] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 153.

[2] T.R. Clear; G.F. Cole; M.D. Reisig, *American Corrections*, seventh edition, Thomson Wadsworth, Belmont (California)/Singapore/Melbourne/Toronto/London/Mexico City/Madrid, 2006, pp. 50-51.

tă viața. Ucigaşii în serie, de pildă, fiind uneori persoane complet normale înafara obsesiei criminale specifice pe care o au, se pot foarte bine abține de la a nu comite infracțiunea de lovire sau alte violențe ori de furt, de exemplu, dar asta nu înseamnă că după ce vor ieşi din închisoare nu vor comite încă din prima zi un nou omor. Prin acest sistem se aduce şi un stres în viața celor care ar urma să fie închişi, dar şi a cetățenilor în general, neştiind pentru cât timp ar fi privați de libertate. Opinia publică ar fi scandalizată, fiind în neştiință asupra posibilității ca un infractor să fie eliberat după puțin timp, deşi poate a distrus o familie. De asemenea, ar fi nevoie ca gardienii să fie adevărați psihologi pentru ca un astfel de sistem să funcționeze, ori resursele materiale nu sunt nelimitate.

7.6. Norme penale permanente/temporare

O altă diviziune este cea între norme *fără o durată determinată* şi *temporare*, cele din urmă având o anumită durată de timp de valabilitate, fie pentru că însăşi în normă se prevede o dată anume când va ieşi din vigoare, fie pentru că se reglementează o conduită în situații neobişnuite, ce prin însăşi natura lor sunt temporare[1]. Legile temporare ultraactivează, lucru uşor de înțeles, ținând cont de faptul că urmărirea penală şi tragerea la răspundere a unui infractor se pot uneori aduce la îndeplinire după o perioadă îndelungată de timp, mult după ce actul normativ temporar a ieşit din vigoare.

Caracterul de lege permanentă poate fi arătat explicit în normă sau să rezulte implicit. Aceste legi, ce predomină cantitativ, pot îmbrăca forma atât a legilor penale generale cât şi a legilor penale speciale. Impunerea lor a fost atrasă de relații socio-economice ce cu greu se schimbă; normele respective vor reclama de asemenea o modificare semnificativă doar în momentul în care realitățile sociale ce le-au determinat apariția se vor schimba[2]. Legile temporare pot fi subdivizate la rândul lor în *legi temporare proprii* şi *legi temporare de excepție*. În ceea ce le priveşte pe primele, în cadrul lor se prevede data la care vor ieşi din vigoare. În cazul celor excepționale, ieşirea lor din vigoare este determinată de însăşi încetarea stării excepționale ce a reclamat adoptarea lor, încetare ce trebuie să fie constată în mod expres prin act normativ (doctrina a numit acest tip *legi temporare improrii*[3]) sau chiar în lipsa unui asemenea act, precum a fost cazul sfârşirii Revoluției din decembrie 1989[4].

---

[1] Art. 7 alin. (2) C. pen.

[2] W. Brânză, *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*, Universul Juridic, Bucureşti, 2012, p. 28.

[3] C-tin. Mitrache, *Aplicarea legii penale temporare*, în G. Antoniu şi T. Toader (coordonatori), *Explicații preliminare ale noului Cod penal. Volumul I. Articolele 1-52*, Universul Juridic, Bucureşti, 2015, p. 104.

[4] Gh. Ivan, M.-C. Ivan, *op. cit.*, p. 25.

Pentru a ilustra această distincție, amintim că atât Codul penal din 1969[1], cât şi cel actual, au prevăzute în interiorul lor data când vor intra în vigoare (în cadrul art. 363 din Codul penal anterior şi în art. 246 din Legea 187/2012 pentru punerea in aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal), dar nu se precizează, la acelaşi sau la un alt articol de lege, data la care îşi vor înceta activitatea, deducându-se astfel că ele sunt adoptate pentru o durată nedeterminată. Rezultă din caracterul obişnuit al infracțiunilor reglementate, precum şi din magnitudinea în general a legilor citate, că ele nu au fost adoptate de legiuitor pentru o anumită durată.

7.7. Norme penale ordinare/extraordinare

Normele penale pot fi *ordinare* sau *extraordinare*. Primele incriminează o conduită fără a cere existența unor condiții speciale, ele fiind adoptate, de obicei, pentru o perioadă nedeterminată. Atragem atenția că aici folosim termenul de „ordinar" nu în sensul de „lege ordinară", adoptată fără exigențe şi reglementând aspecte comune ale vieții sociale, fără o importanță fundamentală, ci „ordinar" în sensul de lege adoptată în condiții obişnuite ale vieții sociale. În accepțiune constituțională, legea penală nu poate fi niciodată ordinară, ci numai organică. Cele extraordinare reglementează o conduită în situații neobişnuite, naturale sau sociale, cum ar fi calamitățile, războaiele etc. Au, de regulă, un caracter temporar, însă luând în considerare contextul în care-şi fac apariția, ele derogă de la dreptul comun, stabilind fie un regim sancționator mai aspru pentru anumite infracțiuni, fie înăsprirea condițiilor de aplicare şi executare a pedepsei, fie incriminarea în premieră a unor fapte ce dobândesc un pericol social deosebit în respectiva situație.

De exemplu, Decretul-lege nr. 41/1990 privind asigurarea unui climat de ordine şi legalitate a introdus un regim sancționator mai asupru pentru anumite infracțiuni, fiind adoptat de Consiliul Frontului Salvării Naționale în scopul „apărării demnității şi întăririi autorităților persoanelor desemnate să asigure ordinea şi liniştea publică, să apere cuceririle Revoluției populare din decembrie 1989, avuția națională şi drepturile fundamentale ale cetățenilor". Decretul-lege nr. 24/1990 privind sancționarea ocupării abuzive a locuințelor din fondul locativ de stat incriminează fapte noi, ce nu existaseră anterior în legea penală. Decretul-lege nr. 5/1989 pentru urmărirea, judecarea şi pedepsirea unor infracțiuni a majorat sancțiunea

[1] Publicat în B. Of. nr. 79 bis din 21 iunie 1968 şi republicată în M. Of. nr. 65 din 16 aprilie 1997, în temeiul art. III din Legea nr. 140/1996 pentru modificarea şi completarea Codului penal, publicată în M. Of. nr. 289 din 14 noiembrie 1996.

aplicată unor infracțiuni incriminate deja. Ori Decretul-lege nr. 15 din 11 ianuarie 1990 privind urmărirea, judecarea şi pedepsirea unor infracțiuni de speculă, prin care era incriminată mai ales comercializarea în scop de speculă a unor bunuri primite ca ajutor din străinătate.

Dacă ar exista un conflict între o lege penală generală, una specială şi una excepțională, aceasta din urmă se va aplica, luând în considerare tocmai contextul special ce a impus adoptarea ei. Normele excepționale ultraactivează, aplicându-se şi faptelor penale realizate sub imperiul lor, dar care nu au fost încă pedepsite[1]. Observăm că interesul distincției între legi ordinare şi excepționale este în mare parte acelaşi cu cel al distincției între legi permanente şi temporare[2].

7.8. Alte clasificări

Normele penale mai pot fi clasificate şi în *generale* şi *particulare*. Primele se aplică tuturor persoanelor şi faptelor, putând fi norme incriminatoare sau norme din partea generală. Normele particulare presupun un anumit element specific pentru a fi incidente, iar ele se împart la rândul lor în *proprii*, care se raportează la calitatea infractorului, *particulare,* care se referă la un domeniu specific în care pot fi săvârşite anumite fapte, şi *excepționale*, care se referă la situații ce ies din comun într-un anume fel, determinat de normă[3]. Mai putem divide normele penale: *fundamentale* (regăsibile în Codul penal) şi *complimentare* (regăsibile în legi penale speciale)[4]; în *generale* (cu aplicabilitate pe întreg teritoriul unui stat) şi *particulare*/*locale* (cu aplicabilitate numai într-o regiunie din teritoriul unei țări).

Dreptul penal poate fi împărțit şi în drept penal *intern* şi *internațional*, ultimul cuprinzând normele care se referă la aplicarea legii penale în spațiu şi care stabilesc incidența legii române fie în raport cu cetățenii români sau cu persoanele fără cetățenie care domiciliază pe teritoriul României şi care comit fapte ilicite în străinătate, fie în raport cu unele fapte care se săvârşesc în străinătate, în condiții care interesează statul român, de persoane care nu au cetățenia României şi care nici nu sunt apatrizi domiciliați în țara noastră. Alte tipuri de norme integrative sunt: *normele de conflict*, prin care se reglementează modul de soluționare a situațiilor în care mai multe norme au vocație de aplicare concomitentă cu privire la o anumită

---

[1] W. Brânză, *op. cit.*, p. 28.

[2] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 88.

[3] V. Dongoroz, *Tratat [...]*, p. 91.

[4] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, pp. 203-204.

situație; *normele tranzitorii*, care prevăd modul de rezolvare a situațiilor în care un raport juridic a cunoscut o asemenea durată în timp încât a intrat sub efectul mai multor legi etc.[1]

Sociologia juridică distinge între normele penale *punitive* şi cele *stimulative*. Legile pe care le analizăm sunt în cea mai mare parte, prin însăşi esența lor, punitive, dar există norme stimulative, precum sunt cele care prevăd reducerea pedepsei în anumite condiții sau cele care prevăd liberarea pentru bună-purtare. Am mai putea delimita între norme penale *proprii,* ce sunt incluse într-un act normativ superior, într-o lege, şi normele penale *improprii,* care sunt elaborate în acte de o valoare juridică mai redusă[2]. Multe dintre normele proprii tind a fi incluse în acte exclusiv penale, adoptate de unica autoritate legiuitoare a statului român, Parlamentul. Cele improprii sunt adoptate de către organe ce alcătuiesc puterea executivă, actele în care sunt cuprinse putând purta diferite denumiri: ordonanțe, decizii, hotărâri, regulamente etc. Aceste din urmă acte conțin, cel mai adesea, pe lângă norme penale, care pot fi chiar în minoritate, norme extrapenale. Cele penale pot constitui sancțiunea în cazul încălcării celor extrapenale.

8. Izvoarele normelor penale

8.1. Noțiune şi clasificare

Izvoarele formale ale normelor penale reprezintă acele acte normative care stabilesc, în cuprinsul lor, faptele care constituie infracțiuni, sancțiunile ce se pot aplica, condițiile răspunderii penale sau care prevăd dispoziții obligatorii de respectat în procesul de elaborare şi aplicare a dreptului penal[3]. Actele normative ce stabilesc faptele ce constituie infracțiuni şi sancțiunile reprezintă izvoare ale dreptului penal special (primar), iar cele care stabilesc regulile răspunderii penale sunt izvoare ale dreptului penal general (derivat). Legile penale, în sensul de acte normative, sunt alcătuite dintr-un ansamblu de norme penale, acestea din urmă reprezentând conținutul actelor.

Conform art. 1 şi 2 din C. pen., numai legea prevede faptele care constituie infracțiuni, pedepsele ce se aplică infractorilor şi măsurile ce se pot lua în cazul săvârşirii unor fapte prevăzute de legea penală. Primul articol citat cuprinde *principiul legalității incriminării* (*nullum crimen sine lege*), iar al doilea *principiul legalității pedepselor* (*nulla poena sine lege*). În comparație cu alte ramuri de drept, izvoarele dreptului penal sunt mai puține la număr, fiind

[1] F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 91.

[2] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, pp. 156-157.

[3] A. Boroi, *op. cit.*, p. 23.

precis determinate şi oferind astfel posibilitatea unei delimitări şi interpretări exacte a normelor juridice care aparţin dreptului penal[1]. Izvoare ale ramurii de drept pe care-o avem în discuţie pot fi doar legile penale în sensul art. 173 C. pen.: „orice dispoziţie cu caracter penal cuprinsă în legi organice, ordonanţe de urgenţă sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege”.

Această delimitare strictă a izvoarelor dreptului penal se justifică prin caracterul specific al normelor acestei ramuri, care stabilesc faptele cu cea mai mare periculozitate socială şi care determină sancţiuni menite a restrânge intens drepturile şi libertăţile persoanelor. Din cauza implicaţiilor pe care le au aceste norme se impune ca elaborarea, adoptarea şi promulgarea lor să se facă printr-o procedură deosebită, la nivelul organelor legislative. Articolul 173 C. pen. nu a fost ferit de critici, argumentându-se că incriminarea ar trebui realizată doar prin legi, ca acte normative adoptate de Parlament, opinie pe care nu o împărtăşim, atâta timp cât chiar ordonanţele de urgenţă prin care sunt introduse norme penale sunt aprobate ulterior de Parlament şi în condiţiile în care ele oricum sunt adoptate doar în situaţiile excepţionale. Oricum, normarea penală prin ordonanţe de urgenţă ar trebui să existe cât mai puţin, doar în acele cazuri care impun neapărat această soluţie. În expresia de „alte acte normative” intră şi actele adoptate înainte ca sistemul nostru juridic să consfinţească distincţia legi organice/legi ordinare.

Doctrina deosebeşte în genere următoralele clasificări: după întinderea domeniului de reglementare, se distinge între legi penale generale şi speciale; după durata lor de aplicare, se distinge între legi cu durată nedeterminată (permanente) şi cele cu durată determinată (temporare); după caracterul lor, se distinge între legi penale ordinare şi extraordinare. După cum se observă, aceste diviziuni pot fi regăsite consultând capitolul „8. Clasificarea normelor penale”, sub-capitolele: „8.3. Norme penale generale/speciale”; „8.6. Norme penale permanente/temporare”; „8.7. Norme penale ordinare/extraordinare”. În locurile amintite, prezenta lucrare s-a ocupat, precum arată şi titlul, de studiul normei penale, dar pentru că legea este suportul material al normei, automat s-a ajuns şi la discutarea actelor normative penale.

8.2. Constituţia României

Legea fundamentală a ţării noastre consacră valorile sociale cele mai importante ale statului: suveranitatea, independenţa, unitatea, indivizibilitatea, drepturile şi libertăţile cetăţeanului, proprietatea privată şi publică, ordinea de drept etc. Aceste valori sunt apărate

[1] A. Boroi, *op. cit.*, p. 23.

contra celor mai grave atingeri prin însăşi normele penale. Unele dintre articolele Constituției privesc în mod direct dreptul penal: art. 19 reglementează extrădarea şi expulzarea; art. 22 alin. (3) interzice pedeapsa cu moartea; art. 23 alin. (11) prevede că până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti de condamnare persoana este considerată nevinovată; art. 23 alin. (12) afirmă că nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile şi în temeiul legii. Altele constituie principii generale de drept care-şi găsesc aplicabilitatea şi în dreptul penal: art. 15 alin. (2) reglementează principiul neretroactivității legii; art. 16 alin. (1) consacră principiul egalității în fațe legii; art. 53 alin. (2) proporționalitatea restrângerii drepturilor.

8.3. Legea penală generală, legea penală specială şi legea extrapenală cu dispoziții penale

Sediul principal al normelor penale este Codul penal, numit şi „legea penală generală", iar *sediile lor secundare* sunt reprezentate de legile penale speciale, legile extrapenale care conțin incriminări şi pedepse, actele cu diferite nomenclaturi adoptate înainte de intrarea în vigoare a actualei Constituții şi actele de la nivel internațional, inclusiv comunitar.

Actualul Cod penal al României a fost adoptat prin Legea nr. 286/2009 şi a intrat în vigoare la 1 februarie 2014[1] prin Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Codului penal. El este structurat în două jumătăți: Partea generală (art. 1-187) şi Partea specială (art. 188-446). Alte țări au nu numai un Cod penal general, ci şi unele speciale, un cod al justiției militare, de exemplu. Acest Cod reprezintă un ansamblu de norme de drept penal, sistematizate conform anumitor criterii, conținând atât norme penale generale, cu valoare de principii, cât şi majoritatea normelor penale speciale, adică toate normele care alcătuiesc ceea ce poartă numele de „drept penal comun" sau „obişnuit"[2].

Partea generală cuprinde zece titluri: Legea penală şi limitele ei de aplicare; Infracțiunea; Pedepsele; Măsurile de siguranță; Minoritatea; Răspunderea penală a persoanei juridice; Cauzele care înlătură răspunderea penală; Cauzele care înlătură sau modifică executarea pedepsei; Cauzele care înlătură consecințele condamnării; Înțelesul unor termeni sau expresii din legea penală. Partea specială cuprinde treisprezece titluri: Infracțiuni contra persoanei; Infracțiuni contra patrimoniului; Infracțiuni privind autoritatea şi frontiera de stat; Infracțiuni contra înfăptuirii justiției; Infracțiuni de corupție şi serviciu; Infracțiuni de fals; Infracțiuni

[1] Publicată M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009.

[2] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 86.

contra siguranței publice; Infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială; Infracțiuni electorale; Infracțiuni contra securității naționale; Infracțiuni contra capacității de luptă a forțelor armate; Infracțiuni de genocid, contra umanității şi de război; Dispoziții finale.

Legile penale speciale ce incriminează fapte neregăsite în Codul penal sunt: Legea nr 143/2000 privind combaterea traficului si consumului ilicit de droguri[1]; Legea nr. 535/2004 privind prevenirea şi combaterea terorismului[2]; Legea nr. 161/2003 privind prevenirea şi combaterea criminalității informatice; Legea nr. 302/2004 privind cooperarea juridiciară internațională în materie penală[3]. Legea nr. 546/2002 privind grațierea şi procedura grațierii colective[4] este o lege penală specială, dar ține de dreptul penal secundar (general).

Legile extrapenale cu reglementări penale aparțin altor ramuri de drept, reglementând diverse relații sociale, dar conținând şi dispoziții de natură penală. Enumerăm: Legea nr. 46/2008 privind Codul silvic[5]; Legea nr. 86/2006 privind Codul vamal al României[6]; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 cuprinde infracțiunile privitoare la protecția mediului înconjurător[7] etc. Normele penale cuprinse în legile extrapenale impun ca adoptarea lor să se facă conform procedurii prevăzute pentru legile organice, chiar dacă aspectele reglementate ar fi putut fi cuprinse şi într-o lege ordinară. Dacă o eroare legislativă s-ar produce în procedura de adoptare a lor, ar fi incidentă abrogarea acestor acte normative ca fiind neconstituționale.

Legile penale speciale sau cele extrapenale cu dispoziții penale au un câmp restrâns de acțiune, reglementând instituții speciale de drept penal, cu incidență doar în anumite domenii, sau incriminând ca infracțiuni fapte săvârşite într-un anumit domeniu. De regulă, normele din aceste legi nu ajung să fie împărțite şi în „părți", „cărți" sau „titluri", ci doar în capitole şi secțiuni, numărul de articole fiind mai mic. Normele legilor penale speciale şi ale legilor extrapenale cu incidență în domeniul dreptului penal sunt supuse regulilor generale prevăzute în Partea generală a Codului penal, ele neputând deroga de la acestea în privința unor chestiuni

[1] Publicată în M. Of. nr. 362 din 3 august 2000 şi republicată în M. Of. nr. 163 din 6 martie 2014.

[2] M. Of. nr. 1161 din 8 decembrie 2004.

[3] M. Of. nr. 377 din 31 mai 2011. Legea a fost modificată şi completată prin mai multe acte normative, printre care Legea nr. 224/2006 (M. Of. nr. 534 din 21 iunie 2006) sau Legea nr. 300/2013 (M. Of. nr. 772 din 11 decembrie 2013).

[4] Publicată în M. Of. nr. 755 din 16 octombrie 2002 şi republicată în M. Of. nr. 287 din 18 aprilie 2014.

[5] M. Of. nr. 238 din 27 martie 2008.

[6] M. Of. nr. 350 din 19 aprilie 2006.

[7] M. Of. nr. 1196 din 30 decembrie 2005.

fundamentale precum pedepsele (să prevadă altele, de exemplu), ci cel mult asupra unor chestiuni de o mai mică importanță. Astfel de derogări se pot concepe şi în cadrul normelor penale din Partea specială a Codului[1].

După cum am mai spus, normele aflate în legi penale speciale se vor aplica cu prioritate față de normele incriminatoare aflate în Partea specială a Codului penal. Normele speciale, atât cele din Cod, cât şi cele din alte acte normative, se vor completa doar cu norme generale, iar nu cu alte norme speciale cu care seamănă. Normele extraordinare se vor aplica în prioritate față de normele speciale, iar ele se vor completa de asemenea cu normele generale, iar nu şi cu normele speciale.

Atunci când vorbim de sediul normelor penale nu trebuie să ne gândim la articolul (textul) de lege. Orice normă penală este cuprinsă într-un articol de lege, însă acesta din urmă poate cuprinde şi norme procedurale, reguli privitoare la tentativă, la cauzele care înlătură răspunderea penală, explicații ale unor termeni etc. O normă poate fi cuprinsă în mai multe articole de lege, iar un articol poate cuprinde mai multe incriminări. Totuşi, regula generală rămâne accea conform căreia un articol de lege cuprinde o singură normă. Nici diviziunile Codului penal (părți, titluri, capitole, secțiuni) împreună cu denumirile lor şi nici denumirile marginale ale textelor de lege nu pot sluji ca argument pentru a lărgi sau a restrânge, prin interpretare, conținutul normelor pe care le denumesc ori le sistematizează. Diferitele diviziuni ale normelor speciale reflectă ansambluri de valori umane protejate de către infracțiunile ce sunt cuprinse într-o anumită diviziune. Independent de toate discuțiile purtate în jurul structurii normei penale, menționăm că în doctrina mai veche s-a admis că legea penală, în sensul de act normativ de natură penală, este una singură, indiferent de câte norme ar conține în ea şi indiferent de caracterul general sau special al acestora[2].

În cadrul laturii speciale a Codului penal, aşezarea topografică a normelor realizează şi o clasificare a diferitelor grupe de infracțiuni, în funcție de gravitatea lor. Astfel, pe când în vechiul Cod prima dată erau prezentate infracțiunile contra statului, ca fiind cele mai grave, în actualul act normativ se prezintă primele infracțiunile contra persoanei, aceasta iar nu statul, ca entitate abstractă, fiind considerată mai importantă. Statul este în fond făcut pentru indivizi, iar nu vice versa. De asemenea, se va aşeza înainte forma tip a unei infracțiuni, iar după aceea forma calificată a acesteia. Ca exemplu, infracțiunea de „omor" este aşezată în articolul 188 al Codului penal, înainte de infracțiunea de „omor calificat" (art. 189). Aceasta se justifică prin

[1] G. Antoniu, *Tratat [...], op. cit.,* p. 208.

[2] C.S. Stegăroiu, *op. cit.,* p. 142.

faptul că forma calificată a infracțiunii se raportează la forma tip pentru definirea şi delimitarea trăsăturilor sale specifice. Tot astfel stă cazul şi cu forme atipice, precum realizarea infracțiunii de omor din culpă, care este aşezată în articolul 192, sub titulatura de „ucidere din culpă".

Văzut *lato sensu*, conceptul de „drept penal" nu cuprinde numai dreptul penal substanțial, ci şi *dreptul penal formal*, din care face parte şi dreptul procesual penal. Normele care se referă la organizarea şi competența instanțelor judecătoreşti, la urmărirea (descoperirea infracțiunii şi făptuitorului) şi tragerea la răspundere penală ori la aplicarea pedepsei fac toate parte din dreptul procesual penal. Normele din această diviziune a dreptului penal au ca sediu principal Codul de procedură penală şi ca sediu secundar unele legi speciale, cum ar fi cea a organizării judecătoreşti. Normele de drept execuțional penal, care şi ele fac parte din dreptul penal formal, îşi au ca sediu principal Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor şi a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal[1].

Distincția dintre *caracterul substanțial/formal* al unei norme penale ce se face uneori este diferită de distincția drept penal substanțial/formal. Putem vorbi de caracterul substanțial atunci când raportăm norma la valoarea socială pe care o apără şi are un caracter formal atunci când ne referim la prevederea legală în care este instanțiată această apărare. De fapt, această prevedere (textul în sine) este însăşi latura formală. Dreptul la integritate sexuală, conținutul substanțial al normei penale ce interzice violul, este conținut în art. 218 (cu titulatura „violul"), care reprezintă caracterul formal al normei penale.

Între dreptul penal material (substanțial) şi cel formal există legături organice: ocrotirea valorilor sociale nu s-ar putea face dacă nu ar exista normele de drept formal care să expună clar modul cum trebuie realizată urmărirea şi tragerea la răspundere penală a celor vinovați de transgresarea lor. Pe de altă parte, dacă dreptul substanțial penal nu ar exista, atunci normele din cadrul dreptului formal ar rămâne fără obiect, însăşi rostul existenței lor ar fi dispărut.

În legătură cu ramura dreptului execuțional penal sunt unele polemici, căci o parte a literaturii o încadrează în cadrul dreptului administrativ, având legătură cu activitatea organelor administrative însărcinate cu executarea pedepsei. Dar opinia predominantă este aceea că normele dreptului execuțional fac parte din cadrul dreptului penal, înțeles în sens larg, întrucât activitatea de executare a pedepselor face parte din acțiunea represivă a sancțiunii, pe care o întregeşte. Respingem teza conform căreia dreptul execuțional penal ar fi o sub-ramură a

[1] Publicat în M. Of. nr. 514 din 14 august 2013.

dreptului procesual penal, căci procesul (obiectul de reglementare a normelor de procedură penală) trebuie să ia sfârşit pentru a se trece la executarea efectivă a pedepsei. Regulile de drept execuțional sunt prevăzute îndeosebi în legi speciale cu caracter penal, iar numai unele dintre ele în Codul penal (regimul de executare a pedepselor) sau în Codul de procedură penală. Nu putem fi de acord cu denumirea dată acestei ramuri în Franța şi anume cea de „drept penitenciar", pentru că nu cuprinde decât sancțiunile privative de libertate, deşi există şi alte tipuri de pedepse, precum şi măsurile educative şi de siguranță.

Sunt unii autori care tind să distrugă unitatea tradițională a dreptului penal, în favoarea postulării existenței unor drepturi penale multiple: cel general, cel vamal, fiscal, al afacerilor, al comerțului etc. De fapt, nu este vorba decât despre domenii determinate în care au incidență anumite norme penale incriminatorii, regulile din partea generală fiind aplicabile în continuare şi acestor aşa-zise ramuri distincte de drept[1].

8.4. Actele normative adoptate înainte de intrarea în vigoare a Constituției din 1991

Distincția legi organice/legi ordinare nu există în România decât de la adoptarea Constituției din 1991, dar actele normative cu caracter total sau parțial penal şi adoptate înainte de 1991 vor rămâne totuşi în vigoare, continuând să producă efecte. Ele vor putea fi modificate sau abrogate doar prin acte organice. Bineînțeles că nici aceste acte nu vor putea să rămână în aplicare, în totalitate sau doar în parte, dacă contravin unor prevederi din Constituție. Numărul actelor valabile dinainte de intrarea în vigoare a Constituției cunoaşte o continuă diminuare, pe măsură ce legea este modernizată iar obiectul lor de reglementare este preluat de alte acte normative.

Ca exemple enumerăm: Legea nr. 59/1934 asupra cecului; Legea nr. 22/1969 privind angajarea gestionarilor, constituirea de garanții şi răspunderea în legătură cu gestionarea bunurilor agenților economici, autorităților şi instituțiilor publice[2]; Legea nr. 12/1990 privind protejarea populației împotriva unor activități de producție, comerț sau prestări de servicii ilicite; Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale. Nu doar numele de „lege" era folosit, căci Consiliul de stat adopta decrete, care conform Constituției din 1965 deveneau legi abia după ce erau aprobate de către Marea Adunare Națională. Exemple sunt: Decretul nr. 340/1981 privind regimul emițătoarelor radioelectrice; Decretul nr. 400/1981 pentru institui-

[1] G. Antoniu, *Tratat [...], op. cit.*, p. 203.

[2] Publicată în B. Of. nr. 132 din 18 noiembrie 1969.

rea unor reguli privind exploatarea şi întreținerea instalațiilor, utilajelor şi maşinilor, întărirea ordinii şi disciplinei în muncă în unitățile cu foc continuu sau care au instalații cu grad ridicat de pericol în exploatare[1].

8.5. Ordonanțele Guvernului

Ordonanțe sunt acte ale Guvernului român ce se emit fie în baza unei legi speciale (ordonanțe simple), fie pe baza textului constituțional, în situații extraordinare (ordonanțele de urgență), pentru a reglementa diferite relații sociale. În principiu, ordonanțele Guvernului nu pot constitui izvoare de drept penal întrucât delegarea legislativă nu poate fi dată în domenii care fac obiectul legilor organice[2], iar infracțiunile, pedepsele şi regimul executării acestora se reglementează numai prin legi organice[3]. Se impune o diferențiere între ordonanțele simple şi ordonanțele de urgență ale Guvernului.

În ceea ce le priveşte pe cele din prima categorie, ele sunt emise în baza unei legi de abilitare adoptată de Parlament pentru o durată şi domenii determinate. Conform art. 115 alin. (1) din Constituție, abilitarea se face doar cu privire la „domenii care nu fac obiectul legilor organice". Conform art. 73 tot din legea fundamentală se admite totuşi că Guvernul poate adopta ordonanțe de urgență în domeniul care face obiectul legilor organice, dar numai în situații excepționale (calamități naturale, stare de război etc.). Ele vor trebui ulterior aprobate de Parlament, cu votul majorității membrilor fiecărei Camere, conform art. 76 alin. (1) din Constituție.

Dacă ordonanța de urgență a abrogat o normă penală de incriminare, neaprobarea de către Parlament a ordonanței de urgență respective are ca efect reintrarea în vigoare a normei penale abrogate. Este singura excepție de la regula potrivit căreia abrogarea unui act de abrogare promulgat anterior nu are ca efect repunerea în vigoare a actului normativ abrogat inițial, regulă instituită în art. 64 alin. (3) din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative.

În ipoteza în care printr-o ordonanță de urgență s-ar incrimina *ex novo* o faptă, neaprobarea de către Parlament a ordonanței respective atrage după sine dezincriminarea faptei, cu efect retroactiv[4]. Dacă o persoană ar fi cercetată sau trimisă în judecată în baza unei norme de

---

[1] Republicat în B. Of. nr. 5 din 1 ianuarie 1982 şi al cărui conținut a fost preluat în Legea nr. 13/1982, publicată în B. Of. nr. 115 din 18 decembrie 1982.

[2] Art. 115 alin. (1) din Constituție.

[3] Art. 73 alin. (3) lit. h) din Constituție.

[4] V. Paşca, *op. cit.*, p. 23.

incriminare cuprinsă într-o ordonanță de urgență publicată în Monitorul Oficial şi care ulterior nu este aprobată de Parlament, atunci respectiva persoană trebuie scoasă de sub urmărire penală sau achitată. Dacă ea a fost deja condamnată la o pedeapsă privată de libertate, va fi pus în libertate, însă nu va primi nici o despăgubire pentru partea executată deja din pedeapsă. Dacă a fost condamnat la o pedeapsă cu amenda, abrogarea normei în baza căreia a fost pedepsit nu atrage restituirea sumei plătite cu titlul de amendă. Ca o ultimă mențiune, ordinele miniştrilor sau actele administrației publice locale nu vor putea în nici un caz să constituie izvoare pentru dreptul penal.

8.6. Decretele prezidențiale

Decretele prezidențiale sunt manifestări de voință unilaterale făcute de către Preşedintele României în exercitarea atribuțiilor conferite prin Constituție, pentru a produce efecte juridice. Ele pot avea atât caracter normativ (de exemplu, decretul privind instaurarea stării de asediu sau a stării de urgență, decretul de promulgare a legii etc.), cât şi caracter individual (decretul de numire în funcție a celor 3 judecători ai Curții Constituționale, de exemplu). Printr-un decret nu se pot incrimina fapte sau stabili pedepse, singura intervenție a tipului de act pe care-l discutăm în dreptul penal fiind în domeniul grațierii individuale [art. 94 lit. d) din Constituție]. Această măsură, ce este un act cu caracter individual, stinge raportul juridic de drept penal atunci când este totală şi-l modifică în durată sau conținut atunci când este parțială ori constă în comutarea pedepsei.

8.7. Cutuma

Obiceiul/cutuma este respectarea uniformă, constantă şi generală a anumitor norme nescrise într-un anumit context de timp şi spațiu (istoric), cu convingerea obligativității ei. Observăm astfel că obiceiul are o *latură obiectivă* şi anume comportamentul repetat, plus una *subiectivă*, convingerea de către membrii societății că respectivul comportament răspunde unui precept informal. În dreptul contemporan nu se poate acorda obiceiului puterea unui izvor de drept, această conferire fiind exclusă de art. 1 şi 2 din C. pen. (principiile legalității incriminării şi al pedepsei), citate deja.

Totuşi, deşi în Codul penal nu se face, precum în Codul civil, trimitere la obiceiul locului, acesta are, *prin interpretare*, o funcție de complinire a unei norme penale ori de câte ori aceasta ar cere evaluarea unei fapte în raport cu comportamentul social dintr-un anumit moment şi loc. De exemplu, noțiunea de „acte cu caracter obscen" a cunoscut o fluctuație semnificativă a sensului, ținând cont de liberalizarea sexuală a societății actuale. O altă astfel de

sintagmă, prezentă şi în dreptul privat, este „bunele moravuri”. În art. 371 C. pen. se face referire la „atingeri grave aduse demnității persoanelor”. Există cazuri în care legea penală face referire la nerespectarea măsurilor de prevedere pentru efectuarea unei anumite activități [art. 192 alin. (2) şi art. 196 alin. (3) C. pen.], dar uneori aceste măsuri sunt tocmai nişte cutume: alpinism, pescuit, vânătoare etc.

Unele norme penale pot face referire la noțiuni specifice dreptului civil, în care cutuma are un rol mai puternic în ipostaza de izvor de drept. Exemple de astfel de noțiuni sunt: „posesie”, „detenție”, „titlu”, „bun al altuia” etc. Conform art. 1268 alin. (2) C. civ., „clauzele îndoielnice se interpretează ținând seama, între altele, de natura contractului, de împrejurările în care a fost încheiat, de interpretarea dată anterior de părți, de sensul atribuit în general clauzelor şi expresiilor în domeniu şi de uzanțe”, iar art. 1 alin. (6) prevede că „prin uzanțe se înțelege obiceiul (cutuma) şi uzurile profesionale”. Aşadar, o eventuală neclaritate a clauzelor contractuale cu privire la momentul în care cumpărătorul poate să preia bunul se va interpreta făcând apel şi la cutumă iar, în funcție de soluția dictată de aceasta, judecătorul penal va putea stabili dacă inculpatul avea sau nu dreptul să intre în posesia bunului cumpărat şi dacă a săvârşit sau nu o infracțiune de furt, conform art. 228 alin. (2) C. pen.

Cutuma intervine ca izvor de drept penal şi în cauzele care fac ca fapta *să nu fie infracțiune*. Aşadar, nu vor constitui infracțiuni perforarea lobului urechilor fetițelor pentru a purta cercei sau corecțiile aplicate de către părinți copiilor, chiar dacă în concret se aduce atingere integrității corporale a acestora. Nici fapta de a claxona excesiv a unor persoane care se întorc de la un meci de fotbal sau care participă la celebrarea unei căsătorii nu va fi considerată infracțiunea de ultraj contra bunelor moravuri. Se admit de asemenea şi practici religioase precum circumcizia, caz în care deşi acțiunea este o vătămare a integrității corporale a persoanei, lipsa consimțământului dată de faptul că pruncul nu are discernământ este acoperită de acordul părinților, plus că nici nu se poate spune că nu este în interesul copilului de a fi supus acestui obicei, ținând cont de faptul că o parte semnificativă a oamenilor ajung să adere la religia părinților.

Se întâlnesc şi cazuri în care legea face trimitere expresă la cutumă. Conform art. 5 din Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale, „nu se socoteşte mențiune falsă privind originea mărfurilor denumirea unui produs al cărui nume a devenit generic şi indică în comerț numai natura lui, în afara de cazul în care denumirea este însoțită de o mențiune care ar putea face să se creadă că are această origine”. În art. 521-1 C. pen. francez, deşi se incriminează tratamentele cu cruzime aplicate animalelor domestice sau aflate în captivitate, în

alin. (3) se afirmă că incriminarea nu se aplică în cazul curselor de tauri, coridelor şi luptelor de cocoşi, „atunci când o tradiție locală neîntreruptă poate fi invocată”.

Precum nu poate avea un rol de incriminare, cutuma nu poate avea nici un rol de abrogare a unei norme penale speciale, drept pentru care nu se poate presupune că datorită neaplicării unei norme pentru mult timp (desuetudine) o faptă ce anterior fusese infracțiune la un anumit moment ajunge să nu mai fie considerată astfel. Judecătorii nu sunt ținuți în hotărârile pe care le iau de ceea ce au hotărât alte instanțe să sancționeze sau nu. Totuşi, neaplicarea unei norme pentru o lungă perioadă îl poate orienta pe legiuitor spre a face el însuşi o dezincriminare. Ca exemplu, neaplicarea pentru o lungă perioadă de timp a art. 304, care incrimina adulterul, şi a art. 327, care incrimina vagabondajul, a fost luată în seamă de Parlament, care a hotărât să nu mai califice faptele descrise în articolele respective drept infracțiuni, prin Legea nr. 278/2006 pentru modificarea şi completarea Codului penal, precum şi pentru modificarea şi completarea altor legi[1].

Este de menționat şi faptul că art. 14 din Codul penal recunoaşte reciprocității puterea de izvor de drept în materia extrădării, fiind vorba despre singurul izvor nescris al dreptului penal. Reciprocitatea, deşi nu se confundă cu obiceiul, are puncte similare cu acesta, în sensul că este un act de conduită între două state, în lipsa unui tratat sau a unei convenții internaționale. Ea constă în dreptul statului beneficiar de a pretinde de la statul prestator o conduită similară cu cea pe care statul beneficiar a oferit-o statului prestator[2].

8.8. Legislația internațională

Se poate face distincția între tratatele şi convențiile internaționale care constituie *izvoare directe/imediate* ale dreptului penal intern şi cele care constituie *izvoare indirecte/mediate*. Cele din prima categorie vor produce efecte în interiorul statului fără a mai fi necesară o introducere a lor printr-un act normativ național, pe când cele din a doua categorie nu pot produce efecte fără un astfel de act de introducere. Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârşite în străinătate de cetățeni români sau străini (art. 8-11 C. pen.) se aplică numai dacă nu se dispune altfel printr-un tratat internațional la care România este parte (art. 12 C. pen.).

Acte internaționale indirecte sunt tratatele sau convențiile internaționale privitoare la asistența juridică internațională, precum ar fi convențiile bilaterale cu privire la extrădare încheiate între țara noastră şi alte țări. Din a doua categorie putem aminti de Convenția de la

[1] Publicată în M. Of. nr. 601 din 21 iulie 2006.

[2] V. Paşca, *op. cit.*, p. 25.

Geneva privitoare la abolirea sclavajului, a traficului de sclavi şi a instituţiilor şi practicilor similare sclavajului, adoptată la 6 decembrie 1956. Ca urmare a ratificării acestui act, dar şi a altora în materie, a fost incriminată, în art. 209 C. pen., sclavia. Ori putem aminti de Convenţia internaţională contra luării de ostatici, adoptată la New York în 17 decembrie 1979 şi la care am aderat prin Decretul-lege nr. 111/1990. S-a impus ca atare modificarea art. 189 din C. pen. din 1968 prin Decretul-lege nr. 112/1990. De remarcat şi importanţa tratatelor şi convenţiilor internaţionale cu privire la drepturile omului, acestea integrându-se sistemului legal intern prin ratificare şi având prioritate în raport cu legislaţia naţională atunci când între aceasta din urmă şi vreo dispoziţie a tratatului/convenţiei ar exista contradicţii[1]. Fac parte din cadrul acestor acte normative Convenţia europeană a drepturilor omului[2]

Principiul legalităţii se realizează nu numai atunci când fapta este descrisă în legea naţională înainte de săvârşirea ei, dar şi atunci când a fost prevăzută anterior în dreptul internaţional într-o normă care are incidenţă fără a mai fi nevoie de ratificare sau de includerea dispoziţiilor într-un act naţional. De asemenea, principiul legalităţii se realizează inclusiv când fapta era considerată infracţiune conform principiilor generale de drept existente în cadrul comunităţii internaţionale[3].

8.9. Legislaţia comunitară

România a aderat la Uniunea Europeană (U.E.) pe data de 1 ianuarie 2007, iar acest eveniment are implicaţii şi asupra dreptului penal naţional. Legislaţia comunitară cuprinde două categorii de acte normative: cele *originare*/*primare* şi cele *derivate*/*secundare*. Din cadrul primei categorii fac parte tratatele Comunităţii, cu toate modificările şi completările ulterioare. Legislaţia derivată cuprinde toate actele adoptate de organele comunitare: regulamente, directive, decizii, avize şi recomandări[4].

Regulamentul are aplicabilitate generală, fiind obligatoriu în toate statele membre şi aplicându-se în fiecare stat membru. *Directiva* este obligatorie pentru fiecare stat membru destinatar cu privire la rezultatul care trebuie atins, lăsând autorităţilor naţionale competenţa în ceea ce priveşte forma şi mijloacele. *Decizia* este obligatorie în toate elementele sale, iar

[1] Art. 11 din Constituţie.

[2] Semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 şi ratificată de România prin Legea nr. 36/1994.

[3] Art. 7 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale; art. 11 alin. (2) din Declaraţia universală a drepturilor omului.

[4] Art. 288 din Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene (versiune consolidată), publicat în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* din 07.06.2016 (C 202/47).

dacă se indică destinatarii acesteia (care pot fi inclusiv statele membre), aceasta este obligatorie numai pentru aceştia. *Recomandările* şi *avizele* nu sunt obligatorii[1].

Art. 148 alin. (2) şi (3) din Constituţie prevăd: „(2) Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum şi celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate faţă de dispoziţiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare. (3) Prevederile alineatelor (1) şi (2) se aplică, în mod corespunzător, şi pentru aderarea la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene."

Actele normative comunitare obligatorii au prioritate asupra normelor naţionale, indiferent de situarea acestora în ierarhia juridică internă şi chiar dacă ele ar fi norme penale ori chiar constituţionale[2]. Ele vor avea aplicabilitate în dreptul intern al oricăruit stat (regulament şi directivă) sau în cel al statului vizat (decizia) din momentul intrării în vigoare şi până în acela al ieşirii din vigoare. De asemenea, ele vor avea aplicabilitate indiferent de subiectul care cade sub incidenţa lor, persoană publică sau particulară. Odată cu intrarea lor în vigoare, orice act normativ intern care intră în conflict, în totalitatea sa ori parţial, cu un act adoptat la nivel european, nu va mai produce efecte. Legiuitorul naţional trebuie să se abţină de la adoptarea unor acte normative ce ar contraveni dreptului comunitar deja în vigoare[3]. Nu se poate aplica o sancţiune penală pentru a da efect unei norme naţionale contrare dreptului comunitar[4].

Nu este nevoie de includerea în dreptul penal intern a dispoziţiilor unor acte comunitare obligatorii pentru ca acestea să producă efecte, atât pentru dreptul penal substanţial, cât şi pentru cel procesual[5]. Dreptul european poate să clarifice unele noţiuni, precum s-a observat că prevederile de la nivel comunitar cu privire la concurenţă vor servi instanţelor naţionale drept mijloc obligatoriu de clarificare a noţiunii de concurenţă neloială, chiar dacă legea unui stat nu ar face în mod direct trimitere la legislaţia comunitară. Exercitarea unui drept recunoscut de legislaţia comunitară poate să constituie o cauză justificativă de natură să înlăture

---

[1] Art. 288 din Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene.

[2] A. Fuerea, *Manualul Uniunii Europene*, ediţia a 5-a, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2011, p. 182.

[3] Hotărârea Curţii de Justiţie a Uniunii Europene din 9 martie 1978, în cauzaAdministration des finances de l'État împotriva Société anonyme Simmenthal, în *European Court reports 1978*, p. 643.

[4] Hotărârea Curţii de Justiţie a Uniunii Europene (camera a doua) din 15 decembrie 1983, proces penal împotriva lui H.C. Rienks, în *European Court reports 1983*, p. 4246.

[5] Gh. Ivan, *Dreptul comunitar ca izvor de drept penal*, în *Revista de drept penal*, nr. 2/2008, p. 93.

existența infracțiunii prevăzută în legea internă[1]. Art. 45 şi 49 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, ce se referă la dreptul unui cetățean european de a-şi stabili domiciliul în orice stat al Uniunii şi de a fi încadrat în orice profesie în acel stat, în condițiile în care ar fi încadrat şi un cetățean al acelui stat, înlătură incidența art. 348 din C. pen. privind exercitarea fără drept a unei profesii, atunci când legea cu privire la exercitarea unei profesii ar impune deținerea cetățeniei pentru exercitarea acesteia în statul român sau în cazul în care legea ar cere obținerea unei autorizații pentru exercitarea profesiei.

În cazul unei confruntări dintre legislația comunitară şi cea națională, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene privitoare la interpretarea dreptului comunitar are efecte în ceea ce priveşte aplicarea legii penale române. Dacă se iveşte un astfel de conflict de legi, judecătorul național nu poate hotărâ asupra interpretării normei comunitare, fiind obligat să ceară Curții de Justiție a Uniunii Europene o hotărâre preliminară, obligatoriu dacă judecă în ultimă instanță şi facultativ dacă nu judecă în ultimă instanță[2].

8.10. Jurisprudența

În general, în literatura de specialitate se consideră că jurisprudența nu constituie izvor de drept, nici pentru ramura penală şi nici pentru altele din dreptul intern. Betinio Diamant[3] a susținut o părere contrară, atrăgând atenția asupra mai multor cazuri în care soluții adoptate de anumite instanțe constituie intr-adevăr izvoare de drept.

Se poate invoca excepția de neconstituționalitate a unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau ordonanță în vigoare, care au legătură cu soluționarea cauzei în care se invocă. Curtea Constituțională, conform art. 29 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea şi funcționarea Curții Constituționale, republicată[4], va decide asupra acestor excepții, ce pot fi invocate în orice fază a litigiului şi oricare ar fi obiectul acestora. Excepția de neconstituționalitate se poate ridica la cererea uneia dintre părți, din oficiu, de către instanța de judecată sau de către procuror în fața instanței de judecată, în cauzele în care participă.

Sesizarea Curții Constituționale se dispune de către instanța de judecată în fața căreia s-a ridicat excepția de neconstituționalitate, printr-o încheiere care va cuprinde punctele de vedere ale părților, opinia instanței asupra excepției şi care va fi însoțită de dovezile depuse de

---

[1] Gh. Ivan, *Dreptul comunitar [...], op. cit.*, p. 95.

[2] Gh. Ivan, *Jurisprudența comunitară şi acordurile comunitare ca izvoare de drept penal*, în *Revista de drept penal*, nr. 3/2008, p. 64.

[3] B. Diamant, *op. cit.*, p. 107.

[4] M. Of. nr. 807 din 3 decembrie 2010.

părți. Pe perioada soluționării excepției de neconstituționalitate judecarea cauzei se suspendă. Decizia prin care se constată neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare este definitivă şi obligatorie. Legile şi ordonanțele în vigoare ori dispozițiile din acestea constatate ca neconstituționale îşi încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale, dacă în acest interval Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pune de acord prevederile neconstituționale cu normele Constituției. Pe durata acestui termen, actele sau dispozițiile constatate ca neconstituționale sunt suspendate de drept.

Discuții cu privire la rolul de izvor al jurisprudenței le-au iscat şi capacitatea Înaltei Curți de Casație şi Justiție, Secțiile Unite, de a da decizii în rezolvarea recursurilor în interesul legii. Acestea se invocă pentru a asigura interpretarea şi aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătoreşti, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție, din oficiu sau la cererea ministrului justiției, colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație şi Justiție sau colegiile de conducere ale curților de apel, precum şi Avocatul Poporului. Este vorba despre o obligație, iar nu un drept, al organelor amintite, obligație ce apare atunci când o chestiune de drept a fost soluționată diferit de instanțele judecătoreşti[1].

Deciziile pronunțate sunt numai în interesul legii, nu au efect asupra hotărârilor judecătoreşti examinate şi nici cu privire la situația părților din acele procese. Conform art. 477 alin. (3) C. proc. pen., soluțiile pronunțate în aceste recursuri sunt obligatorii pentru instanțe în cazul în care se vor confrunta ulterior cu probleme similare, de la data publicării lor în Monitorul Oficial, Partea I. Dacă un anumit proces este în curs de desfăşurare şi are ca obiect o cauză din cele cu privire la care s-a declarat recurs în interesul legii, soluția finală va avea în vedere soluția dată în rezolvarea recursului în interesul legii.

Ca exemplu, prin decizia nr. 4/2016 din 4 aprilie 2016[2], prin care s-a decis că „fapta de a folosi, în cadrul autorității contractante, printr-o acțiune a autorului, documente ori declarații inexacte, ce a avut ca rezultat obținerea, pe nedrept, de fonduri din bugetul Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, precum şi de fonduri din bugetul național întruneşte elementele constitutive ale infracțiunii unice prevăzute de art. 18^1 alin. (1) din Legea nr. 78/2000 privind prevenirea, descoperirea şi sancționarea faptelor de corupție, indiferent dacă legea penală mai favorabilă este legea veche sau legea nouă".

[1] Art. 471 alin. (1) C. proc. pen.

[2] Publicată în M. Of. nr. 418 din 2 iunie 2016.

Existau divergențe cu privire la soluțiile date de instanțe în cazul în care se cauzase un prejudiciu atât bugetului Uniunii Europene, cât şi celui de stat, în sensul în care: unele instanțe credeau că trebuie reținută infracțiunea prevăzută la art. 18^1 alin. (1) din Legea nr. 78/2000 (folosire sau prezentare de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, care are ca rezultat obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei); altele încadrau fapta în infracțiunea prevăzută la art. 18^1 alin. (1) din Legea nr. 78/2000 în concurs ideal cu cea prevăzută la art. 215 alin. (1)-(3) din C. pen. anterior (înşelăciunea); unele instanțe au hotărât că fapta este încadrabilă în art. art. 18^1 alin. (1) din Legea nr. 78/2000, în concurs ideal cu infracțiunea prevăzută de art. 244 C. pen. actual (înşelăciunea); altele încadrau fapta în art. 18^1 alin. (1) din Legea nr. 78/2000, în concurs ideal cu infracțiunea prevăzută de art. 306 C. pen. actual (obținerea ilegală de fonduri). Înalta Curte a statuat definitiv că în astfel de cazuri instanțele vor reține numai săvârşirea infracțiunii prevăzută în art. 18^1 alin. (1) din Legea nr. 78/2000.

O altă decizie recentă este 1/2016, din 15 februarie 2016[1], prin care s-a statuat că, în interpretarea şi aplicarea unitară a dispozițiilor din art. 86 din C. pr. pen., „în cazul asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, societatea de asigurare are calitate de parte responsabilă civilmente şi are obligația de a repara singură prejudiciul cauzat prin infracțiune, în limitele stabilite în contractul de asigurare şi prin dispozițiile legale privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă.” Prin decizia nr. 26/2015 din 7 decembrie 2015[2], în vederea interpretării şi aplicării unitare a Legii nr. 302/2004, „sancțiunile/interdicțiile aplicate în baza hotărârilor străine de condamnare, pronunțate de autoritățile judiciare ale statelor care nu au transpus decizia 2008/909/JAI ori care nu sunt membre ale Uniunii Europene, al căror corespondent în legea penală română sunt pedepsele complementare/ accesorii, nu pot fi puse în executare de autoritățile judiciare române, în afară de cazul în care statul emitent solicită aceasta în mod expres.”

Prin excepție, jurisprudența are rolul de izvor de drept şi în cazul deciziilor pronunțate de Înalta Curte de Casație şi Justiție în dezlegarea unor chestiuni de drept. Această procedură se declanşează atunci când, în cursul judecății, un complet de judecată al Înalte Curți de Casație şi Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, învestit cu soluționarea cauzei în ultimă instanță, constată că există o chestiune de drept de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei respective. Instanța respectivă va putea solicita Înaltei Curți să pronunțe o hotărâre

[1] Publicată în M. Of. nr. 258 din 6 aprilie 2016.

[2] Publicată în M. Of. nr. 64 din 28 ianuarie 2016.

prin care să se dea o rezolvare de principiu chestiunii de drept cu care a fost sesizată. Conform art. 477 alin. (3) C. proc. pen., dezlegarea dată chestiunilor de drept este obligatorie pentru instanţe de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I, inclusiv în cauza care a determinat sesizarea.

Exemplificăm prin decizia nr. 21/2016 pronunţată la 11 octombrie 2016[1], în care Înalta Curte a statuat că „interpretarea şi aplicarea dispoziţiilor art. 90 lit. c) din Codul de procedură penală, în cursul procedurii de cameră preliminară şi în cursul judecăţii, în cauzele în care legea prevede pentru infracţiunea săvârşită pedeapsa detenţiunii pe viaţă sau pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, asistenţa juridică este obligatorie pentru inculpatul persoană juridică, în raport cu dispoziţiile art. 187 din Codul penal".

Decizia nr. 20/2016, pronunţată la 23 septembrie 2016[2], prin care s-a stabilit că „în cazul în care infracţiunea de proxenetism, în varianta înlesnirii practicării prostituţiei, se săvârşeşte asupra a două sau mai multe persoane vătămate majore şi minore, în «aceeaşi împrejurare», se va reţine o singură infracţiune de proxenetism, prevăzută de art. 213 alin. (1) şi (3) din Codul penal, în formă simplă. Ori de câte ori infracţiunea de proxenetism, în varianta înlesnirii practicării prostituţiei, se săvârşeşte asupra a două sau mai multe persoane vătămate majore şi/sau minore, fără legătură între ele, sa va reţine un concurs de infracţiuni, prevăzut de art. 213 alin. (1), art. 213 alin. (3) sau art. 213 alin. (1) şi (3) din Codul penal, după caz, cu reţinerea dispoziţiilor art. 38 alin. (1) din Codul penal."

Deciziile pronunţate de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie în recursurile în interesul legii şi dezlegarea unor chestiuni de drept au ca efect extinderea sau restrângerea sensului unei norme, astfel încât în viitor anumite fapte vor fi excluse neapărat din sfera de aplicare a unei norme ori, dimpotrivă, vor fi incluse neapărat în sfera de aplicare a unei norme. Cu toate acestea, ele nu pot avea ca efect crearea unor noi incriminări ori dezincriminarea unor fapte. Cu toată pertinenţa acestor două situaţii citate de Diamant pentru susţinerea opiniei sale, suntem de părere că acestea sunt doar excepţii de la principiul general al dreptului latino-german conform căruia jurisprudenţa nu constituie izvor de drept, soluţiile date de instanţele de judecată neavând putere juridică decât asupra litigiilor cu privire la care au fost date[3].

[1] Publicată in M. Of. nr. 884 din 4 noiembrie 2016.

[2] Publicată în M. Of. nr. 927 din 17 noiembrie 2016.

[3] A. Boroi, *op. cit.*, p. 29.

9. Interpretarea normelor penale

9.1. Noţiunea, cauzele şi scopul interpretării

Interpretarea legii penale poate fi definită ca operaţiunea logico-raţională de lămurire a conţinutului unei norme penale, pentru aflarea şi explicarea înţelesului real al acesteia, potrivit voinţei legiuitorului care a adoptat-o, în vederea înţelegerii ei mai bine de către destinatari şi în vederea aplicării ei acelora care-o încalcă[1]. Cauza şi scopul pentru care a fost adoptată o anumită lege formează *ratio legis*, iar tocmai decelarea acestuia se urmăreşte prin interpretare.

Deşi majoritatea normelor penale exprimă în mod clar ceea ce a vrut legiuitorul să spună prin ea, există şi excepţii. Această realitate se datorează mai multor cauze: în primul rând, normele sunt concretizate prin cuvinte, care nu sunt întotdeauna suficient de precise pentru a reda în mod perfect voinţa celui ce a legiuit[2]. În al doilea rând, normele reprezintă o generalizare, o abstractizare pornind de la cazuri concrete, ori noi ştim că niciodată un artificiu uman precum abstracţiile nu vor putea să cuprindă întreaga variatetate şi complexitate a realităţii obiective. Multe situaţii particulare se pot ivi pentru prima dată abia după intrarea în vigoare a normei, situaţii la care creatorul dispoziţiilor penale poate nici nu s-a gândit[3].

De asemenea, este posibil ca norme juridice ce vor intra în vigoare în viitor să afecteze modul cum este înţeleasă şi aplicată o normă. Interpretarea poate fi reclamată şi de un conflict între norme speciale şi principii fundamentale ale ramurii de drept penal ori ale întregului sistem de drept[4]. Deşi natura, caracteristicile şi metodele interpretării legii, aşa cum sunt ele tratate de ramura Teoria generală a dreptului, rămân, în mare măsură, valabile şi în cazul interpretării normelor de drept penal, nu se poate totuşi nega că fiecare ramură a sistemului de drept are şi caracteristici şi reguli proprii ale activităţii de interpretare[5].

Interpretarea, fiind o activitate ce se realizează în vederea unui anumit rezultat, constituie un tot unic, neputând fi vorba de mai multe interpretări, neînsemnând însă că factorii şi modalităţile prin care ea este îndeplinită nu pot varia[6]. V. Dongoroz observa că numai un singur rezultat al interpretării poate fi corect, celelalte la care am ajunge trebuind să fie socotite ca greşite, acesta fiind acela care intuieşte în mod perfect ceea ce a vrut să exprime legiuitorul

---

[1] A se vedea şi: A. Boroi, *op. cit.*, p. 43.

[2] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 97.

[3] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 95.

[4] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 212.

[5] I. Tanoviceanu, *Tratat de drept şi procedură penală*, vol. I, ediţia a 2-a, Bucureşti, 1924, p. 242.

[6] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 97.

prin redactarea normei[1]. Chiar dacă am şti, ca practicieni, că intuirea nu este tocmai perfectă, poate şi din cauza unor deficienţe în procesul de formulare a legii, trebuie totuşi să ne hotărâm a adopta o soluţie şi anume cea care credem că se apropie cel mai mult de ceea ce a vrut să exprime legiuitorul.

Interpretarea poate viza normele penale generale, care reglementează instituţii ale dreptului penal, sau pe cele de incriminare, care prevăd faptele ce, dacă sunt respectate şi alte condiţii, prevăzute în Partea generală, vor fi considerate infracţiuni. În cazul acestora din urmă, interpretarea poate consta în lămurirea sensului şi semnificaţiei fiecărui element al conţintului juridic al infracţiunii: situaţia premisă, elementul material, cerinţele esenţiale, urmarea imediată, legătura de cauzalitate şi elementul subiectiv. Pot necesita relevarea şi a elementelor care stau în afara conţinutului juridic al infracţiunii, dar care-l influenţează decisiv: obiectul juridic, obiectul material, subiecţii infracţiunii, locul şi timpul săvârşirii acesteia[2]. Sunt supuse interpretării şi elementele circumstanţiale agravante ori atenuante, care chiar dacă nu caracterizează fapta ca infracţiune sau persoana infractorului ca subiect al acesteia, contribuie la determinarea gradului de pericol social a faptei săvârşite şi a infractorului.

C.S. Stegăroiu[3] arăta că scopul interpretării este de a stabili un triplu acord logico-juridic. În primul rând este vorba de acordul dintre textul de lege ce se aplică şi voinţa legiuitorului. În al doilea rând, trebuie să relevăm acordul dintre textul legii şi faptele la care se aplică, problemă ce se pune atunci când realizăm calificarea juridică a faptelor. În ultimul rând, este nevoie şi de un acord între norma pe care o interpretăm şi sistemul de drept penal şi românesc în ansamblu.

Interpretarea este necesară şi pentru faptul că legiuitorul doreşte uneori să dea unui cuvânt un *înţeles diferit* faţă de cel avut în limbajul comun[4]. Această semnificaţie poate fi uneori mai largă decât cea dată în vorbirea uzuală, precum este aceea de „funcţionar public" (art. 175 C. pen.), care are o sferă mai largă de cuprindere decât cea pe care o vizează oamenii profani în ale dreptului. În cadrul acesteia se includ şi persoanele ce ocupă funcţii precum cea de Preşedinte al României, ministru, parlamentar, magistrat, doctor, poliţist, pe când imaginarul comun asociază noţiunii de „funcţionar public" o poziţie situată relativ inferior în ierarhia admi-

---

[1] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 97.

[2] G. Antoniu, *Reflecţii asupra interpretării legii penale din perspectivă europeană*, în *Revista de drept penal*, nr. 2/2006, pp. 11-12.

[3] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 212.

[4] I. Pascu, A. S. Uzlău, *Drept penal. Partea generală*, ediţia a 3-a, Editura Hamangiu, 2013, p. 33.

nistrației publice şi una care presupune o muncă de birou sau de ghişeu, nu una precum cea realizată de doctor sau polițist.

O normă trebuie analizată atât din punct de vedere *formal*, în modul cum ideea ce a condus la adoptarea ei a fost transpusă în cuvinte, cât şi din punct de vedere *substanțial*, pentru arătarea conceptului, a conținutului, a funcției şi a câmpului de aplicare a respectivei norme[1]. Orice normă este susceptibilă de interpretare[2], iar nu doar cele echivoce sau neclare, chiar dacă de cele mai multe ori organele chemate să aplice o lege nu o mai fac, ele având deja experiența interpretării proprii pe care au realizat-o în trecut ori a celor realizate de către alții, fie organe de stat, fie doctrinari. Este întotdeaua posibil ca rezultatele interpretării din trecut să fie reconsiderate, în lumina schimbării relațiilor sociale asupra cărora normele sunt incidente[3]. Există uneori şi o ierarhie a normelor de care interpretul trebuie să se folosească în scopul interpretării. Astfel, regulile înscrise în art. 1269 C. civ. intervin doar dacă după aplicarea unor prime reguli de interpretare, contractul rămâne neclar.

În descrierea faptei din norma penală legiuitorul se foloseşte, de regulă, de cuvinte/expresii din limbajul comun (casă, construcție etc.), de cuvinte/expresii specifice regulilor nejuridice morale sau regulilor de conviețuire socială sau regulilor de politețe (bunele moravuri, reputație, ordine publică, demnitate etc.), de cuvinte/expresii din limbajul juridic penal (vinovăție, pedeapsă, infracțiune etc.) sau extrapenal (bun mobil, bunul altuia, căsătorie, funcționar etc.)[4]. Dacă unor termeni folosiți şi într-o altă ramură de drept legiuitorul alege să nu le dea o explicație specifică, se va avea în vedere înțelesul ce le este dat în ramura de drept din care provin[5].

Observăm astfel că expresiile din domeniul juridic, indiferent de ramură, sunt relativ uşor de clarificat. Probleme intervin însă atunci când sunt utilizate cuvinte/expresii din domeniul nejuridic, care ar putea să ridice dificultăți de interpretare în cazul în care ar fi vagi, lacunare, ambigui, implicând adeseori apelul la subiectivitatea judecătorului ori la convingerile, prejudecățile, stările de spirit existente în societate la un moment dat. De exemplu, o sintagmă precum „act obscen" avea o cu totul altă însemnătate în epoca victoriană, când societatea era

---

[1] V. Dongoroz, *Drept penal*, 1939, Bucureşti, p. 97.

[2] D. Paşalega, *Interpretarea normelor juriidice în R.P.R.*, în *Justiția nouă*, nr. 4/1964, p. 6.

[3] S. Imre, *Interpretarea normelor juridice*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1964, pp. 47-49.

[4] G. Antoniu, *Reflecții [...]*, *op. cit.*, pp. 12-13.

[5] A. Boroi, *op. cit.*, p. 41.

mai pudică, decât are acum. Alte astfel de expresii sunt: „scandal public", „bunele moravuri" etc.[1]

Dacă în urma unor succesive interpretări şi aplicări ale legii jurisprudența ajunge la un anumit înțeles unitar al legii, spunem că ea este „unanimă", iar cuvântul „constantă" îl folosim atunci când, într-un interval anume de timp, instanțele au adoptat aceeaşi interpretare. *Per a contrario*, spunem că jurisprudența este „împărțită" atunci când instanțele atribuie sensuri diferite aceleiaşi norme[2]. Nu se poate permite ca jurisprudența să-şi modifice modul de interpretare a unei norme prea des, dar nici ca un singur înțeles dat unei norme, chiar dacă valid la un moment dat, să fie absolutizat, neținându-se seama de transformările de la nivel social şi de la nivelul sistemului de drept în ansamblu. Desele schimbări de jurisprudență i-ar face pe cetățeni să-şi piardă încrederea atât în legiuitor, cât şi în puterea judecătorească[3].

Principiile, regulile şi metodele de interpretare ale legii nu sunt prevăzute de lege, dar sunt totuşi studiate de ştiința dreptului penal. Dacă ele ar fi prevăzute de lege, ar fi legi penale substanțiale iar nu de procedură, pentru că ar ține de substanța normei, „precizând indirect, dar efectiv, conceptul, conținutul, funcționarea şi aplicarea acestora"[4]. Principiile, regulile şi metodele de interpretare sunt comune, în esența lor, tuturor legislațiilor penale şi doctrinelor penale, reprezentând instrumente cu ajutorul cărora se clarifică norma penală prin referire la modul de exprimare şi de raționare a legiuitorului, indiferent de statul său. De-a lungul armonizării legislației României cu cea comunitară nu-şi vor face apariția principii, reguli sau metode noi de interpretare, însă în cadrul justificării celor actuale se vor insera valorile comune europene pe care dreptul penal le va apăra şi care vor fi avute în vedere la descifrarea normelor penale[5].

Din cele trei elemente avute de o lege penală, cea mai frecvent supusă interpretării este ipoteza[6]. De exemplu, colegiul civil al Tribunalului Suprem a dat o interpretare extensivă ipotezei normei cuprinsă în art. 12 alin. final din Decretul nr. 144/1958, hotărând, prin decizia nr. 1249 din 8 septembrie 1962, că deşi acest text reglementează în mod expres numai situația în care autorizația sfatului popular era obținută la apariția decretului, totuşi această redactare nu

---

[1] A. Boroi, *op. cit.*, p. 41.

[2] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 100.

[3] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, pp. 100-101.

[4] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 98.

[5] A. Boroi, *op. cit.*, pp. 42-43.

[6] D. Paşalega, *op. cit.*, p. 8.

exclude situația în care autorizația de înstrăinare a fost obținută ulterior[1]. Pentru a ilustra o interpretare restrictivă a ipotezei, amintim de decizia nr. 67 din 16 ianuarie 1961 a Primului Arbitru de Stat, prin care s-a stabilit că art. 16 alin. (2) pct. c) din Decretul nr. 167/1958, potrivit căreia prescripția extinctivă nu este întreruptă dacă s-a pronunțat încetarea procesului, nu se aplică şi cazului în care încetarea procesului s-a pronunțat din cauza incompetenței instanțelor judecătoreşti de a soluționa litigiul[2].

Şi dispoziția este supusă interpretării, în vederea clarificării drepturilor şi obligațiilor prevăzute de către norme. În art. 280[2] din Codul de procedură penală anterior se prevedea că în cazul infracțiunilor în care pornirea procesului penal se face la plângerea prealabilă a părții vătămate, aceasta se poate adresa cu plângere fie direct la instanța competentă să judece cauza, fie organului de urmărire penală. Se punea problema dacă partea păgubită poate folosi succesiv cele două căi indicate în acest text. Unele instanțe hotărâseră că încetarea procesului penal prin clasare nu închide părții vătămate dreptul de a se adresa apoi instanței judecătoreşti cu acțiune directă, pe când altele hotărâseră contrariul. Prin decizia de îndrumare nr. 7 din 20 noiembrie 1958, Plenul Tribunalului Suprem a stabilit că posibilitatea de alegere este alternativă şi o persoană nu poate folosi decât una dintre cele două căi prevăzute [3].

Sancțiunea de asemenea poate reprezenta obiectul activității de interpretare, ce uneori poate viza însăşi existența acestui element. În art. 21 din Regulile procedurii arbitrale se prevede că cererea reconvențională şi cererea de chemare în garanție vor trebui depuse odată cu întâmpinarea. Prin decizia nr. 312 din 31 ianuarie 1962 a Primului Arbitru de Stat s-a stabilit că aceste reguli nu prevăd vreo decădere în cazul în care cererea de chemare în garanție a fost depusă după depunerea întâmpinării, iar în consecință „apare nelegală soluția organului arbitral, de a se respinge ca tardivă cererea de chemare în garanție”[4]. În alte cazuri, deşi sancțiunea este prevăzută în mod expres, există divergențe de opinii cu privire la caracterul sancțiunii. Un exemplu este caracterul nulității rezultând din lipsa apărătorului, ales sau din oficiu, în cazurile în care legea impune ca inculpatul să fie asistat de un apărător. Plenul Tribunalului Suprem a soluționat această problemă în sensul că nulitatea este absolută[5].

---

[1] *Justiția nouă*, nr. 12/1963, p. 172.

[2] *Arbitrajul de stat*, nr. 1/1961, p. 63, *apud* D. Paşalega, *op. cit.*, p. 8.

[3] *Culegere de decizii 1958*, p. 66.

[4] *Arbitrajul de stat*, nr. 3/1962, pp. 41-43.

[5] *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem al R.P.R. pe anul 1960*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1961, p. 58.

9.2. Clasificarea interpretării în funcție de subiectul care realizează interpretarea

Clasificând procesul de interpretare *în funcție de cel care îl realizează*, distingem între *interpretarea realizată de subiecți oficiali* şi cea realizată de către *persoane neoficiale*. La rândul ei, interpretarea realizată de către subiecți oficiali poate fi realizată de către organul care a şi emis actul normativ (*interpretare autentică*), ori de către organul judiciar, chemat doar să aplice legea la cazuri concrete (*interpretare judiciară*).

9.2.1. Interpretarea autentică

Este recomandabil ca legiuitorul să se străduiască să facă cât mai clară o normă sau, dacă acest lucru nu este posibil în cadrul chiar a enunțării ei, trebuie să se străduiască ca, prin norme de interpretare, să expliciteze elementele ambigui sau neclare[1]. Interpretarea autentică se face *de acelaşi organ* care a elaborat norma ce se interpretează şi cu respectarea *aceloraşi forme*[2]. Dacă norma este cuprinsă într-o lege, revine Parlamentului, tot printr-o lege, să realizeze interpretarea. Dacă norma este cuprinsă într-un regulament, ordonanță sau hotărâre, revine organului executiv să facă interpretarea etc. Tanoviceanu afirma că interpretarea legii penale se poate face doar în acte normative de o putere juridică similară[3] ori, adăugăm noi, mai mare.

Acest tip de interpretare poate să se săvârşească concomitent cu alcătuirea textului de lege interpretat (*interpretare contextuală*). Astfel sunt, de exemplu, explicarea înțelesului unor termeni sau expresii din legea penală, în cadrul Părții generale, art. 172-187 C. pen. După cum am spus, prima parte a Codului penal este dedicată şi explicării unor instituții şi termeni necesari în aplicarea practică a Părții speciale. În această a doua jumătate se explică noțiuni necesare înțelegerii doar a anumitor infracțiuni: „prostituție" [art. 213 alin. (4) C. pen.], „dezastru" [art. 254 alin. (2) C. pen.], „accident de cale ferată" [art. 333 C. pen.] etc.

Interpretarea autentică poate fi şi ulterioară legii interpretate (*interpretare posterioară*), având caracter retroactiv, căci se va considera că norma interpretată încă de la intrarea ei în vigoare a avut semnificația conferită de norma interpretativă. Această din urmă normă face corp comun cu dispoziția pe care-o explicitează, căci fără existența ei, însăşi rațiunea de-a fi a normei interpretative s-ar pierde. De la caracterul retroactiv al normei de interpretare exceptăm cazurile în care interpretarea dată ar fi nefavorabilă inculpatului, ipoteză în care retroacti-

---

[1] G. Antoniu, *Reflecții [...]*, *op. cit.*, p. 12.

[2] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 98.

[3] I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 243.

vitatea este interzisă expres de Constituție [art. 15 alin. (2)]. Interpretarea autentică contextuală este frecvent folosită în țara noastră, lucru exemplificat prin art. 172-187 din Partea generală a Codului penal[1].

Interpretarea autentică poate viza concepte introduse în Partea generală, pe când altele au incidență doar în cazul anumitor infracțiuni, din Partea specială. Tipul de interpretare pe care-l analizăm este obligatoriu pentru organele judiciare şi pentru toți destinatarii legii. De asemenea, norme cuprinse în Partea specială a Codului penal pot realiza interpretarea, precum: art. 254 alin. (2) C. pen. („dezastrul constă în distrugerea sau degradarea unor bunuri imobile ori a unor lucrări, echipamente, instalații sau componente ale acestora şi care a avut ca urmare moartea sau vătămarea corporală a două sau mai multor persoane"), art. 333 C. pen. („accidentul de cale ferată constă în distrugerea sau degradarea adusă mijloacelor de transport, materialului rulant sau instalațiilor de cale ferată în cursul circulației sau manevrei mijloacelor de transport, manevră, întreținere sau intervenție pe calea ferată").

Este posibil ca într-o lege de interpretare să se modifice sau să se completeze norma ce se pretinde că se interpretează, iar atunci nu mai avem de-a face cu o interpretare decât în măsura în care se explicitează norma interpretată, restul constituind o normă nouă. Aceste dispoziții noi nu vor retroactiva, aplicându-se de la momentul intrării în vigoare a normei interpretative[2].

9.2.2. Interpretarea judiciară

Tot o interpretare oficială (nu şi autentică sau legală) este şi cea dată de instanțele judecătoreşti, odată cu judecarea cauzei (interpretare judiciară/cauzală). Ele aplică dispozițiile legii la cazuri concrete, hotărârile instanțelor fiind obligatorii doar pentru părțile din proces. Soluțiile instanțelor şi motivele ce le însoțesc reprezintă jurisprudența, o interpretare judiciară. Într-o anumită chestiune jurisprudența poate fi *unitară*, când instanțele au adoptat aceeaşi soluție, şi *constantă*, când instanțele au adoptat, pe o perioadă relativ îndelungată, invariabil aceeaşi soluție. O practică poate fi unitară fără a fi constantă, în cazul unor norme excepționale, care prin natura lor temporară nu permit a se vorbi de o practică „constantă"[3]. O interpretare nu poate fi însă constantă fără a fi unitară.

Se poate şi ca jurisprudența să fie *împărțită*/*neunitară*, când se formează două sau mai multe tabere delimitate, de instanțe care adoptă aceeaşi soluție şi (deşi nu este neapărat pentru

[1] C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, p. 95.

[2] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 99.

[3] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 278.

a ne afla în fața acestui tip de interpretare) poate aceleaşi motivații. De asemenea, se poate ca jurisprudența să fie *variată*, fiecare instanță producând o soluție unică sau cvasiunică, neexistând tabere. Pentru a se păstra prestigiul justției, este bine ca hotărârile instanțelor să nu varieze excesiv, altfel justițiabilul ar putea să-şi piardă încrederea în judecători[1]. Înalta Curte de Casație şi Justiție , prin deciziile pronunțate în recursurile în interesul legii, contribuie la uniformizarea practicii judiciare[2].

Înalta Curte de Casație şi Justiție are un rol important în activitatea de interpretare a legilor. În art. 18 alin. (2) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară[3], cu modificările şi completările ulterioare, se afirmă că Înalta Curte asigură interpretarea şi aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătoreşti, potrivit competenței sale. Şi art. 471 alin. (1) din Codul de procedură penală afirmă: „pentru a se asigura interpretarea şi aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătoreşti, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție, din oficiu sau la cererea ministrului justiției, colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație şi Justiție sau colegiile de conducere ale curților de apel, precum şi Avocatul Poporului au îndatorirea să ceară Înaltei Curți de Casație şi Justiție să se pronunțe asupra chestiunilor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătoreşti", sens în care se va introduce o cerere de recurs în interesul legii. Conform art. 474 alin. (4) din acelaşi act normativ, dezlegarea dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțe de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Art. 475 C. pen. prevede că, dacă în cursul judecății, un complet de judecată al Înaltei Curți de Casație şi Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, învestit cu soluționarea cauzei în ultimă instanță, constatând că există o chestiune de drept de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei respective şi asupra căreia Înalta Curte de Casație şi Justiție nu a statuat printr-o hotărâre prealabilă sau în curs de soluționare, va putea solicita Înaltei Curți de Casație şi Justiție să pronunțe o hotărâre prin care să se dea rezolvare de principiu chestiunii de drept cu care a fost sesizată. Potrivit art. 477 alin. (3) din aceeaşi lege, dezlegarea dată chestiunilor de drept este obligatorie pentru instanțe de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Potrivit art. 25 alin. (1) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea si functionarea Curții Constitutionale, republicată, statuează: „decizia prin care se constată neconstituționalitatea unei legi sau a unei dispoziții dintr-o lege sau ordonanță în vigoare este definitivă şi obligato-

---

[1] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 278.

[2] Art. 471-474 C. pen.

[3] Publicată în M. Of. nr. 576 din 29 iunie 2004 şi republicată în M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005.

rie." Decizia de casare cu trimitere, pronunțată în recurs, este obligatorie pentru instanța de trimitere care va rejudeca pricina. Acelaşi lucru este valabil şi în cazul în care instanța de apel ar casa o hotărâre cu retrimitere spre rejudecare[1].

Pe când interpretarea legală (autentică) este rară, fiind realizată de legiuitor doar atunci când consideră că în caz contrar s-ar crea mari confuzii, interpretarea judiciară este realizată zilnic, în procesul continuu de aplicare a legii la cazuri concrete[2]. Nu se permite ca judecătorul să invoce abuziv *in dubio pro reo*, doar pentru a eluda efortul interpretativ pe care este chemat să-l depună[3]. Nerespectarea principiilor şi regulilor de interpretare, precum şi falibilitatea acestora în sine, reprezintă unele dintre motivele pentru care în majoritatea sistemelor de drept sunt prevăzute şi căi de atac[4]. Având în vedere importanța soluțiilor pronunțate de către instanțe, în sistemul anglo-saxon ele sunt ridicate la rangul de izvor de lege.

9.2.3. Interpretarea doctrinară

Interpretarea neoficială (doctrinară) este cea realizată de oameni de ştiință din domeniul dreptului penal, atunci când aceştia elaborează diferite lucrări asupra normelor de drept. Cu cât personalitatea care redactează un studiu este mai eminentă, cu atât prestigiul studiului va fi mai mare. Bineînțeles, o persoană devine cu atât mai eminentă într-un domeniu cu cât redactează studii mai multe şi mai bune în respectivul domeniu. Această interpretare se realizează cu respectarea regulilor, procedeelor şi mijloacelor tehnice elaborate de ştiința dreptului penal. Deşi operele specialiştilor în drept nu constituie izvor de drept, ele sunt un îndrumar în aplicarea corectă a legii.

Materialele care constituie interpretare doctrinară (ştiințifică) sunt variate, purtând denumiri diferite, care uneori sunt folosite pentru a delimita diferitele lucrări în funcție de mărime, complexitate, structură etc.: tratate, cursuri, monografii, studii, articole, note, comentarii, sinteze de practică judiciară ş.a. Deşi nu este obligatoriu, interpretarea doctrinară este de natură să orienteze interpretarea judiciară şi poate determina legiuitorul să adopte legi, să facă modificări ale legii în vigoare sau să abroge unele acte normative, prin propuneri de *lege ferenda*.

---

[1] B. Diamant, *op. cit.*, p. 108.

[2] I. Griga, *op. cit.*, p. 71.

[3] I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 246.

[4] G. Antoniu, *Reflecții […]*, *op. cit.*, p. 13.

9.3. Clasificarea interpretării după metodele folosite

Dacă vrem să clasificăm activitatea de interpretare în funcţie de metodele folosite, ea poate fi: *interpretare literală*, *interpretare raţională*, *interpretare istorică*, *interpretare sistematică* şi *interpretare analogică*. În cadrul procesului de interpretare a dreptului penal se folosesc aceleaşi metode care sunt folosite, în general, la interpretarea oricărei alte norme juridice. Doctrina mai veche[1] folosea termenul de „interpretare raţională" pentru a se referi atât la ceea ce am denumit „interpretare raţională", „interpretare istorică" cât şi „interpretare sistematică". Deşi nu negăm justeţea acestei opinii, am ales totuşi să urmăm covârşitoarea majoritate a doctrinei actuale şi să delimităm aceste metode de interpretare. Interpretarea istorică şi interpretarea sistematică fac, teoretic, parte din interpretarea raţională, aşa cum este înţeles în mod comun termenul de „raţional", dar cele două tipuri de interpretări au ajuns să fie studiate separat de interpretarea raţională, pentru discuţiile destul de complexe la care au dat naştere. Este aceeaşi relaţie între interpretarea istorică şi sistematică, pe de o parte, şi cea raţională, pe de alta, ca cea dintre dreptul comunitar şi dreptul internaţional. Dreptul comunitar este şi el drept internaţional, dar datorită complexităţii explicărilor şi dialogurilor pe care le-a suscitat, a ajuns să fie delimitat de dreptul internaţional.

9.3.1. Interpretarea literală

Interpretarea literală va avea o întâietate cronologică, căci este firesc să căutăm în litera legii, întâi şi-ntâi, voinţa legiuitorului. Dacă însă interpretarea raţională nu ne relevă adevărata voinţă a legiuitorului, care nu putuse fi relevată de către interpretarea literară, vom ţine cont de interpretarea raţională[2]. Procedeul literal/gramatical presupune descifrarea voinţei legiuitorului pornind de la litera textului, adică de la analiza cuvintelor, a modului cum acestea sunt folosite şi îmbinate unele cu altele. Acest procedeu se bazează pe presupunerea că legiuitorul a folosit limbajul cel mai adecvat pentru a-şi exprima gândurile. Se va analiza etimologia cuvintelor, dar şi sensul (accepţiunea) pe care cel ce a alcătuit textul de lege a înţeles să le-o dea.

Dacă cuvântul este susceptibil de un sens obişnuit şi de unul tehnic, va avea prioritate cel obişnuit, dacă este folosit într-o dispoziţie penală de drept substanţial, sau sensul tehnic, dacă suntem în prezenţa unei dispoziţii procedurale. În primul caz procedăm astfel pentru că se presupune că actele normative sunt redactate pentru a fi înţelese de toţi cetăţenii, trebuind ca toţi oamenii cu o instruire decentă (să ştie să citească) să le poată înţelege. Se va prioritiza

[1] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, pp. 102-105.

[2] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, pp. 101-103.

în al doilea caz sensul tehnic deoarece însăşi natura legilor procesuale este una tehnică. Dacă un cuvânt are în vorbirea comună mai multe sensuri, va fi preferat acela care se potriveşte cel mai bine cu textul de lege.

Va fi necesară şi o analiză sintactică, a modului cum se îmbină cuvintele în propoziţii şi propoziţiile în fraze. Un cuvânt folosit la singular implică pluralul şi invers, un cuvânt folosit la masculin implică şi femininul şi vice versa, exceptând situaţia în care legiuitorul utilizează o formulare care exclude o asemenea interpretare ori în cazul în care există reglementări separate pentru numerele substantivelor sau genurile acestora. Substantivul trebuie interpretat împreună cu atributul său, iar verbul împreună cu complementul.

Interpretarea literală presupune şi o analiză stilistică a cuvintelor, adică a sensului acestora aşa cum reiese din întreaga propoziţie sau, dacă este cazul, frază. Această analiză se bazează pe premisa că legiuitorul n-a folosit nici un cuvânt în plus. Numai dacă acesta a folosit o expresie pleonastică sau dacă cuvântul folosit ar conduce la o concluzie absurdă se va considera că norma conţine o inadvertenţă, putându-se neglija, în consecinţă, respectivul cuvânt.

Uneori se apelează la înţelesul unor noţiuni din alte ramuri ale dreptului, pentru a se face lumină asupra modului cum sunt folosite respectivele noţiuni într-o ramură diferită. De exemplu, legea penală neoferind o definiţie a ceonceptelor de „bun mobil", „posesiune", „detenţie" etc., nu îi rămâne de făcut decât de a împrumuta înţelesul dat de dreptul civil acestor noţiuni. Noţiunile preluate pot primi un sens particular atunci când le aplicăm în domeniul penal[1].

Acest tip de interpretare nu poate ignora niciunul din cuvintele sau semnele ortografice existente în lege, neputându-se admite ideea că legiuitorul a folosit în mod inutil cuvinte sau semne ortografice. Trebuie avute în vedere propoziţiile/frazele în ansamblul lor, iar nu pe unităţi separate în mod aleatoriu. Când interpretarea literală diferă de cea logică, dacă diferenţa este cantitativă, se va da preferinţă interpretării literale, iar dacă diferenţa este calitativă, chiar atunci când interpretarea literală ar fi categorică, se va ţine seama de interpretarea logică[2].

9.3.2. Interpretarea raţională

Procedeul raţional/logic presupune o analiză a legilor folosind procedeele logicii: noţiuni, judecăţi, raţionamente, analiză, sinteză, inducţie, deducţie etc.

Printre raţionamentele la care se apelează se numără:

---

[1] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 218.

[2] I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 245.

- *a fortiori*, prin care se demonstrează că acolo unde legea permite mai mult, permite şi mai puțin (*a majori ad minus*) şi invers, dacă legea penală interzice mai puțin, implicit ea interzice şi mai mult (*a minori ad majus*);
- *reductio ad absurdum*, prin care se demonstrează că orice altă interpretare decât cea pe care am ales s-o dăm vine în contradicție cu legea şi dacă s-ar lua în considerație ar duce la concluzii absurde;
- *per a contrario*, prin care se demonstrează că acolo unde există o altă motivare, trebuie să existe şi o altă rezolvare juridică. Dacă o dispoziție ar interzice sau ar sancționa o faptă numai în anumite condiții, incidența sa este exclusă în condiții diferite de cele expres prevăzute;
- *a pari* se bazează pe argumentul conform căruia pentru situații identice, soluția juridică trebuie să fie aceeaşi (*ubi eadem ratio, ibi idem jus*) şi, prin urmare, legea penală se aplică şi în cazurile neprevăzute în norma interpretată, dar care sunt identice cu cele formulate în mod expres de lege.

9.3.3. Interpretarea istorică

Se vor studia datele de ordin social, economic, politic şi juridic existente în momentul adoptării legii, realitățile care au impus adoptarea respectivei norme (*ratio legis*). Lucrările pregătitoare în vederea elaborării legii, proiectele şi anteproiectele, expunerile de motive, dezbaterile publice, dezbaterile din Parlament, precedentele legislative, precum şi elementele de drept comparat care-au servit la adoptarea legii vor fi de asemenea consultate. Se vor analiza şi nevoile de la nivelul societății acelor timpuri, diferitele evenimente de la nivel național sau internațional care s-au petrecut tot atunci, scandaluri în presă. Pentru a decela cauza şi scopul pentru care o normă a fost aplicată, putem să ne folosim de ştiințele care se ocupă cu studierea societății în ansamblu sau a anumitor aspecte ale sale, precum criminologia, sociologia, cu diferitele ei ramuri, psihologia socială, istoria, economia etc.

În cadrul interpretării istorice se vor avea în vedere şi actele normative abrogate din aceeaşi țară, dacă fac parte din aceeaşi ramură a dreptului. De asemenea, importantă este şi dotrina şi jurisprudența momentului, pentru că acestea au adeseori o înrâurire asupra legiuitorului. Lucrările preparatorii, mai ales atunci când acestea sunt numeroase şi progresive (anteproiect, proiect preliminar, proiect definitiv) şi au adus cu sine modificări în textul propriuzis, iscate poate de nişte controverse, ne pot revela voința legiuitorului. Atunci când, de exemplu, un cuvânt anume dintr-o întreagă propoziție a fost schimbat, putem, cercetând cu-

vântul înlocuit în comparație cu cel (sau cea, dacă este o expresie) înlocuitor, să decelăm ce anume a urmărit legiuitorul prin această schimbare.

La fel este cazul şi cu dezbaterile din Parlament, dacă au dus la modificări ori la adăugiri. Putem urmări diferitele justificări pe care cei care doreau anumite schimbări le invocau. Comparația legii actuale cu cea veche ne relevă în ce măsură cea actuală a ales să păstreze ce era vechi, să înlăture, să modifice sau să completeze, atrăgându-ne atenția, poate, asupra importanței anumitor aspecte. Revelatoare se poate dovedi şi studierea legislațiilor străine, din care legiuitoriul român se inspiră[1]. De exemplu, odată cu instaurarea regimului comunist în țara noastră, sistemul de drept sovietic a exercitat o reală influență; sau faptul că actualul Cod civil a fost influențat şi de Codul civil al provinciei Quebec.

9.3.4. Interpretarea sistematică

Acest mod de interpretare presupune să analizăm norma căreia dorim să-i descifrăm înțelesul în raport cu alte norme aflate în acelaşi act normativ, sau împreună cu alte acte normative. Atât legile penale, cât şi cele extrapenale, sunt într-o intercondiționare continuă. Pentru că nici o lege nu apare fără a mai exista înainte şi altele, metoda aceasta se impune a fi folosită nu numai cu ocazia aplicării legii, ci şi cu ocazia elaborării ei, de către legiuitor. Studiul atent al principiilor dreptului penal ne poate releva şi înțelesul unei norme, dacă în activitatea de analiză a ei ar apărea dubii.

Existența acestui element de corelație este relevat şi de locul în care se găseşte dispoziția interpretată, de titlul pe care un articol îl are şi de capitolului în care este cuprinsă norma. Deşi aceste modalități de sistematizare nu fac parte propriu-zis din dispoziția legii, ele pot ajuta la interpretarea acesteia. Cercetarea acestor asemănări dintre diferite texte de lege îl conduc pe interpret la identificarea principiilor care se aplică în materia respectivă (*mens legis*). Principiile vor fi extinse şi la norma interpretată, tocmai pentru că se pleacă de la prezumția că trebuie să existe o corelație între normele care guvernează aceeaşi materie sau materii apropiate.

9.3.5. Interpretarea prin analogie

Procedeul prin analogie presupune recurgerea la alte dispoziții de lege care reglementează cazuri similare cu cel din norma interpretată şi care ar fi mai complete şi/sau mai explicite. Dacă în cazul metodelor anterioare de interpretare aveam o normă clară sub aspect lite-

[1] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 104.

ral, îndoială existând numai cu privire la voința legiuitorului exprimată în normă, în cazul interpretării prin analogie însăşi norma interpretată este neclară, neputându-se înțelege nici sensul ei literal.

Această metodă de interpretare trebuie să fie folosită numai în favoarea persoanei vizate de respectiva normă; în cazul nostru, în favoarea celui care a săvârşit o faptă interzisă de legea penală şi căreia urmează să i se aplice o sancțiune. Tanoviceanu[1] recomanda să fie utilizată doar după ce metodele de interpretare literală sau rațională nu au dat roade. Interpretarea analogică este îngăduită mai ales atunci când comparăm norme din aceeaşi lege, caz în care este mai probabil că ele se vor referi la situații similare în mod real, iar nu aparent[2].

Nu trebuie să confundăm interpretarea prin analogie cu *extinderea legii penale prin analogie*, care presupune aplicarea de către organul judiciar a unei dispoziții penale pentru unele fapte neincriminate, dar care seamănă sub aspect obiectiv sau subiectiv cu fapta prevăzută în legea penală, încălcându-se astfel principiul legalității (art. 1-2 C. Pen.). Nu trebuie să-l confundăm nici cu *suplimentul analogic,* care este un mijloc de complinire a lacunelor din lege[3].

9.4. Clasificarea interpretării după rezultatele acesteia

După rezultatul obținut, interpretarea poate fi: *declarativă, extensivă, restrictivă* sau *eşuată*.

9.4.1. Interpretare cu rezultat declarativ

Interpretul observă că din modul cum se exprimă legiuitorul voința acestuia rezultă clar şi neîndoielnic, existând un acord perfect între intenția acestuia şi litera textului prin care este exprimată (*lex dixit quam voluit*).

9.4.2. Interpretare cu rezultat extensiv

Uneori, putem ajunge la constatarea că între voința legiuitorului şi cuvintele folosite pentru a şi-o exprima există o neconcordanță, expresia relevând mai puțin decât s-a vrut (*lex dixit minus quam voluit*). Rezultatul va fi *extensiv*, interpretul extinzând înțelesul normei la sensul dat de voința legiuitorului. Extinderea se poate face, de exemplu, prin raționamentul *a*

[1] I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 246.

[2] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 105.

[3] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 105.

pari (sau *ubi lex non distinguit nec nostrum est distinguere*): acolo unde există situații identice se impun şi soluții identice.

Extinderea legii se realizează cu ajutorul raționamentului *a pari*, care se bazează pe faptul că o identitate de situație reclamă şi o identitate de aplicare a legii (*ubi eadem ratio, ibi eadem jus*). Identitatea trebuie să vizeze modalități ale aceluiaşi caz, iar nu cazuri similare, căci în acest din urmă caz ne aflăm în fața unei extinderi a legii prin analogie[1]. De exemplu, norma se poate referi doar la cea mai frecventă modalitate a unui caz, dar noi, folosindu-ne de argumentul *a pari*, vom extinde aplicarea legii şi la celelalte modalități (*de eo quod plerumque accidit*/*de eo quod plerumque fit*). Raționamentul *a pari* se poate sprijini şi pe argumentul că „acolo unde legea nu distinge, nici noi nu trebuie să distingem" (*ubi lex non distinguit, nec nostrum est distinguere*).

Şi argumentul *a fortiori* se poate dovedi util în cazul extinderii legi. Acesta se bazează, după cum am mai zis, pe argumentele următoare: acolo unde legea interzice mai puțin, ea interzice, implicit, şi mai mult (*a minori ad majus*); acolo unde legea permite mai mult implicit permite şi mai puțin (*a majori ad minus*). Raționamentul *a fortiori* se poate sprijini şi pe arătarea de către noi a absurdității ce ar rezulta dacă nu am extinde aplicarea normei (argumentul *per absurdum*). Extinderea interpretării, în toate cazurile, trebuie folosită numai în favoarea inculpatului.

Interpretarea extensivă nu trebuie confundată cu extensiunea legii prin analogie. În acest din urmă caz, noi extindem aplicarea unei dispoziții la un anumit caz la un alt caz, similar cu acesta, dar neprevăzut de lege. Interpretarea extensivă, pe de altă parte, nu presupune decât aplicarea unei legi la o modalitate a unui caz neprevăzută, dar care este similară cu o altă modalitate, a aceluiaşi caz, dar care este şi prevăzută[2].

9.4.3. Interpretare cu rezultat restrictiv

Interpretul poate, în unele cazuri, ajunge la concluzia că litera legii exprimă mai mult decât a vrut cel care a compus-o (*lex dixit plus quam voluit*), interpretul restrângând în acest caz înțelesul normei la ceea ce a dorit legiuitorul (rezultat *restrictiv*). Depăşirea voinței legiuitorului de către litera textului de lege poate proveni fie dintr-o utilizare greşită a unui termen, fie din cauza unei întregii dispoziții[3].

---

[1] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 107.

[2] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 107.

[3] V. Dongoroz, *Drept penal*, *op. cit.*, p. 106.

9.4.4. Interpretare eşuată

Putem constata în unele situații că nici din cuvintele folosite şi nici prin utilizarea altor procedee nu este posibil să se deceleze voința legiuitorului. Interpretare a eşuat[1], în cazul acesta recurgându-se la anumite principii:

a. dacă va fi nevoit să aleagă între o soluție de excepție care restrânge libertatea şi o soluție care reprezintă regula fără restrângeri ale libertății sau privațiuni, o va prefera pe aceasta din urmă (*pius libertatis*/*in dubio pro reo, in dubio mitius*);

b. dacă una dintre soluții permite aplicarea normei, iar cealaltă n-o permite, atunci o vom prefera pe prima, căci legea este făcută pentru a fi aplicată;

c. dacă ar fi să alegem între o soluție care reprezintă un progres al gândirii juridice şi a practicii legislative şi una retrogradă, vom da prioritate primei opțiuni, căci legea şi aplicarea acesteia trebuie întotdeauan să se perfecționeze[2];

d. dacă o interpretare a unei norme o aşează pe aceasta în acord cu celelalte care reglementează aceeaşi materie sau materii asemănătoare, iar cealaltă interpretare ar aşeza norma înafara celorlalte dispoziții, vom alege prima interpretare.

9.5. Drepturile şi limitele interpretului

Drepturile interpretului sunt circumscrise de însăşi natura operației de interpretare, el neputând să creeze norme noi, ci doar să le expliciteze pe cele existente deja, în vederea corectei lor aplicări. Probleme se ridică atunci când interpretul se confruntă cu o normă învechită, care nu mai răspunde necesităților momentului, sau cu o normă cu multiple lacune şi inadvertențe[3].

Teoria interpretării corective afirmă că interpretul nu poate să se substituie legiuitorului şi să schimbe ceva din substanța normei (conținutul preceptiv şi sancționator). Lui i se permite totuşi *să completeze*, numai cu ajutorul normelor din dreptul pozitiv, lacunele legii, atunci când aceasta nu ar mai putea fi aplicată fără o atare completare. De asemenea, i se îngăduie *să elimine contradicțiile*, când ele împiedică aplicarea legii şi chiar dacă această eliminare ar face o normă inaplicabilă. Interpretul poate şi *să retuşeze* dispozițiile, atunci când conțin vădite erori materiale, inadvertențe sau când sunt supraabundente. Pentru ca retuşările să fie per-

---

[1] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 282.

[2] G. Antoniu, *Tratat [...]*, *op. cit.*, p. 283.

[3] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 109.

mise, trebuie să fie vorba de erori materiale vădite şi de inadvertenţe în ce priveteşte forma, iar nu fondul unei dispoziţii[1].

Completarea legilor penale se poate realiza şi prin suplimentul analogic, prin raportarea la norme mai complete sau/şi mai clare. În dreptul penal substanţial completarea lacunelor nu este posibilă decât atunci când e presupus că în mod implicit legea s-a raportat la o dispoziţie existentă deja, precum şi atunci când este vorba de norme prin a căror completare s-ar crea o situaţie mai favorabilă inculpatului. Este posibilă, de asemenea, atunci când completarea este necesară pentru a face aplicabilă o normă derivată. În dreptul penal procedural completarea prin supliment analogic este întotdeauna posibilă, căci altminteri s-ar stânjeni activitatea de aplicare a legii şi de înfăptuire a justiţiei. Pentru realizarea suplimentului analogic se va căuta, mai întâi, norme analoage în aceeaşi lege, după care, în lipsă, se vor căuta astfel de norme în legi apropiate prin natura şi obiectul lor. Dacă nici această a doua căutare nu a dat rezultate, se va apela la principiile generale ale dreptului[2].

Teoria interpretării progresive/evolutive argumentează că interpretul este obligat să respecte numai sensul normei, nu şi forma acesteia sau sfera ei de aplicare, astfel că ar putea s-o adapteze, prin interpretare, la nevoile timpului. În cadrul dreptului penal, această adaptare nu ar putea fi acceptată decât în anumite limite. Extinderea normei potrivit cerinţelor timpului este acceptabilă doar dacă se referă la aplicarea acesteia la modalităţi noi ale aceleiaşi fapte incriminate, iar nu la fapte noi, neprevăzute de prevederea ce este interpretată. Astfel, în doctrina mai veche se dădea exemplul aplicării unei norme care se referea la scrisori şi la mijloacele moderne de corespondenţă[3] ori la aplicarea dispoziţiilor din cazul furtului la sustragerea de electricitate[4].

Dacă s-ar ivi o nouă activitate, neîncadrabilă în vreunul din textele penale, nu am putea interpreta progresiv legea şi să extindem aplicarea ei şi la acea activitate, pentru că ne aflăm în faţa unui caz nou, iar nu a unei modalităţi noi a aceluiaşi caz. Dacă s-ar dovedi, de exemplu, că o pedeapsă a devenit insuficientă din cauza unor condiţii noi de viaţă, nu s-ar putea recurge la o interpretare progresivă şi acea pedeapsă să fie înăsprită[5]. Nici nu putem restrânge sau extinde interpretarea peste anumite limite în funcţie de caracterul „de ocazie" sau „din obişnuinţă" al inculpatului, faptul că este la prima abatere sau la a *n*-a abatere neputându-i servi de-

[1] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 109-110.

[2] V. Dongoroz, *op. cit.*, pp. 109-110.

[3] I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 247.

[4] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 111.

[5] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 111.

cât cel mult la individualizarea pedepsei. Nici chiar judecătorul nu ar putea interpreta arbitrar, chiar dacă înțelesul pe care l-ar da unor norme ar fi în avantajul inculpatului[1]. Atunci când interpretăm o normă nu avem voie să o facem în contradicție cu principii existente în ramura dreptului penal sau în sistemul de drept românesc[2]. Prin interpretare trebuie să se asigure eficacitatea normei, să interpretăm în sensul aplicării legii, iar nu a neaplicării ei[3].

Teoria interpretării binevoitoare presupune aplicarea unor soluții mai blânde decât prevede legea în cazul anumitor infracțiuni, dacă acestea au fost comise în situații excepționale. Această teorie a fost creată din cauza discuțiilor purtate cu privire la practica judecătorului francez Magnaud. Deşi magistratul sus-numit a găsit numeroşi imitatori şi cu toate că s-a făcut multă vâlvă cu privire la acest mod de a interpreta, teoria nu şi-a putut găsi un loc stabil în practica şi ştiința dreptului. Este şi normal, căci deşi legea trebuie să lase o largă posibilitate de interpretare pentru judecători, nici nu se poate admite ca această „interpretare", dacă mai poate păstra această nume, să desconsidere în mod evident textul de lege[4]. De exemplu, dacă în cazul infracțiunii de omor se prevede o pedeapsă cu închisoarea între 10 şi 20 de ani, nu ar fi admisibil ca într-o hotărâre judecătorească un ucigaş să fie condamnat doar la 3 ani de închisoare.

Teoria interpretării adecvate, creată şi susținută de Enrico Ferri şi unii din adepții săi, presupune o interpretare variabilă a legii penale, în funcție de firea infractorilor. În cazul unor persoane care au comis o faptă prevăzută de legea penală din cauza unor circumstanțe specifice şi cu şanse mici de repetare (infractori de ocazie), legea trebuie interpretată restrictiv, în sensul de a li se da o pedeapsă mai mică decât este prevăzut textual. Dimpotrivă, în cazul infractorilor înnăscuți, a recidiviştilor înveterați, este permisă o interpretare extensivă a legii, în sensul aplicării unei pedepse mai mari decât se prevede. Aceleaşi critici pe care le-am ridicat când am discutat teoria interpretării binevoitoare le ridicăm şi în acest caz[5].

---

[1] G. Antoniu, *Tratat [...], op. cit.*, pp. 283-284.

[2] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 220.

[3] C.S. Stegăroiu, *op. cit.*, p. 220.

[4] V. Dongoroz, *op. cit.*, pp. 111-112.

[5] V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 112.

10. Concluzie

Norma juridică este însăşi conţinutul sistemului legislativ, însuşi dreptuul, în sensul lui obiectiv, fiind înțeles ca un ansamblu de norme. Norma penală prezintă numeroase specificități, relevate de noi mai ales în cadrul capitolelor intitulate „Caracteristicile/trăsăturile normelor penale", „Funcțiile/rolurile normelor penale" şi „Structura normei penale". Meritul cel mai mare al prezentei lucrări este acela de a fi prima care se angajează în a oferi o prezentare a normei penale şi de a fi, de fapt, prima care se angajează a oferi o prezentare a oricărei norme speciale, cel puțin din ştiința dreptului românesc.

Cercetarea nu este nici pe deplin finalizată, urmând ca pe viitor lucrarea să fie extinsă şi adusă la dimensiunile şi la valoarea unei teze de doctorat. Aproape toate capitolele pot fi îmbunătățite şi extinse. Cel care se ocupă cu studiul caracteristicilor normei penale poate fi dezvoltat prin relevarea şi a altor particularități ale tipului de normă analizat. Capitolul dedicat funcțiilor poate fi de asemenea dezvoltat prin relevarea poate şi a altora, iar dacă nu, cel puțin prin accentuarea în cele deja arătate a aspectelor specifice dreptului penale.

În cadrul capitolului dedicat structurii normei penale multe sunt de făcut. În primul rând, se pot căuta şi arăta argumente în plus în vederea susținerii opiniei lui Dongoroz, exprimată încă din 1939, care s-o consolideze fără drept de apel în doctrină. Mai ales sunt necesare secțiuni dedicate ipotezei şi dispoziției normei penale, care din prezenta lucrare, din cauza timpului şi a spațiului impus, nu au putut fi tratate decât trecător, în discuțiile duse în secțiunile „Structura trihotomică a normei penale" şi „Structura dihotomică a normei penale". Asta nu înseamnă că secțiunea dedicată sancțiunii este perfectă, ea însăşi meritând o dezvoltare şi mai cu seamă prezentarea unui punct de vedere original, susținut de argumente proprii sau împrumutate.

Tema izvoarelor trebuie de asemenea sporită, dacă nu prin adăugarea unor noi izvoare, cel puțin prin adăugarea mai multor exemple din izvoarele relevate deja, astfel încât cititorii să aibă o imagine mult mai concretă asupra modului în care diferitele tipuri de acte normative, interne sau internaționale, dau naştere la norme penale sau le modifică pe cele existente deja. Aceste exemple trebuie să vină din studierea mai multor acte normative şi a unei jurisprudențe mai vaste, aceasta din urmă atât din țara noastră cât şi de la nivel internațional sau comunitar.

Pentru toate acestea, este nevoie de multe alte resurse. Se cere o mai amplă lecturare a lucrărilor de Partea generală a dreptului penal, precum şi a mai multe studii punctuale, axate pe o latură specifică a normei penale, care au avantajul de a tinde să trateze exhaustiv respectiva latură, ea fiind şi mai mică decât întregul subiect al normei penale. În al doilea rând, lucrările de Teoria generală a dreptului şi cele de Filosofia dreptului nu au fost nici pe departe

atât de multe pe câte ar merita acest subiect, ținând cont şi de puternicele interferențe pe care le are cu aceste două ramuri ale ştiinței juridice. În cercetarea acestor trei ramuri (Partea generală a dreptului penal, Teoria generală a dreptului şi Filosofia dreptului) se impune studierea şi lucrărilor din străinătate, demers în care am fost împiedicat în redactarea tezei de față de modestele mele cunoştințe de limbi străine.

Ceea ce va da savoare acestei cercetări viitoare este caracterul netehnic al lucrării ce va reieşi în final, atât de diferită de cele care ar trata procedura penală sau civilă ori chiar dreptul substanțial. Îmbinarea aspectelor tehnice care nu au cum să lipsească, mai ales în tratarea izvoarelor normei penale, cu restul lucrării, marcată de un caracter speculativ, vor fructifica atât experiența profesională pe care în timpul în care această lucrare va fi dezvoltată va exista deja şi va fi în curs de formare, cu aspirațiile meditative care nu au cum să lipsească unei ființe umane şi care vor fi cu atât mai relaxante cu cât vor veni după lungi ore de muncă. Aspectul speculativ al lucrării, netehnic, va asigura şi originalitatea lucrării, fiind de neeludat depăşirea observațiilor pe care iluştrii penalişti consultați le-au făcut în tratarea pe un spațiu mic a unei probleme aşa vaste.

Bibliografie:

I. Acte normative:

- Codul penal din 1968, publicat în B. Of. nr. 79 bis din 21 iunie 1968 şi republicat în M. Of. nr. 65 din 16 aprilie 1997, în temeiul art. III din Legea nr. 140/1996, publicată în M. Of. nr. 289 din 14 noiembrie 1916.
- Constituția României, publicată în M. Of. nr. 233 din 21 noiembrie 1991 şi republicată în M. Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003.
- Convenția pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale, ratificată prin Legea nr. 30/1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale şi a protocoalelor adiționale la această convenție, publicată în M. Of. nr. 135 din 31 mai 1994.
- Declarația universală a drepturilor omului din 10 decembrie 1948
- Decretul-lege nr. 5/1989 pentru urmărirea, judecarea şi pedepsirea unor infracțiuni, publicat în M. Of. nr. 7 din 30 decembrie 1989.
- Decretul-lege nr. 15/1990 privind urmărirea, judecarea şi pedepsirea unor infracțiuni de speculă., publicat în M. Of. nr. 7 din 12 ianuarie 1990.
- Decretul-lege nr. 24/1990 privind sancționarea ocupării abuzive a locuințelor din fondul locativ de stat, publicat în M. Of. nr. 10 din 15 ianuarie 1990.
- Decretul-lege nr. 41/1990 privind asigurarea unui climat de ordine şi legalitate, publicat în M. Of. nr. 16 din 27 ianuarie 1990.
- Legea nr. 47/1992 privind organizarea şi funcționarea Curții Constituționale, publicată în M. Of. nr. 101 din 22 mai 1992 şi republicată în M. Of. nr. 807 din 3 decembrie 2010.
- Legea 31/1996 privind regimul monopolului de stat, publicată în M. Of. nr. 96 din 13 mai 1996.
- Legea 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, publicată în M. Of. nr. 139 din 31 martie 2000 şi republicată în M. Of. nr. 260 din 21 aprilie 2010.
- Legea 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea si sanctionarea faptelor de coruptie, publicată în M. Of. nr. 219 din 18 mai 2000.
- Legea nr. 297/2004 privind piața de capital, publicată în M. Of. nr. 571 din 29 iunie 2004.

- Legea 304/2004 privind organizarea judiciară, publicată în M. Of. nr. 576 din 29 iunie 2004 şi republicată în M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005.
- Legea 278/2006 pentru modificarea şi completarea Codului penal, precum şi pentru modificarea şi completarea altor legi, publicată în M. Of. nr. 601 din 12 iulie 2006.
- Legea nr. 46/2008 privind Codul silvic, publicată în M. Of. nr. 238 din 27 martie 2008 şi republicată în M. Of. nr. 611 din 12 august 2015.
- Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009.
- Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009 şi republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011.
- Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010.
- Legea 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012.
- Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor şi a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în M. Of. nr. 514 din 14 august 2013.
- Ordinul ministrului mediului şi schimbărilor climatice nr. 76 din 6 februarie 2014 pentru aprobarea prețului mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, publicat în M. Of. nr. 121 din 18 februarie 2014.
- Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei şi faunei sălbatice, publicată în M. Of. nr. 442 din 29 iunie 2007.
- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată), publicat în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* din 07.06.2016 (C 202/47).

II. Cursuri. Tratate. Monografii. Legi comentate. Domeniul Dreptului penal:

- Antoniu, George; Toader, Tudorel (coordonatori), *Explicații ale noului Cod penal. Volumul I. Articolele 1-52*, Universul Juridic, Bucureşti, 2015.
- Antoniu, George, *Tratat de drept penal. Volumul I. Introducere în dreptul penal. Aplicarea legii penale*, Universul Juridic, Bucureşti, 2015.
- Basarab, Matei, *Drept penal. Partea generală. Vol. I*, Lumina Lex, Bucureşti, 2001.

- Barac, Lidia, *Constante şi variabilele dreptului penal. Partea generală. Partea specială. jurisprudența penală*, Editura All Beck, Bucureşti, 2001.
- Boroi, Alexandru, *Drept penal. Partea generală. Conform noului Cod penal*, ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2014.
- Brânză, William, *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*, Universul Juridic, Bucureşti, 2012.
- Bulai, Costică; Bulai, Bogdan N., *Manual de drept penal: partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2007.
- Bulai, Costică, *Manual de drept penal. Partea generală*, Editura All Educational, Bucureşti, 1997.
- Dobrinoiu, Vasile; Nistoreanu, Gheorghe; Pascu, Ilie; Molnar, Ion; Lazăr, Valerică; Boroi, Alexandru, *Drept penal. partea generală*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1992.
- Dongoroz, Vintilă, *Drept penal*, Bucureşti, 1939.
- Griga, Ioan, *Drept penal. Partea generală. Teorie, jurisprudență şi aplicații practice. Vol. I*, ediția a 2-a, Editura Fundației *România de Mâine*, Bucureşti, 2007.
- Ivan, Gheorghe şi Mari-Claudia Ivan, *Drept penal. Partea generală conform noului Cod penal*, ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2015
- Mirişan, Valentin, *Drept penal. Partea generală. Prezentare comparativă a dispozițiilor Codului penal în vigoare şi ale noului Cod penal*, ediția a 3-a, Universul Juridic, Bucureşti, 2011.
- Mitrache, Constantin; Mitrache, Cristian, *Drept penal român. Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2014.
- Niculeanu, Costel, *Curs de drept penal. Partea generală*, ediția a 3-a, Editura Sitech, Craiova, 2003.
- Oancea, Ion, *Drept penal. Partea generală*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.
- Oancea, Ion, *Tratat de drept penal. Partea generală*, Editura All, Bucureşti, 1994.
- Paşca, Viorel, *Drept penal. Partea generală*, ediția a 4-a, Univerul Juridic, Bucureşti, 2015.
- Păvăleanu, Vasile, *Drept penal. Partea generală. Legea penală şi infracțiunea*, Lumina Lex, Bucureşti, 2003.

- Pitulescu, Ion; Medeanu, Tiberiu, *Drept penal. Partea generală. Conform modificărilor aduse prin Legea nr. 278/2006*, Lumina Lex, Bucureşti, 2006.
- Ponta, Victor; Nemeş, Radu; Mitroi, Mihai, *Drept penal. Partea generală. Note de curs*, Lumina Lex, Bucureşti, 2004.
- Popa, Gheorghe; Popa, Elena-Irina, *Drept penal. Partea generală*, Junimea, Iaşi, 2003.
- Stegăroiu, Constantin C., *Drept penal. Partea generală. Vol. I*, Litografia Învățământului Cluj, Cluj-Napoca, 1958.
- Streteanu, Florin şi Daniel Nițu, *Drept penal. Partea generală. Vol. I*, Universul Juridic, Bucureşti, 2014.
- Rusu, Marcel Ioan, *Drept penal. Partea generală*, ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2006.
- Rusu, Marcel Ioan, *Instituții de drept penal. partea generală*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2007.
- Tanoviceanu, Ion, *Tratat de drept şi procedură penală*, vol. I, ediția a 2-a, Bucureşti, 1924.
- Tănăsescu, Iancu; Tănăsescu, Camil; Tănăsescu, Gabriel, *Tratat de ştiințe penale. Vol. I. Drept penal*, Sitech, Craiova, 2010.
- Ungureanu, Augustin, *Drept penal român. Partea generală*, Lumina Lex, Bucureşti, 1995.
- Vlădilă, Lavinia şi Olivian Mastacan, *Drept penal. Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2011.
- Zolyneak, Maria; Michinici, Maria Ioana, *Drept penal. Partea generală*, Editura Fundației „Chemarea”, Iaşi, 1999.

III. Lucrări din alte ramuri de drept:

- Boboş, Gheorghe, *Teoria generală a statului şi dreptului*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983.
- Ceterchi, I.; Demeter, I.; Hanga, V.L.; Boboş, Gh.; Luburici, M.; Mazilu, D.; Zotta, C., *Teoria generală a statului şi dreptului*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1967.
- Clear, Todd R.; Cole, George F.; Reisig, Michael D., *American Corrections*, seventh edition, Thomson Wadsworth, Belmont (California)/Singapore/Melbourne/Toronto/London/Mexico City/Madrid, 2006.

- Fuerea, Augustin, *Manualul Uniunii Europene*, ediția a 5-a, Universul Juridic, Bucureşti, 2011.
- Mrejeru, Ilariu, *Tehnica legislativă*, Editura Academiei, Bucureşti, 1979.
- Popa, Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, ediția a 5-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2014.
- Wright, Georgh Henrik von, *Normă şi acțiune*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.

IV. Articole din publicații periodice:

- Antoniu, George, *Reflecții asupra interpretării legii penale din perspectivă europeană*, în *Revista de drept penal*, nr. 2/2006, pp. 9-31.
- Antoniu, George, *Reflecții asupra normei penale*, în *Revista de drept penal*, nr. 3/2004, pp. 9-36.
- Barac, Lidia, *Norma penală şi raportul juridic de drept penal*, în *Revista de drept penal*, nr. 1/1999, pp. 111-120.
- Biró, Ludovic, *Contribuții la studiul structurii normei penale de incriminare*, în *Revista română de drept*, nr. 9/1968, pp. 147-153.
- Bulai, Costică, *Unele probleme teoretice privind cunoaşterea legii penale ca mijloc de prevenire a infracțiunilor*, în *Studii şi cercetări juridice*, nr. 3/1978, pp. 221-234.
- Ceterchi, Ioan, *Despre structura internă a normei juridice*, în *Revista română de drept*, nr. 7/1969, pp. 57-65.
- Diamant, Betinio, *Câteva argumente în sprijinul tezei că jurisprudența constituie izvor de drept*, în *Dreptul*, nr. 4/2001, p. 107-109.
- Guiu, Mioara Ketty, *Noțiunea şi temeiul răspunderii penale*, în *Dreptul*, nr. 10-11/1994, pp. 74-77.
- Guiu, Mioara Ketty, *Raportul juridic de drept penal*, în *Revista de drept penal*, nr. 4/1996, pp. 29-36.
- Ivan, Gheorghe, *Dreptul comunitar ca izvor de drept penal*, în *Revista de drept penal*, nr. 2/2008, pp. 85-96.
- Lorincz, Anca Lelia, *Procedee de tehnică legislativă folosite în materie penală*, în *Revista de drept penal*, nr. 4/2000, pp. 63-71.
- Naschitz, Anita, *Necesitate şi libertate în domeniul respectării dreptului*, în *Studii şi cercetări juridice*, nr. 1/1958, pp. 11-26.

- Paşalega, Dumitru, *Interpretarea normelor juridice în R.P.R.*, în *Justiția nouă*, nr. 4/1964, pp. 3-20.
- Petcu, Ion, *Folosirea normelor de trimitere în tehnica elaborării actelor normative*, în *Revista română de drept*, nr. 10/1972, pp. 42-52.
- Scarlat, Mădălina, *Raportul dintre legea generală şi legea specială*, în *Revista de drept penal*, nr. 1/2008, pp. 151-156.
- Sima, Constantin, *Raportul dintre norma de trimitere, implicit norma împrumutată şi norma de referire, implicit norma complinitoare*, în *Revista de drept penal*, nr. 2/2014, pp. 28-31.

V. Jurisprudență:

- *Arbitrajul de Stat. Publicația Arbitrajului de Stat de pe lângă Consiliul de Miniştri*, nr. 3/1962, Bucureşti.
- Comunitățile Europene, *European Court reports 1978*, The Publications Office of the European Union, Luxembourg, 1978.
- Comunitățile Europene, *European Court reports 1983*, The Publications Office of the European Union, Luxembourg, 1983.
- *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem al R.P.R. pe anul 1960*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1961.
- *Justiția nouă*, nr. 12/1963.
- *Revista de drept penal*, nr. 4/1999.

VI. Alte materiale:

- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti", *DEX - Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a 2-a, Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2016.
- Aristotel, *Politica*, ed. a 2-a, Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2010.